

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk

Vår 2022

Ingen er funksjonshemmede, det er omgivelsene rundt som er det

En undersøkelse av samsvaret mellom språkbrukeres holdninger og ordbøkers
håndtering av potensielt sensitive ord

Sofie Helen Dybdal

Forord

Det er utrolig at jeg sitter her nå, og skal til å levere mastergradsoppgaven min etter fem år på lektorstudiet. Jeg startet på lektorutdanningen i 2014, men sluttet etter tre år da jeg var usikker på om å bli lærer var noe jeg virkelig hadde evner til. Etter et vikariat ved et bofellesskap for personer med psykiske funksjonsnedsettelse, og ett år på sykepleiestudiet, fant jeg veien tilbake til det jeg virkelig brenner for. Jeg startet igjen på lektorstudiet, og har ikke sett meg tilbake siden. Arbeidsprosessen dette året har vært tidvis meget utfordrende, men også utrolig givende og lærerik.

Jeg vil takke veilederen min, Mikkel Ekeland Paulsen, for umåtelig god hjelp og veiledning i masterskrivingen. Takk for alle flotte innspill, gode tilbakemeldinger og lure tips!

Jeg vil også takke samboeren min, Steffen, som har holdt motivasjonen min oppe, spesielt på dager der jeg har vært helt på bunn. Takk for at du også har minnet meg på å ta pauser iblant, og trygget meg på at alt vil gå bra til slutt. Takk for at du alltid beholder troen på meg og mine evner, du får meg til å føle meg vellykket. Dine gode og motiverende utsagn har virkelig holdt meg gående, og det setter jeg uendelig stor pris på!

Takk til mine fantastiske venner i Oslo og Tysvær, som ofte spør meg om hvordan det går, både med oppgaven og ellers i livet! Takk til mine nydelige søsken som alltid får meg til å le, og som alltid får meg til å føle meg trygg i deres nærvær. En ekstra takk til min eldste søster, Barbro, som har sendt en nydelig orkidé med en forskuddsgratulasjon på masteren, helt fra hjembygden min, Tysvær!

Takk til mine foreldre, som alltid har løftet meg opp, både i skolesammenheng og ellers i livet. Dere har alltid hatt troen på meg, og alltid vært stolt av meg!

Det kommer til å bli rart å ta fatt på en ny hverdag uten studier, eksamener og oppgaveinnleveringer, ikke minst å gi slipp på alle rabattene man får som student. Likevel kjenner jeg meg klar til å komme ut i skolen og få være en god rollemodell og undervisningspedagog for dagens ungdom!

Figurer

Figur 1: Respondentenes bruk av ordet handikappet

Figur 2: Respondentenes opplevelse av handikappet brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 3: Respondentenes opplevelse av handikappet brukt i overført betydning

Figur 4: Respondentenes bruk av ordet kortvokst

Figur 5: Respondentenes opplevelse av kortvokst brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 6: Respondentenes opplevelse av kortvokst brukt i overført betydning

Figur 7: Respondentenes bruk av ordet funksjonshemmet

Figur 8: Respondentenes opplevelse av funksjonshemmet brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 9: Respondentenes opplevelse av funksjonshemmet brukt i overført betydning

Figur 10: Respondentenes bruk av ordet invalid

Figur 11: Respondentenes opplevelse av invalid brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 12: Respondentenes opplevelse av invalid brukt i overført betydning

Figur 13: Respondentenes bruk av ordet mongoloid

Figur 14: Respondentenes opplevelse av mongoloid brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 15: Respondentenes opplevelse av mongoloid brukt i overført betydning

Figur 16: Respondentenes bruk av ordet schizofren

Figur 17: Respondentenes opplevelse av schizofren brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 18: Respondentenes opplevelse av schizofren brukt i overført betydning

Figur 19: Respondentenes bruk av ordet bipolar

Figur 20: Respondentenes opplevelse av bipolar brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 21: Respondentenes opplevelse av bipolar brukt i overført betydning

Figur 22: Respondentenes bruk av ordet autist

Figur 23: Respondentenes opplevelse av autist brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 24: Respondentenes opplevelse av autist brukt i overført betydning

Figur 25: Respondentenes bruk av ordet retardert

Figur 26: Respondentenes opplevelse av retardert brukt i medisinsk/bokstavelig betydning

Figur 27: Respondentenes opplevelse av retardert brukt i overført betydning

Figur 28: Kategorisering av resultatene

Figur 29: Sensitivitet i bokstavelig og overført betydning

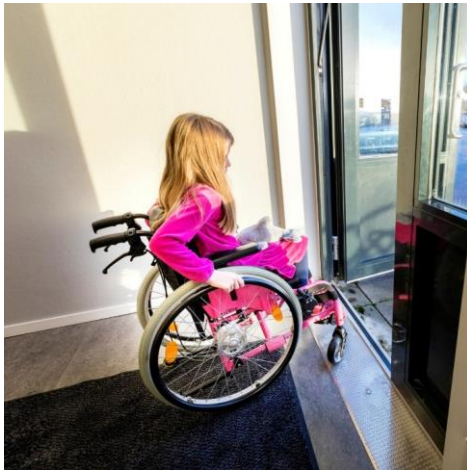
Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Figurer	iv
1 Innledning	1
1.1 Introduksjon til tema	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	6
2 Teori	7
2.1 Hva er funksjonsnedsettelse?	7
2.1.1 Kan man spøke med funksjonsnedsettelse?	8
2.2 Hva menes med sensitive ord?	10
2.2.1 Sensitivitet i overførte betydninger	14
2.2.2 Bruksbestemt sensitivitet	19
2.3 Sensitive ord i ordbøker	21
2.4 Sensitive ord i skolesammenheng	26
2.5 Sensitive ord i media	27
3 Metode	29
4 Presentasjon av funn fra spørreundersøkelsen	33
4.1 Fysiske funksjonsnedsettelse	33
4.1.1 Handikappet	33
4.1.2 Kortvokst	35
4.1.3 Funksjonshemmet	38
4.1.4 Invalid	40
4.2 Psykiske funksjonsnedsettelse	42
4.2.1 Mongoloid	42
4.2.2 Schizofren	44
4.2.3 Bipolar	47

4.2.4 Autist	49
4.2.5 Retardert	51
4.3 Bunnlinjeord	53
5 Diskusjon	54
5.1 Overgripende mønstre og kategorisering av resultatene	54
5.2 Sammenligning med ordbøkene	55
5.2.1 <i>Mongoloid</i>	56
5.2.2 <i>Retardert</i>	57
5.2.3 <i>Invalid</i>	59
5.2.4 <i>Handikappet</i>	60
5.2.5 <i>Schizofren, autist, bipolar og funksjonshemmet</i>	62
5.2.6 <i>Kortvokst</i>	65
5.3 Styrker og svakheter i oppgaven	66
5.4 Konklusjon	66
Litteratur	71
Vedlegg	75
Sammendrag	125
Abstract	126
Profesjonsrelevans	127

1 Innledning

1.1 Introduksjon til tema

Figur 1: Jente i rullestol. Foto tatt av Gorm Kallestad / NTB scanpix

Hva ser du på bildet? Ser du en person som beveger seg fritt ved hjelp av en rullestol, eller ser du en person som er begrenset og «lenket» til rullestolen? Medieovervåkingsselskapet *Retrivers* database viste at varianter av frasen «lenket til rullestolen» allerede hadde blitt brukt 89 ganger av norske medier i 2020 (Aarli-Grøndalen, 2020). Et google-søk av «lenket til rullestolen» gir 386 000 treff, der frasen er mye brukt i ulike artikler. I 2017 publiserte NRK «NRKs ordliste på funksjonshemmetfeltet», som de påpeker er en samling av råd, og ikke en fasit. De påpeker at språket er stadig i endring, derfor er også denne ordlisten stadig i forandring. Ordene i listen er kategorisert i fargekodene rød, gul, grønn og brun:

Ordet bør ikke brukes

Vær varsom når du bruker dette ordet, sett det gjerne inn en sammenheng

Ordet/betegnelsen er i vanlig bruk

Historiske ord/begreper som har gått ut av språket

Man finner blant annet ordene *blindehund* og *blindeskrift* i fargen rød i denne listen. NRK forklarer at grunnen til at man ikke skal bruke disse begrepene er at det ikke er hunden som er blind, den er til førerhjelp for personen som er blind, derfor skal man bruke *førerhund*. Det samme gjelder *blindeskrift*, de påpeker at man skal bruke ord som referer til fenomenet, som i

dette tilfellet blir *punktskrift*. Begrepet *funksjonsfrisk* står i gul skrift, og det påpekes at begrepet insinuerer at nedsatt funksjonsevne er en sykdom, og at dette kan oppfattes støtende. *Downs syndrom* står med grønn skrift, og er samlebetegnelsen for kromosomavvik som kan gi utviklingshemming og spesielle ytre særtrekk i ulik grad. *Invalid* står skrevet med brun skrift, og det understrekes at ordet er gammeldags og signaliserer at personer med nedsatt funksjonsevne har lavere verdi enn andre. NRK påpeker at de ved denne listen vil gi råd og veiledning i språkbruk, i hovedsak til journalister, slik at det ikke skal være språket som hindrer en i å dekke dette feltet (NRK, 2017).

I tillegg til uttrykket *lenket til*, påpeker Aarli-Grøndalen at *rammet av* også er uttrykk som flere personer med funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom reagerer på. Han hevder at «Uavhengig av hva de funksjonshemmede og kronisk syke selv måtte mene, så er dette språklige klisjeer som for lengst burde ha blitt gjemt bort langt bak i ordboka» (2020). Ordbøkene skal gi veiledning i språkbruk, men hvordan avgjør leksikografene hvilke ord eller termer som skal få bruksmarkering? Skal innholdet i ordbøkene reflektere hvordan språket er (deskriptivt), eller skal ordbøkene reflektere hvordan språket bør være (normativt)?

Den betydningen som et ord har, er generelt bestemt av bruken. Et vanlig ord har ingen egentlig betydning annet enn den måten ordet blir og har blitt brukt på. Når ord skal defineres i en ordbok skjer det til dels ut ifra tidligere, og til dels ut ifra nåværende bruksmåte (Språkrådet, 2019). Et ords denotasjon er den direkte betydningen av det, for eksempel kan man si at ordet «påfugl» denoterer «en fugl med fargerike fjær». I tillegg til denne betydningen har ord også andre semantiske valører knyttet til seg. Disse semantiske valørene kalles konnotasjoner, som er den sekundære betydningen av et ord. Man kan si at «påfugl» har konnotasjonen «en forfengelig person» (Store Norske Leksikon, 2020). I ordbøkene blir gjerne et ords konnotasjoner oppført, i tillegg til ordets denotasjon. Disse semantiske valørene, eller konnotasjonene, kan både være positive og negative, og dette gir gode ordbøker opplysninger om ved for eksempel å legge til bruksmarkeringer (Språkrådet, 2019). NAOB definerer for eksempel ordet *krøpling* som 1 *person med kropp som er misdannet eller skadet så det går utover bevegeligheten* og 2 *individ med mangelfullt utviklede evner*. Den første betydningen har fått bruksmarkeringen *nå nedsettende, støtende* og den andre betydningen har fått bruksmarkeringen *overført, nedsettende*. Ved dette ordet har *Det Norske Akademis Ordbok* ført opp ordets denotasjon og konnotasjon, samt satt inn bruksmarkeringer

for begge betydningene. Dette ordet har trolig tidligere vært et nøytralt ord, men på grunn av hvordan ordet har blitt brukt er det i dag markert som et nedsettende ord.

Det som er problemet, eller utfordringen, er at disse valørene endrer seg over tid, og at ordene kan ha ulike valører for ulike brukere og i ulike sammenhenger. Språkrådet (2019) hevder at dette er viktig å være oppmerksom på, og at det er særlig viktig ved det man kan kalle sensitive benevnelser på grupper av mennesker. De viser til flere eksempler på ord som kan oppfattes nøytrale i en sammenheng, og sensitive i en annen. *Finn* var det gamle norske ordet for same, men ordet har ofte blitt brukt nedsettende og blir oppfattet som det av samer flest i dag. Berg-Nordlie (2021) påpeker at i norske og danske offentlige papirer ble både ordene *finner*, *lapper* og *samer* brukt. Storsamfunnets tiltakende rasisme mot samefolket gjorde at de norskspråklige navnene på samene etter hvert fikk negative konnotasjoner. Rundt århundreskiftet 1900 ble bruken av ordene *finner* og *lapper* diskutert kritisk av samebevegelsen, da det ble ansett som mer høvelig om storsamfunnet brukte samenes eget navn på seg selv. Det ble i 1918 og 1921 vedtatt på de samiske landsmøtene at man ønsket at styresmaktene skulle bruke ordet *samer*. Etter motstand, spesielt fra forsker Just Qvigstad, vant samebevegelsen frem, og i løpet av 1930-tallet tok Statistisk Sentralbyrå og Stortinget ordet i bruk.

I moderne norsk språkbruk er ordet *finn* ansett som skjellsord når det brukes av folk som ikke selv tilhører den etniske gruppen det er snakk om (Berg-Nordlie, 2021). Språkrådet (2019) viser også til andre eksempler der et ord kan oppleves nøytralt i en sammenheng, men sensitiv i en annen. *Kjerring* er hverdagsordet for kone mange steder i Norge, men for noen kan dette oppleves svært nedsettende. Disse motstridende opplevelsene av ordet blir tydelig reflektert i *Det Norske Akademis Ordbok*, der ordet har betydningene 1 (*eldre*) *kvinne*, 1.2 *hustru* og *kone*, samt bruksmarkeringene 1.5 *nedsettende* jf. *kvinnfolk* og 2 *mundlig, overført, nedsettende* om *feig, redd mann; pyse*. Som sagt understreker Språkrådet (2019) at et vanlig ord ikke har noen egentlig betydning annet enn den måten ordet blir, og har blitt brukt på. Derfor oppleves noen ord som nøytrale i en sammenheng, og sensitiv i en annen, slik som man så ved ordene *finn* og *kjerring*.

Det er interessant at det samme ordet kan ha ulike betydninger ut ifra hvilke kontekster det brukes i. Som sagt er det slik at visse ord oppleves som mer sensitive enn andre, men det er ikke ordet i seg selv som er sensitivt, det er tilleggsbetydningene (konnotasjonene) som fører

til dette. For eksempel er det slik at banneord som *faen, helvete, jævel* o.l. oppleves som sensitive av de aller fleste. Likevel er det ikke gitt at disse ordene alltid oppleves som sensitive, det kommer an på i hvilken sammenheng man bruker de, til hvem man sier det og hvordan man sier det. Slik er det egentlig med de fleste ord vi bruker, for eksempel kan noen ord oppleves nøytrale å bruke blant venner, men sensitive å bruke blant fremmede. Vi har alle forskjellige roller ut ifra hvilke situasjoner vi befinner oss i, eller hvem vi henvender oss til. Vi har en sosial rolle blant venner, med søsken, med foreldre, på skolen/jobben og blant fremmede. Denne rollen fører også til at vi endrer måten vi snakker på og hvordan vi oppfører oss på. Det er klart at de personene som vi omgir oss mest med er de vi er mest trygge på, og språket vi bruker vil reflektere dette. Uansett vil måten vi ordlegger oss på være avhengig av hvem vi snakker med.

Snakker man med en representant fra kirken ville de fleste av oss unngått å bruke banneord, nettopp fordi dette er ord som trolig blir sett på som sensitive i en religiøs sammenheng. Dette handler også om respekt, man kan gjennom språket enten være respektfull eller respektløs. Hadde man brukt mange banneord om man snakket med en representant fra kirken, og spesielt om man var i kirken, så hadde denne språkbruken mest sannsynlig blitt sett på som respektløs for denne representanten og andre som hadde vært i kirken. Velger man bevisst å bruke ord som man vet kan være sensitive for de man snakker med, opptrer man respektløst ovenfor disse individene. Selv om ord i seg selv ikke er sensitive, vet man at i visse sammenhenger er ord sensitive, og dette bør det tas hensyn til. Slik som tidligere nevnt var *finn* betegnelsen som ble brukt om samer, men dette oppleves i dag som sensitivt å bruke, derfor bruker man heller betegnelsen som minoriteten selv ønsker at man skal bruke. Om et ord oppleves som sensitivt å bruke, spesielt av den gruppen som ordet betegner, skal man da bruke det selv om majoriteten opplever ordet som nøytralt? Det er for eksempel slik at ordet *neger* fortsatt brukes av noen, selv om de fleste opplever dette ordet som sensitivt, og ordbøker som NAOB og BOB har markert det som *nedsettende, støtende og foreldet som fagterm*. Handler dette om mangel på respekt ovenfor gruppen av mennesker som ordet tidligere betegnet, manglende kunnskap om ordets historie og bruk, eller begge?

På Instagram, som er et populært sosialt medium, finner man blant annet en norsk konto med navnet *Rasisme i Norge*. Her publiseres det videoer og bilder med tekst om den rasismen som de påpeker finnes her i landet. Folk har muligheten til å sende egenerfarte opplevelser av rasisme, som *Rasisme i Norge* gjengir på sin konto. Administratorene av kontoen publiserer

også egne innlegg. I et Instagram-innlegg 11. mai 2022 publiserte *Rasisme i Norge* et innlegg som omhandlet bruk av ordet *neger*. De publiserte et klipp av en podkast der en norsk forfatter beskriver mørkhudede som *negere*. I teksten under påpeker de at de stadig erfarer at både kjente og ukjente profiler bruker *neger* i sitt daglige språk, med en holdning som «hvis de kan bruke det, så kan vi bruke det». Dette fører tilbake til spørsmålet som ble stilt i forrige avsnitt, om en slik språkbruk er et resultat av manglende kunnskap, respektløs holdning eller begge.

Det er ikke slik at selv om ord blir markert som nedsettende og støtende i ordbøkene, så skal ikke disse ordene brukes av befolkningen. Ordbøkens oppgave er ikke å forby enkelte ord, eller å få folk til å vegre seg for å bruke visse ord. Hensikten bak bruksmarkeringene er å gi råd og veiledning i språkbruk, men språkbrukeren velger selv om man ønsker å følge disse bruksmarkeringene eller ikke. Man er fri til å bruke de ordene man ønsker å bruke, men man kan risikere å møte reaksjoner fra andre om denne språkbruken ikke er forenelige med det som er akseptert i samfunnet. Bruker man termer som *åndssvak* og *retardert* om personer som har *psykisk funksjonsnedsettelse* vil dette mest sannsynlig oppfattes som respektløst av de aller fleste, da dette er foreldede termer. Hvorfor er det slik at visse ord og termer oppleves sensitive? Som vi har sett handler dette om hvilke konnotasjoner som ilegges ordet, og disse kan være positive og negative. Man kan spørre seg om hvorfor det er slik at visse ord og termer får negative konnotasjoner, mens andre får positive konnotasjoner. Dette handler i bunn og grunn om våre fordommer som vi har til for eksempel ulike sosiale grupper i samfunnet. Fordommer baserer seg på manglende kunnskap, og som da ofte resulterer i negative holdninger til ulike sosiale grupper. Man ilegger visse personer negative egenskaper basert på stereotypier, som ofte ikke er faktuelle.

Dette fører oss over på stigmatisering, som Malt (2020) hevder betyr å merke, og er i overført betydning brukt om det å merke noen negativt i sosial sammenheng. For eksempel vil stigmatisering av en minoritetsgruppe bety at man hevder at gruppen generelt har spesielt dårlige egenskaper, er upålitelige og lignende. Ulike termer som beskriver mennesker med funksjonsnedsettelser, kan forsterke stigmatiseringen av denne gruppen. Det er ikke nødvendigvis ordene som skaper stigmatisering, men de kan påvirke stigmatiseringen i både positiv og negativ retning. Uttrykk som «lenket til rullestolen» eller «lider av *schizofreni*» er med på å forsterke stigmatiseringen av personer som bruker rullestol som fremkomstmiddel, eller personer som har diagnosen *schizofreni*. Det første eksempelet viser at å sitte i rullestol

betyr at man er begrenset i sin funksjonalitet, og at man er lenket/bundet til noe. Det andre eksempelet viser til at man lider om man har *schizofreni*, som igjen vekker negative assosiasjoner om det å ha diagnosen. Om man flytter fokuset fra personen som har en funksjonsnedsettelse, til omgivelsene rundt som ikke tilrettelegger for alle mennesker i samfunnet, vil man trolig få en annen holdning til personer med funksjonsnedsettelse. Det er ingen personer som er *funksjonshemmede*, men det er omgivelsene rundt som er det.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

I dette mastergradsprosjektet undersøker jeg folks opplevelser og bruk av termer innenfor domenet fysisk og psykisk funksjonsnedsettelse. Jeg har gjennomført en digital spørreundersøkelse for *Medborgerpanelets* informanter, og sett på *Det Norske Akademis Ordbok* samt *Bokmålsordboka* (heretter NAOB og BOB) sine bruksmarkeringer av ordene det spørres om i undersøkelsen. Jeg har valgt å forske på dette i mitt prosjekt fordi jeg finner det interessant å undersøke *når* og *hvordan* ordene blir brukt, samt å se om det finnes *samsvar* med ordbøkens definisjoner av det samme ordene. Problemstillingen og forskningsspørsmålene som jeg svarer på i oppgaven er som følger:

I hvilken grad er det samsvar mellom språkbrukeres holdninger til og bruk av potensielt sensitive termer innenfor fysisk og psykisk funksjonsnedsettelse, og ordbøkers håndtering av disse termene?

Forskningsspørsmål:

- 1. I hvilke sammenhenger blir de aktuelle termene brukt?*
- 2. Hva slags holdninger har språkbrukerne til konkrete eksempler på bruk av termene?*
- 3. Er det noen forskjell på opplevd sensitivitet knyttet til grunnleggende og overførte betydninger?*
- 4. Hvilke definisjoner og bruksmarkeringer finner man oppført i BOB av ordene som undersøkes i oppgaven?*
- 5. Hvilke definisjoner og bruksmarkeringer finner man oppført i NAOB av ordene som undersøkes i oppgaven?*

2 Teori

I denne oppgaven undersøker jeg en rekke ord innenfor fysisk og psykisk funksjonsnedsettelse, og vil derfor forklare hva som menes med disse begrepene. Kapitlet vil derfor starte med en forklaring på hva funksjonsnedsettelse er, og et underkapittel som tar for seg funksjonsnedsettelse og humor. Deretter vil jeg forklare hva som menes med sensitive ord, slik det forstås i denne oppgaven. Jeg kommer først inn på hva som menes med sensitive ord, deretter sensitive ord i overførte betydninger, så bruksbestemt sensitivitet, og til slutt sensitive ord i ordbøker. De to siste delkapitlene vil omhandle sensitive ord i skolesammenheng, og sensitive ord i media.

2.1 Hva er funksjonsnedsettelse?

Funksjonshemming brukes med to ulike betydninger, der den ene beskriver menneskers funksjonsevner som hemmet, den andre er funksjonshemmende barrierer som hindrer aktivitet og deltakelse. I stedet for å si at et menneske er funksjonshemmet bruker man i dag begrepet *nedsatt funksjonsevne*. *Nedsatt funksjonsevne* innebærer for eksempel tap av eller skade på en kroppsdel eller sansefunksjon, som for eksempel evnen til å bevege seg, se eller høre, og noen funksjonsnedsettelser knyttes også til diagnoser (Lid, 2021). Noen er født med en funksjonsnedsettelse, mens andre opplever å få en funksjonsnedsettelse på grunn av skade eller sykdom senere i livet. Det finnes store forskjeller mellom ulike typer funksjonsnedsettelser når det gjelder hvilke og hvor store hindringer funksjonsnedsettelsen medfører. For to mennesker med samme diagnose kan dette være tilfellet, der for eksempel to personer med cerebral parese kan ha helt ulik funksjonsnedsettelse og møte forskjellige barrierer. Tidligere var det vanlig med en medisinsk/individuell forståelse av funksjonsnedsettelse, og årsaken til dette var at funksjonsnedsettelsen ble sett på som en egenskap ved personen. I dag blir funksjonsnedsettelse sett på noe som oppstår fordi det er et misforhold mellom en persons forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon – en såkalt relasjonell tilnærming (Bufdir, 2022).

Kategorien *funksjonsnedsettelse* er åpen, da alle kan få nedsatt funksjonsevne, enten midlertidig eller varig. Gjennom livsløpet kan alle mennesker oppleve forandringer i funksjonsevne, for eksempel at man får kroniske sykdommer eller skader som fører til funksjonsnedsettelse og behov for å bruke hjelpemidler som krykker, rullator eller rullestol.

Hvilke livsområder som skal omfattes av begrepet *funksjonsnedsettelse* og *funksjonshemming* er omstridt. For eksempel kan en person som er rusavhengig eller overvektig være funksjonshemmet i konkrete situasjoner. Spørsmålet blir da om rusavhengighet eller fedme er det samme som å ha nedsatt funksjonsevne. Lid (2021) påpeker at en person med funksjonsnedsettelse ikke nødvendigvis er funksjonshemmet. En blind person kan for eksempel møte omfattende hindringer i arbeidslivet dersom informasjon, faglitteratur og dataverktøy ikke er lesbare for blinde. Om arbeidsplassen er tilrettelagt vil en blind person kunne utføre jobben på lik linje med seende kolleger. Funksjonshemming oppstår altså i et samspill, en interaksjon mellom mennesker og omgivelser (ibid.).

2.1.1 Kan man spøke med funksjonsnedsettelse?

«Jeg er den kjekkeste krøplingen i Norge!» utbryter Sebastian Tjørstad fra scenen (Mathisen, 2018). Tjørstad er standupkomiker, og noen ganger presenterer han seg som «halvt norsk» da han mangler armer og ben. I sine standupshow bruker han seg selv i det han snakker om. Han understreker at man ikke skal ha grenser, men at man må ha finesse. Tjørstad påpeker at det handler om å legge humoren inn på en finurlig og smart måte. Hvem er det som avgjør hva som er greit å spøke med? Mathisen (ibid.) hevder at svaret på dette varierer ut ifra hvem du spør, og at uenigheten er stor innad i organisasjoner for mennesker med funksjonsnedsettelse. Han trekker frem to situasjoner der man har spøkt med funksjonsnedsettelse. I 2002 sendte Landsforeningen for Løsemiddelskadde (nå Arbeidsmiljøskaddes landsforening) inn en klage til Kringkastingsrådet. Klagen var rettet mot en av gjennomgangsfigurene i Trond Viggo Torgersens TV-serie «TVT». Innslaget omhandlet kremeringen av en avdød løsemiddelskadet som førte til at en kirke eksploderte (VG, 2003).

Torgersen fikk både positive og negative reaksjoner på innslaget, men Kringkastingsrådet aksepterte likevel karakteren. Fem år senere dukket karakteren, Arne Spon, opp i TVNorgestudioet. Den lettere gretne blindeforeningslederen var et fast innslag i komikertrioen, Raske Menn. Norsk Blindeforebunds Ungdom belønnet trioen med en egen humorpris. Her ser man altså to helt ulike reaksjoner på å spøke med funksjonsnedsettelse. Å spøke med mennesker som har funksjonsnedsettelse, eller å spøke med andre minoritetsgrupper, kan være et minefelt. Man kan få både negative og positive reaksjoner, slik som i disse eksemplene, men det handler om hvordan man legger det frem, slik Tjørstad hevder (Mathisen, 2018).

Førsteamanuensis og humorforsker, Kai Anno Schwind, påpeker at det er lettere å spøke med funksjonsnedsettelse om man selv har en funksjonsnedsettelse. Humoren er også avhengig av hvem som er publikum. Han understreker at bak lukkede dører med venner kan man tulle med det man vil (Mathisen, 2018). Alle har ulike oppfatninger av hva som er bra humor og hva som er dårlig humor. Slik er det også med hva man spøker med, hva er som er greit og hva som ikke er greit å spøke med. Befinner man seg i trygge omgivelser med personer man kjenner godt slipper man seg gjerne mer løs, og kan tulle med mye som man ikke ville gjort blant fremmede. Schwind legger til at alle har rett til å bli fornærmet, og at det er viktig at man ikke legger press på at alle må tåle dette. Han nevner likevel at selv om man er støtt betyr det ikke nødvendigvis at man har rett til å sanksjonere og si at visse ting skal man ikke tulle med. Han hevder at man i utgangspunktet alltid har rett til å tulle med ting, og at man alltid har rett til å føle seg krenket. Humor er avhengig av det spenningsfeltet, at det må være litt kontrovers, legger han til.

Schwind hevder at man bør finne veien inn for å tulle med det som er vanskelig, da humor kan åpne en dialog rundt disse temaene. Han legger til at humor kan ufarliggjøre ting, men at det kreves intelligens både fra de som skaper humoren, og de som skal konsumere den. Professor, Jan Grue, hevder at humor kan favne alt, men det det står på er utførelsen. Han hevder at det finnes mye god humor om sykdom og funksjonsnedsettelser, men han skiller på humor som sparker oppover, og humor som sparker nedover. For eksempel har Grue kritisert NRK-serien «Trygdekontoret» for å plassere en naziblogger-karakter i rullestol, med den hensikt om å fremstille karakteren som svak. Han understreker at utførelsen av humoren betyr noe, i tillegg til publikum og sammenheng (ibid.)

I Norge har man ytringsfrihet, som er den friheten alle mennesker har til å gi uttrykk for det de mener og ønsker å si noe om. Den har siden slutten av 1700-tallet vært ansett som en menneskerettighet, og den har et sterkt vern i både nasjonale og overnasjonale lovverk. Friheten til å formidle ideer i ytring eller handling, og til å velge å ytre seg eller la være, omfattes av ytringsfriheten. Vernet av ytringsfriheten begrunnes i tre hensyn, der den er nødvendig for menneskets søken etter sannhet, den ligger som grunnlag for vår personlige autonomi og frihet, og den er en forutsetning for demokrati. Likevel er ikke ytringsfriheten absolutt. I ytringsfriheten finnes det flere lovfestede begrensninger, og disse inkluderer forbud mot å fremsette trusler, ærekrenkelser, privatlivskrenkelser, trakassering og grovt

pornografiske, diskriminerende og hatefulle utsagn. Man kan i utgangspunktet spøke med funksjonsnedsettelse, så lenge man ikke baserer humoren på å trakassere personer som har funksjonsnedsettelse. Det viktigste er måten humor blir presentert på, og at man tenker over sammenheng og publikum. Likevel er det slik at å spøke med minoriteter er noe som ytterst få føler seg komfortable med, da man ikke vil krenke eller støte andre. Det er også slik at minoriteter, som for eksempel personer med funksjonsnedsettelse eller jøder, har opplevd mye diskriminering, og at derfor er det vanskelig for folk å spøke med. Som Schwind påpeker, er det nok lettere å tulle med funksjonsnedsettelse om man selv har en funksjonsnedsettelse.

I en reklamefilm fra Blindforbundet er det en blind mann som setter seg på bussen som skal ta han hjem. Han forteller mannen ved siden av at han gleder seg til Strømsgodset skal «banke» Vålerenga, mens han synger Godset-sangen. Mannen ved siden av viser seg å være den daværende treneren for Vålerenga, Kjetil Rekdal, da den blinde mannen har gått inn på Vålerenga-bussen. Sverre Fuglerud, som er den blinde mannen, hevder at humor kan selge et alvorlig budskap, da han også i virkeligheten har gått inn på feil buss. I en annen reklamefilm går han inn på en russebuss, og hensikten med disse reklamefilmene er å vise hvor vanskelig det er for synshemmede når busser og holdeplasser ikke blir ordentlig annonsert.

Reklamefilmene har gitt resultater, og et halvannet år etter den første bussreklamen er det kommet annonsering på flere busser (ibid.). Slike reklamer gir personer som ikke har funksjonsnedsettelse et lite innblikk i hvordan hverdagen til for eksempel blinde kan være. Å bruke andre funksjonsnedsettelse i reklame, deriblant psykiske diagnoser, kan være med på å minske stigmaet til disse gruppene. Man kan bruke humor til å selge alvorlige budskap, eller å oppklare ulike feilaktige forestillinger som folk har til for eksempel funksjonsnedsettelse.

NRK har også et program som heter «Ikke spør om det», der ulike mennesker som blir stigmatisert svarer på spørsmål som folk ikke tør å spørre om. Dette er en god måte å få økt folks kunnskap til for eksempel religioner, funksjonsnedsettelse eller seksualitet, som igjen kan oppklare stereotypier og minske stigmatiseringen.

2.2 Hva menes med sensitive ord?

Som Berg-Olsen og Hannesdóttir (2020, s. 10) påpeker har leksikografer arbeid med ordbøkene fått en ny dimensjon. I tillegg til å beskrive ords semantiske, pragmatiske og syntaktiske egenskaper, har også språkets potensial som et middel for diskriminering og

undertrykkelse blitt et fokus. Christiansen (2020, s. 18) skriver om det daværende aktuelle språklige debattklimaet i Danmark, der mange ord gjennom de seneste tiårene har blitt kontroversielle, provoserende eller støtende. Han nevner også at det er blitt satt spørsmålsteget ved om man i det hele tatt burde bruke slike ord. Ordene som havner under denne kategorien er ord som i visse situasjoner betegner grupper av mennesker som fysisk eller mentalt handikappede, kvinner, misbrukere, lavtlønnede, i tillegg til etniske og seksuelle minoriteter. Christiansen (ibid.) kommer med flere eksempler fra 2010 og utover på utskiftninger av kontroversielle ord i eldre tekster, deriblant skiftet fra *negerkonge* til *sydhavskonge* i nytituleringen av Pippi Langstrømpe, og utelatelser av hele tekster, slik som Halfdan Rasmussens dikt med *neger* og *hottentot*. Christiansen (ibid., s. 19) forstår kontroversielle ord som ensbetydende med ord som er provoserende eller støtende. Grunnlaget han gir for denne oppfatningen er definisjonen av kontroversiell i *Den Danske Ordbog*: «som på afgørende punkter adskiller sig fra normen eller det almindeligt accepterende, og som derfor kan virke provokerende».

Man kan si at sensitive ord er ord som skiller seg fra normen eller det alminnelige aksepterte, slik som Christiansen (ibid.) poengterer, og det henger sammen hvordan ordet har blitt brukt og hvilke konnotasjoner det har. Ord er ikke i utgangspunktet sensitive, men de kan komme til å oppleves som sensitive av språkbrukerne. Eksemplet der *negerkonge* ble skiftet til *sydhavskonge* er nettopp et resultat av hvordan spesielt *neger* er blitt brukt, hvilket styrer konnotasjonene ordet nå har. *Neger* oppleves i dag som støtende og utdatert, noe som også reflekteres i ordbøker som NAOB og BOB. NAOB og BOB beskriver *neger* på tilnærmet lignende måter, som «person som tilhører eller nedstammer fra folkeslag med mørk hudfarge i Afrika sør for Sahara». NAOB har enda flere betydninger og bruksmarkeringer til ordet enn det BOB har, men det er klart at begge ordbøkene har markert *neger* som *foreldet*, *støtende*, *nedsettende*. Man kan finne eksempler på flere ord som har gjennomgått en lignende prosess som ordet *neger*, altså ord som har blitt brukt på en slik nedsettende måte at språkbrukere opplever dem som støtende og unngår å bruke dem i visse situasjoner. *Mongoloid* ble tidligere brukt som en betegnelse på personer med *Downs syndrom*, men NAOB betegner ordet brukt om personer med *Downs syndrom* som «foreldet» og «oppfattes nedsettende».

Lyse og Svoldal (2020, s. 83) definerer kontroversielle ord med at denotasjonen, altså grunnbetydningen eller referansen, eller konnotasjonen (en fast assosiasjon eller en

tilleggsbetydning) skaper diskusjon og vekker negative følelser. Dette vil som oftest gjelde ord som refererer til personlige variabler som politikk, religion, seksualitet, kjønn, etnisitet og alder. Språkrådet (2019) hevder at betydningen et ord har generelt er bestemt av bruken. Et vanlig ord i dagligspråket har ikke noen «egentlig» betydning utenom hvordan ordet blir og har vært brukt. De opplyser videre at ord ikke bare har en betydning i trang mening (denotasjon), men at de også har andre semantiske valører (konnotasjoner) knyttet til seg. Å beskrive *orkan* som «vind med styrke over 32,7 m/s» er en denotasjon, mens konnotasjonen til ordet vil være «opprør, ukontrollerte bevegelser, maktesløshet».

En problemstilling som Språkrådet (ibid.) belyser er at valørene (konnotasjonene) endrer seg over tid, og at ordene kan ha ulik valør for ulike brukere og i ulike sammenhenger. Ord som i utgangspunktet var nøytrale, har i nyere tid fått en nedsettende klang, som for eksempel *invalid* og *mongoloid*. Språkrådet (ibid.) nevner at når de skal uttale seg om bruk av ord som betegner mennesker med særskilte fysiske eller psykiske egenskaper, må man ta hensyn til hva de som ordet referer til legger i det. I tillegg til dette understreker de at man må henvise til den leksikalske betydningen til ordet eller de konnotasjonene ordet har hos majoriteten. Å gjøre visse språklige uttryksmåter til tabu kan imidlertid gjøre folk redde for å uttale seg i visse saker, da de ikke vet hvilke ord de har «lov» til å bruke.

I en artikkel fra NRK Rogaland (2021) med tittelen *De vanskelige ordene*, har journalist Eirik Gjesdal intervjuet tre personer som har ulike psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser. Artikkelen starter med tre korte utsagn fra intervjuobjektene: «Astri vil ikke at man skal bruke ordet dverg», «Arne Olav vil ikke at man skal bruke ordet handikappa» og «Johannes vil ikke at man skal bruke ordet utviklingshemmet». Gjesdal opplyser videre om at ni organisasjoner gikk sammen i 2005 for å lage en såkalt svarteliste over ord de mente var diskriminerende, men 16 år senere var mange av nei-ordene fortsatt i bruk.

Det ene intervjuobjektet, Johannes, fikk jobben sin gjennom en stiftelse som heter *Helt Med*. I en NRK-reportasje ble det nevnt at stiftelsen «arbeider for å inkludere mennesker med utviklingshemming i det ordinære arbeidslivet», og dette fikk Johannes til å reagere. Han mener at ordet *utviklingshemmet* bør skrotes, for som han selv påpeker, utvikler man seg selv om man strever litt mer enn de fleste. Johannes oppfatter ikke nødvendigvis *utviklingshemmet* som et sensitivt ord, men han mener at det har en misvisende denotasjon,

siden det er et misforhold mellom grunnbetydningen til sammensetningsleddene *utvikling* og *hemmet* og denotasjonen til utviklingshemmet.

Arne Olav er regionleder i Norges Handikapforbund, og mener at ordet *handikappet* hører hjemme på en golfbane. Han påpeker at folk assosierer *handikappet* med en som ikke kan, en som er ufør eller begrenset, og som ikke er en ressurs eller en fullverdig person. I 2014 ville organisasjonen bytte navn, men utfordringen var at man ikke fant et mer passende eller bedre ord. Et viktig poeng han kommer med er at ordene legger vekt på de negative aspektene ved de ulike diagnosene. *Utviklingshemmet* eller *funksjonshemmet* legger vekt på at utviklingen eller funksjonen er hemmet, og som Johannes tydelig poengterer, føler han seg ikke særlig hemmet, ei heller at han ikke utvikler seg. Likevel kan man stille spørsmål til om det er ordene i seg selv som Astri, Johannes og Arne Olav reagerer på, eller om det er ordenes konnotasjoner som vekker reaksjoner. Er det ordene som er utfordringen, eller er det fordommer, holdninger og stereotypier som må hankses med? Selv om et ord byttes ut med et annet, vil det ikke bety at ordet høster andre konnotasjoner enn det foregående.

Som allerede nevnt påpeker Språkrådet (2019) at man må ta hensyn til hva de som ordet refererer til legger i det. Samtidig må de henvise til den leksikalske betydningen eller de konnotasjoner ordet har hos majoriteten. Denne balansegangen kan være utfordrende, spesielt med ord som *utviklingshemmet*, *handikappet* og andre ord som betegner fysiske eller psykiske funksjonsnedsettelse, da det vil finnes ulike oppfatninger knyttet til sensitivitet på et denotativt og konnotativt nivå. Ordbøkene skal først og fremst gi veiledning om hvordan ord vanligvis blir brukt, og hvilke betydninger og konnotasjoner det vanligvis har. De kan benytte bruksmarkeringer for å veilede språkbrukerne i ordbruk, men som sagt er det en utfordrende balansegang knyttet til denne veiledningen.

På den ene siden ønsker ordbøkene å være deskriptive, altså å beskrive hvordan ordbruken er, men bruksmarkeringene kan oppfattes normative, altså at de beskriver hvordan ordbruken bør være. NAOB opererer med bruksmarkeringer som *foreldet*, *oppfattes nedsettende/kan oppfattes nedsettende* og *kan oppfattes støtende/oppfattes støtende*. BOB opererer med *utdatert* og *kan oppfattes nedsettende*. NAOB sine bruksmarkeringer kan føre til forvirring for språkbrukerne, da de opererer både med *kan oppfattes* og *oppfattes*. Vil det si at ord som har bruksmarkeringen *kan oppfattes* er mer greie begrep å bruke enn ordene som har bruksmarkeringen *oppfattes*? NAOB bruker også *nedsettende* og *støtende*. Her kan man

spørre seg hva forskjellen er, og hva som ligger til grunn for forskjellen? NAOB skriver ikke noe om hva som menes med *nedsettende* og *støtende* i sin veiledning av ordboken, og hvorfor det står *kan oppfattes nedsettende/støtende* og *oppfattes nedsettende/støtende* i ordboksartiklene. BOB opererer med få bruksmarkeringer, som trolig er mindre forvirrende for språkbrukerne.

Sensitivitet er ikke noe som enkelt kan defineres. Det er heller ikke formålet med dette mastergradsprosjektet. Formålet er å undersøke hvilke ord som oppleves sensitive, og om det er ordet i sin grunnbetydning eller om det er konteksten som gjør at ordet oppleves sensitivt. Funnene sees også i sammenheng med ordbøkens beskrivelser av de samme ordene, som fører diskusjonen videre inn på hvordan ordbøkene skal behandle ord som ikke oppfattes som helt nøytrale. Som sagt er det en utfordrende balansegang når leksikografer skal henvise til ordets leksikalske betydning i tillegg til de konnotasjoner ordet har hos majoriteten, samt ta hensyn til hva de som ordet refererer til legger i det. Sannsynligvis er det lettere å behandle ord som oppleves som tydelig upassende/støtende og ord som oppleves tydelig nøytrale enn ord som ligger et sted imellom.

2.2.1. Sensitivitet i overførte betydninger

Når man bruker et ord, en beskrivelse eller et uttrykk i overført betydning, betyr det at disse har en annen betydning enn den bokstavelige. Den overførte betydningen kan også kalles billedlig, nettopp fordi at overført betydning ofte er et bilde på noe, og deler av den bokstavelige betydningen er overført til den ikke-bokstavelige, billedlige betydningen. For å illustrere forskjellen på bokstavelig og overført betydning, så kan man ta for seg uttrykket «å ha skylapper». I bokstavelig betydning er skylapper lapper av lær som festes ved øynene på hodet til en hest for å hindre den i å se til siden. I overført betydning betyr «å ha skylapper» en hindring i å se helheten av noe, og at man retter oppmerksomheten kun mot noen få saker. Man har altså ikke fysiske skylapper på seg slik som hesten i forrige eksempel, men skylappene er et bilde på noe som hindrer personen i å se helheten (Persvold, 2019).

Jeg vil også vise til et annet eksempel for å illustrere forskjellen på bokstavelig og overført betydning, ved bruk av ordet *funksjonshemmet* i to setninger. I setningen «*Hun er sterkt*

funksjonshemmet og trenger hjelp til alle dagens gjøremål etter at hun ble hardt skadet i en trafikkulykke» brukes funksjonshemmet til å beskrive en person som har vært utsatt for en trafikkulykke, og ordet forstås bokstavelig i denne konteksten. I setningen «Klokka mi har stoppet, føler meg helt funksjonshemmet uten den jeg» brukes funksjonshemmet som en beskrivelse på å ha en klokke som ikke fungerer. Ifølge BOB er funksjonshemmet definert som «som får livsførselen sin begrenset på grunn av nedsatt funksjonsevne». Med tanke på at man ikke får begrenset livsførsel av mangel på klokke, blir ordet i denne sammenhengen brukt i en overført betydning.

Helga Mannsåker (2018, s. 96) skriver at vitenskapelige termer ofte migrerer inn i dagligspråket og blir determinologiserte, som vil si at de mister sin nøye definerte, spesialiserte og fagspesifikke betydning. Fagtermer blir blant annet tatt opp og benyttet som metaforer av lekfolk. Mannsåker (ibid.) skriver videre at i sin vitenskapelige og konkrete betydning karakteriserer psykiatriske fagtermer psykiske sykdommer og mennesker med psykisk sykdom. Metaforisk bruk av slike termer mener mange er krenkende overfor de som har en psykisk diagnose, og at det kan bidra til en økende stigmatisering av en allerede sterkt stigmatisert gruppe mennesker. Likevel er denne bruken svært utbredt, der spesielt diagnoserelaterte termer som *OCD (Obsessive-Compulsive Disorder)*, *schizofren* og *psykotisk* blir brukt om fenomen som ikke hører til psykiatri. Her kommer Mannsåker inn på potensiell sensitivitet som følge av overført bruk av visse ord. Å benytte fagtermer som metaforer mener mange er krenkende overfor de som har en psykisk diagnose. Som vi skal se senere i oppgaven er dette noe som også reflekteres i respondentenes kommentarer i spørreundersøkelsen. Respondentene opplever spesielt de diagnoserelaterte termene som nøytrale i sin bokstavelige medisinske betydning, og sensitive i overført betydning.

I artikkelen *Den splitta personlegdomen* (2020) hevder Mannsåker at schizofrenitermene fordeler seg på to klart ulike betydninger. I den ene betydningen henviser termene til *schizofreni* som diagnose, i den andre betydningen er termene brukt metaforisk for å referere til ulike former for ambivalens, inkonsistens og selvmotsigelser. Mannsåker (ibid) påpeker at den metaforiske betydningsvarianten gjenspeiler den bokstavelige betydningen til termene, og at dette dermed bidrar til den utbredte misoppfatningen av *schizofreni* som «splittet sinn» eller «splittet personlighet». Mannsåker understreker at lekfolk tar i bruk fagtermer innenfor psykisk helsevern i dagligtale, men sammenlignet med fagfolk har lekfolk trolig andre assosiasjoner til, og manglende kunnskap om det termene refererer til.

Disse termene kan i folkelig bruk bli brukt metaforisk, som Mannsåker understreker ikke bør ha noe plass inn under psykisk helsevern. Hun hevder at en slik folkelig bruk av termene blant annet kan bidra til å skape, utbre og sementere feilaktige eller unyanserte forestillinger om psykiske lidelser. Mannsåker viser til at diagnosen *schizofreni* blir stigmatisert, blant annet i aviser der mange av artiklene som inneholder schizofrenitermer omhandler voldssaker der gjerningspersonen har en schizofrenidiagnose. Hun påpeker også at *schizofreni* i stor grad er knyttet til voldelig atferd i spillefilmer. Slike fremstillinger av *schizofreni* kan føre til frykt i samfunnet og hos personen med diagnosen, da personer med diagnosen kan bli oppfattet som farlige eller utilregnelige.

Mannsåker (ibid) legger til at den metaforiske bruken av schizofrenitermene er noe som også er grundig dokumentert internasjonalt. Schizofrenitermene er for eksempel mye oftere brukt enn termene *cancer* og *cancerous*, *diabetes* og *diabetic*, og autismetermer. Hun hevder at metaforisk bruk av schizofrenitermer er et utbredt, men kontroversielt fenomen. Det er aktuelt å undersøke dette språkbruksfenomenet grundig, særlig fordi den metaforiske betydningen til schizofrenitermene trolig vil bli ført opp i *Bokmåls- og Nynorskordboka* i sammenheng med den pågående revisjonen. Mannsåker har hatt kontakt med Margunn Rauset, hovedredaktør for Revisjonsprosjektet, og ifølge Rauset er det bruksfrekvensen som avgjør hvilke ord og betydninger som blir tatt inn. Rauset legger også til at det blir tatt ekstra vurderinger ved behandlingen av sykdomsbenevnelse, og andre ord som kan oppfattes som sensitive (personlig kommunikasjon mellom Mannsåker og Rauset per e-post 14/5-19).

Mannsåker (ibid) understreker at de fleste tilfellene av metaforisk bruk av schizofrenitermer i materialet hennes er negativt ladd. Hun hevder at de negative assosiasjonene som er knyttet til schizofrenitermen er et resultat av den metaforiske bruken, og at språkbruken kan tenkes å bli oppfattet som respektløs og stigmatiserende overfor personer med diagnosen. Hun påpeker at den metaforiske bruken trolig ikke vil forsvinne med det første, og at det er vanskelig å si noe om i hvor stor grad termen, isolert sett, virker stigmatiserende. Hun forklarer videre at et ord kan inneha ulike bruksområder og betydningsvarianter, i tillegg til å innhøste ulike assosiasjoner for ulike språkbrukere. Mannsåker påpeker at det som fører til mest stigmatisering av diagnosen, er forholdet mellom schizofreni som diagnose og alvorlig vold i ulike medier. Hun hevder at assosiasjonene mellom *schizofreni* og «splittet personlighet», i tillegg til assosiasjonene mellom *schizofreni* og vold fører til misoppfatning av diagnosen i

samfunnet. Denne misoppfatningen kan dermed føre til at samfunnet frykter personen med *schizofreni*, i tillegg til at personer med diagnosen frykter seg selv. Mannsåker understreker at fagfeltet og brukerorganisasjoner bør, sammen med Pressens Faglige Utvalg, være mer aktive i konstruksjonen av en mer reell framstilling av schizofreni i media.

Mannsåker (2018, s. 102) nevner to typer semantisk endring som knytter seg til fenomenet determinologisering, som hun forklarer er en form for rekontekstualisering der fagtermer blir importerte over til dagligspråket. Den ene typen, popularisering, innebærer at en fagterm kan beholde betydningssensen sin, men fenomenet som denoteres ikke blir forstått i sin helhet og kompleksitet av lekfolk. *Psykopat* var tidligere en nøytral term for alle former for psykopatologi, men ble senere brukt om personlighetsforstyrrelser som er preget av mangel på hemninger, og videre innskrenket til å gjelde «varige karakteravvik av negativ art, for eksempel ekstrem aggressivitet, impulsivitet eller holdningssvakhet» (Mannsåker, *ibid.*, s. 103). Hun påpeker videre at lekfolk kan ha andre konnotasjoner til termer enn de fagpersoner har. Det kan derfor by på problemer for et fagfelt som psykiatri om en diagnoserelatert term blir for mye brukt, eller misbrukt, av lekfolk. Det kan faktisk føre til at fagfeltet er nødt til å forkaste termen. Dette kan man for eksempel se ved termen *mongoloid*. Ordet ble tidligere brukt som en betegnelse på personer med *Downs syndrom*, men på grunn av at det har blitt brukt på en nedsettende måte blir ikke *mongoloid* lenger brukt som en betegnelse på personer med *Downs syndrom*. Dette kan man se i respondentenes kommentarer, der flere ytrer at de assosierer *mongoloid* med mobbing og skjellsord. Den andre typen determinologisering kalles utvanning (Mannsåker, *ibid.*, s. 103). Ved denne typen har betydningen til termen blitt så abstrahert bort fra den opprinnelige faglige betydningen at den ikke lenger denoteres det samme fenomenet. Mannsåker eksemplifiserer dette ved termen anorektisk, der termen kan bety «liten, svak og mangler substans» i overført bruk.

Determinologisering, altså at fagtermen mister sin spesifikke betydning, har som allerede nevnt en sammenheng med at lekfolk blant annet bruker fagtermer som metaforer. Denne overførte bruken av termene fører til at fagtermene kan komme til å bety noe annet enn det som opprinnelig var tenkt, og det blir også knyttet feilaktig informasjon til fagtermene. *Den svenske folkemyndigheten* (2022) opplyser om at stigmatisering innebærer at en gruppe som ansees å avvike fra normene og som blir sett på som mindreverdige i samfunnet, pekes ut og forbindes med negative stereotypier. De understreker at dette kan lede til en mindreverdig behandling, og diskriminering i for eksempel arbeidslivet eller samfunnet generelt. De som

blir stigmatisert kjenner ofte på skam, noe som kan føre til at de skjuler sine problemer eller ikke oppsøker hjelp. De påpeker videre at stigmatisering av personer med psykiske lidelser ofte kommer av fordommer og mangel av kunnskap. De sosiale strukturene og ujevne maktforholdene i samfunnet kan føre til at personer med psykiske lidelser i mange sammenhenger blir feilaktig betraktet som mindreverdige. De opplyser om forskning som viser at personer med psykiske lidelser ofte blir utsatt for negative holdninger eller diskriminerende adferd (Den svenske folkemyndigheten, 2022).

Bech (u.å.) hevder at språket vi bruker påvirker hvordan samfunnet forstår for eksempel rusavhengighet, og at denne begrepsbruken kan påvirke samarbeid, holdninger og kvaliteten på hjelpen som gis. Hun legger til at enkelte studier viser at helsepersonell har ulike opplevelser av begreper som *rusmisbruker* og *pasient med rusavhengighet*. Når helsepersonell leser journalnotater hvor begrepet *rusmisbruker* er brukt, mener de at personen i større grad er skyld i sin egen situasjon og trenger i mindre grad behandling, enn når de leser *pasient med rusavhengighet*. Bech påpeker at nedsettende eller negativt ladede begreper i prosedyrer eller pasientjournaler kan føre til at pasienter med rus- og/eller psykisk lidelse blir møtt annerledes av andre pasienter eller får dårligere helsehjelp. Hun nevner et eksempel på et autentisk utsagn fra en sykehusprosedyre der det stod: «En rusmisbruker vil alltid prøve å manipulere alle rundt seg til enhver tid» (ibid.). Dette utsagnet hjelper trolig lite på den stigmatiseringen som personer med rusavhengighet opplever. Slike utsagn kan være med på å lage et skille mellom «oss» og «de», og farger et negativt syn på personer med rusavhengighet.

Det som *Den svenske folkemyndigheten*, kan sees i sammenheng med fenomenet *determinologisering*. En diagnose blir først tatt i bruk av fagpersoner i ordets bokstavelige/medisinske betydning. Deretter blir diagnosetermene tatt opp og brukt av lekfolk, og på grunn av manglende kunnskap om hva selve diagnosen består i blir termen brukt på en annen måte enn den opprinnelig var ment for. På grunn av dette bruker gjerne lekfolk diagnosetermene som metaforer, altså som et bilde på noe annet, og dette fører da til feilinformasjon og feil kunnskap om hva diagnosen faktisk innebærer. Dette forsterker stigmaet som allerede er knyttet til selve lidelsen, fordi disse feilkunnskapene eller denne feilinformasjonen gjør at man gjerne knytter negative holdninger eller innstillinger til lidelsen. På dette feltet kan ordbøkene gjøre en forskjell ved at de kan gi informasjon om at det fins både en faglig og en allmennspråklig betydning, og at det finnes forskjeller blant disse.

Som sagt påpeker Mannsåker (2020) at den metaforiske betydningen av *schizofreni* er oppført i flere ordbøker, og den skal trolig også inn i BOB. Mannsåker understreker at ved å føre den metaforiske betydningen av termene opp i ordbøkene, blir den metaforiske betydningen på en måte konsolidert, altså styrket eller befestet. Hun påpeker at dette kan være problematisk for fagfeltet og de som har diagnosen. Det er dermed ikke helt åpenbart om de metaforiske betydningene bør tas med i ordbøkene, siden dette kan bidra til å legitimere den overførte bruken av diagnosebetegnelser. På den annen side kan ikke ordbøkene se bort ifra betydninger som er etablerte i allmenn språkbruk, bare fordi de ikke liker den aktuelle språkbruken. En løsning kan muligens være å markere at den overførte betydningen kan oppfattes nedsettende. Som man vil se ut ifra resultatene fra spørreundersøkelsen, oppleves den metaforiske bruken av spesielt de psykiske diagnosene som mer upassende/støtende enn den bokstavelige bruken av termene. Det er mulig at det er sannhet i det som Mannsåker påpeker, at å føre opp den metaforiske bruken av psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse vil føre til at man godkjenner denne bruken av termene. Som tidligere nevnt så fører en slik metaforisk bruk av slike termer til feilkunnskap og feilinformasjon om diagnosene/lidelsene, som deretter forsterker stigmaet på personer som har disse diagnosene/lidelsene.

2. 2. 2 Bruksbestemt sensitivitet

Mannsåker (2018, s. 100) kommer også inn på noe som kalles *people first language* (også kalt *person first language*), en sosial praksis som eksplisitt fraråder termer som for eksempel *autist* og *autistisk* om mennesker med en diagnose. Den USA-amerikanske psykologiske foreningen APA er en sentral aktør i denne bevegelsen, og publiserte i 1992 en rekke retningslinjer for det de kaller «Nonhandicapping Language». *People first*-praksisen går blant annet ut på å unngå diagnoserelaterte adjektiv og personrefererende avledninger av diagnosestermer, slik at man i stedet for *autistisk* person/person som er *autistisk* bruker person med *autisme*/person som har *autisme*. Tanken bak dette er at man skal unngå uttrykk som impliserer at hele personen er handikappet eller syk, siden personen ikke er handikappet eller sykdommen (ibid.).

Person first language forklares nærmere I APAs retningslinjer for *Nonhandicapping Language* (2020). Personer med fysiske og psykiske utfordringer blir ofte kjennetegnet og

definert ut fra de fysiske og psykiske utfordringene framfor andre personlige egenskaper, som fører til at det blir lagt mest vekt på utfordringene. På den måten kan disse menneskene dermed bli sett på som ofre for utfordringene sine. Et slikt syn eller perspektiv resulterer i at utfordringene ved personen kommer i fokus framfor personens styrker, ressurser, evner og ferdigheter. I mange sammenhenger blir mennesker med fysiske eller psykiske utfordringer oppfattet som underyttere i samfunnet, eller som mennesker med manglende kapasitet eller rett til å realisere sine mål og drømmer. Mange termer og ord som blir brukt om mennesker med fysiske og psykiske utfordringer er med på å støtte opp om disse fordommene.

People first-praksisen har imidlertid møtt kritikk fra flere hold, blant annet fra en del av autismemiljøet. En såkalt høytfungerende *autist*, Jim Sinclair, er en av lederne av nevrodiversitetsbevegelsen (ibid., s. 101). I teksten «Why I dislike person first language» (2013) skriver Sinclair: «I am not a 'person with autism'. I am an autistic person.» Han utdyper disse utsagnene i tre avsnitt. I det første avsnittet mener Sinclair at å si *person med autisme* antyder at autisme kan skilles fra personen, noe han sier ikke er tilfelle. Han sier at han kan bli skilt fra ting som ikke er en del av han, og fortsatt være den samme personen. Poenget han vil frem til er at autisme er en del av han; han er *autistisk* fordi han ikke kan skilles fra hvordan hjernen hans fungerer. I det andre avsnittet skriver han at å si *person med autisme* antyder at selv om autisme er en del av personen, er det ikke en veldig viktig del.

Sinclair skriver at karakteristikker blir sett på som sentrale for en persons identitet, og man bruker disse som adjektiv eller substantiv for å beskrive noen. I det tredje avsnittet skriver han at å si *person med autisme* antyder at autisme er noe galt som ikke er i samsvar med å være en person. Videre skriver han at det er ingen som protesterer mot å bruke andre personrefererende adjektiver, slik som venstrehendt, atletisk og musikalsk. Han mener at det kun er når noen har bestemt at den spesifikke karakteristikken er negativ, at folk vil skille den fra personen (ibid.). Dette er et eksempel på sensitivitet som følge av kontekstuelle omstendigheter og hvordan noe faktisk brukes. Som tidligere nevnt er det ikke nødvendigvis selve ordet *autisme* som oppleves sensitivt, men det kan muligens være sensitivt å omtale noen som *autister* fordi det fremhever diagnose og ikke person. Dette aspektet reflekteres også i respondentenes kommentarer i spørreundersøkelsen, da mange mener man ikke bør omtale personer som *autister*, *schizofrene* eller *bipolare*, men heller si *med* eller *har autisme*, *schizofreni* og *bipolar lidelse*.

Den daværende lederen av *Norsk Psykiatrisk forening*, Jan Olav Johannessen, understreker at psykisk sykdom er noe man finner i alle familier i en livssyklus. Han påpeker at det ikke er «de andre», men oss. Johannessen hevder at slik ordet blir brukt på i dag, oppfattes det som en stereotypi som om alle med psykisk sykdom har et livslangt forløp. Han informerer om at de fleste som får en psykisk sykdom kommer igjennom det med behandling, og de lever godt videre. Johannessen påpeker at selvstigma er et viktig begrep, som innebærer at folk for eksempel oppfatter seg selv som den diagnosen de har fått, mer enn de oppfatter seg selv som et menneske med muligheter. Han understreker at dette også kan påvirke en som har kronisk psykisk sykdom, slik at vedkommende får problemer med å gå ut i samfunnet. Johannessen hevder at selve begrepet *psykiatrisk pasient* er et stigmatiserende begrep (Kvam, 2011, s. 1). I en kronikk i Dagbladet fra 2006 understreker Johannessen at resultatet av pressens stigmaforsterkende reportasje, som «Drept av psykiatrisk pasient», er at mennesker med psykiske lidelser får et enda mer negativt selvbilde, eller såkalt selvstigma (ibid., s. 2).

Det som Johannessen poengterer her er at i tillegg til stigmaet som allerede er knyttet til ulike psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse, så har altså språket og ordene en stigmatiserende effekt. Ved å omtale en person som «psykiatrisk pasient» beskriver man personen som diagnosen eller funksjonsnedsettelsen sin, og dette kan da virke stigmatiserende mot personen som har denne diagnosen eller funksjonsnedsettelsen. Om media lager reportasjer, artikler, o.l. der de setter sammen begreper som *psykiatrisk pasient* sammen med noe som er straffbart (drap, ran, overfall), vil dette trolig påvirke folks holdninger og fordommer mot personer med psykiske diagnoser. Ved dekning av hendelser der en person med en diagnose har gjort noe straffbart bør media unngå å beskrive egenskaper ved personen, om det ikke er relevant for saken. Ved å trekke frem personers egenskaper og kjennetegn i sammenheng med straffbare hendelser, vil dette trolig påvirke folks fordommer og holdninger mot denne spesifikke gruppen.

2.3 Sensitive ord i ordbøker

Leksikografers oppgave er å beskrive ords semantiske, pragmatiske og syntaktiske egenskaper, i tillegg til at de skal prøve å speile samfunnets holdninger og språknormer. Språkrådet (2019) påpeker at gode ordbøker skal gi opplysninger om ords denotasjoner og konnotasjoner, samt en veiledning om bruken. Slik som tidligere nevnt stiller Mannsåker

spørsmål om ordbøkene skal inkludere den metaforiske betydningen av ulike psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse, da det kan bli problematisk for fagmiljøet og de som har diagnosen. Problemstillingen berører også spørsmålet om ordbøkene skal være deskriptive eller normative, altså å beskrive ting som de er, eller å beskrive hvordan ting bør være. Det er klart at leksikografene i NAOB og BOB selv har styringen på hvordan ordbøkene skal utformes, slik som avgjørelser om hvilke betydninger og bruksmarkeringer som skal med. Likevel bør betydningene og bruksmarkeringene gjenspeile samfunnet, og de bør også legge vekt på at definisjonene og brukseksempelene inkluderer flere grupper i samfunnet, som man senere i kapitlet vil se at *Svensk Ordbok* gjør i sine ordbokartikler.

Oddrun Grønvik (2002, s. 159) påpeker at den ideelle ordboken kan sammenlignes med en serie ligninger, der oppslagsordet er ekvivalent med definisjonene slik de er illustrerte i brukseksempelene, og der det er allment godtatt fra brukerhold at redaksjonen har løst alle ligningene riktig. Hun understreker at denne samlingen av språklige ligninger til sammen gir et bilde av en kultur, både i denotativ og konnotativ forstand. Grønvik (ibid.) skriver videre at en slik ordbok alltid vil være sentrert om samfunnet den speiler. Den viser det bildet som den aktuelle gruppen språkbrukere har av verden, og også hvordan de oppfatter både seg selv og andre folkegrupper. Hun understreker at graden av etnosentrisitet vil variere alt etter hvor homogen språkbrukergruppen er, men det sannsynlige er at ordboken gir et speilbilde som den sterkeste delen av gruppen trives med. Hun skriver videre at selv om en ordbok er strengt deskriptiv i forhold til subjektet sitt betyr ikke det at utvalget av oppslagsord, utformingen av definisjonene eller utvalget av illustrerende brukseksempler speiler en kultur uten holdninger, verdier, fordommer eller vrangforestillinger. Hun påpeker at ordboken dessuten vil være tidsbundet, og at innholdet selvsagt påvirkes av dette.

Grønvik (ibid.) legger til at den fullkomne deskriptive ordboken vil spissformulere det typiske i definisjonene sine, også for ord og uttrykk som blir brukt nedsettende. Hun understreker at formålet er å gi et sant bilde av språket i bruk. Det påpekes at ordbokredaktører flest likevel er nøyaktige og varsomme fagfolk som ser forbehold som en større dyd enn å gi full vekt til mer eller mindre tidsbundne konnotasjoner. Av den grunn er det lite temperament å finne i ordbokdefinisjonene, også for ord tilknyttet følelsesladde livsområder. Ord som majoriteten opplever som klart sensitive bør ha bruksmarkering i ordbøkene, der bruksmarkeringen skal fungere som en veiledning til språkbrukerne. Dette gjelder spesielt ord som over lengre tid har blitt brukt på en nedsettende måte og som da har blitt erstattet innenfor det fagspesifikke

domenet. Grunnen til at slike ord bør markeres er at de har en valør som oppleves nedsettende, og at de har blitt erstattet innenfor den fagspesifikke bruken. Det er klart at visse ord ikke oppleves som klart sensitive av majoriteten, slik som *funksjonshemmet* og *handikappet*, og ved disse tilfellene må leksikografene ta en selvstendig avgjørelse på om disse skal få en bruksmarkering eller ikke. Det er kanskje slik at et ord ikke trenger bruksmarkering om majoriteten ikke opplever ordet som sensitivt, men bør ikke leksikografene også ta hensyn til hva minoriteten som ordet betegner opplever det? Det er denne balansegangen som er utfordrende for ordbøkene, balansen mellom hva majoriteten opplever, og hva minoriteten som ordet betegner opplever. Ordbøkene har trolig ikke et mål om å skape tabuord i ordbøkene, men de skal opplyse og veilede om bruken av ord og termer. Det er klart at NAOB og BOB har fokus på dette, men opplysnings- og veiledningsarbeidet av sensitive ord har fortsatt et stort forbedringspotensial.

Grønvik (2002, s. 160) hevder at et viktig inntrykk er at redaksjonene generelt er tilbakeholdne med bruk av stilmarkører. Hun påpeker at dette kan være av plasshensyn, men et annet hensyn som hun nevner er at holdninger rundt om i landet er forskjellige, og at ordbokredaktører derfor ikke ønsker å presse sine referanser på andre. I forordet til *Tanums store rettskrivingsbok* er det et sitat som Grønvik hevder dekker det som har vært den vanlige holdningen blant mange norske leksikografer, nemlig at det ikke er ordene det er noe galt med, men menneskene som bruker dem, og det kan ikke en ordbokredaktør ta ansvar for. Et annet inntrykk som hun påpeker, er at det finnes en viss motstand mot å være «politisk korrekt» fordi det er et krav som kommer utenfra. Her viser Grønvik til bevegelsene med forskjønnende benevnelsesendringer innenfor fysisk og psykisk funksjonsnedsettelse, der de nye benevnelsene etter kort tid blir oppfattet som like diskriminerende som de gamle og må byttes ut på ny. Eksempler på slike benevnelsesendringer er *vanfør* → *handikappet* → *funksjonshemmet*, eller *gal* → *sinnssyk* → *psykisk syk* (ibid.).

Petersson og Sköldberg (2020, s. 97) påpeker at den første utgaven av *Svensk ordbok* utgitt av *Svenska Akademien* (heretter kalt SO) kom ut i 2009. For noen år tilbake startet arbeidet med å oppdatere dette verket. De understreker at 2009-utgaven av ordboken har mange gode kvaliteter, men det er også mye som kan forbedres og moderniseres. Mye av dens innhold er fra 1980-tallet, og en del av materialet bør revideres for at den skal speile samtidssvensk og samtidig være en ressurs for brukerne av ordboken. Arbeidet vil omfatte kontroversielle ord, deriblant spørsmål om genus (kjønn) og andre områder. De syv diskrimineringsgrunnlagene

som man kan finne i diskrimineringsloven fra 2008, er utgangspunkt i utviklingen (ibid., s. 98). Diskrimineringsgrunnlag er lovgivningens opplisting av forhold som det er ulovlig å diskriminere noen på grunnlag av. I dag forbyr likestillings- og diskrimineringsloven diskriminering, både direkte og indirekte, på en rekke ulike grunnlag. *Funksjonsnedsettelse* er et av disse grunnlagene, og omfatter både fysiske og psykiske tilstander som fører til nedsatt funksjonsevne, forbigående funksjonsnedsettelse og tilstander som er forårsaket av personen selv (Ikdahl, 2019).

Petersson og Sköldberg (ibid., s. 105) understreker at redaksjonen innfor den nye utgaven av SO, etterstreber å formulere så inkluderende betydningsbeskrivelser som de klarer. De viser til et eksempel i SO der *svärson* (svigersønn) defineres i 2009-utgaven og etter revideringen. I 2009-utgaven var *svärson* definert som «datters barn», nå er det definert som «mann som er partner til noens voksne barn». Den nye definisjonen inkluderer både heteroseksuelle og homoseksuelle relasjoner. De legger til at det er flere oppslagsord som skal omdefineres etter samme prinsipp, og det inkluderer ordene *svärfar*, *svärmor*, *svärdotter*, *make*, *man* og *fru*. Søker mann opp ordet *svigersønn* i NAOB og BOB har disse ordbøkene ulike definisjoner for termen. NAOB definerer *svigersønn* som «mann til (eller samboer med) ens datter eller sønn». Denne definisjonen ligner på den i SO, der man inkluderer både heteroseksuelle og homoseksuelle relasjoner i tillegg til at man inkluderer de som er samboere, og ikke kun de som er gift. BOB definerer *svigersønn* som: «datters mann». Denne definisjonen er helt lik den som stod i 2009-utgaven av SO, og denne baserer seg kun på heteroseksuelle relasjoner.

Man ser en tydelig forskjell på NAOB sin og BOB sin definisjon av ordet *svigersønn*, og denne forskjellen i definisjoner og bruksmarkeringen er gjennomgående ved flere ord. For eksempel definerer BOB ordet *fitte* som «vulva, vagina, mus» og NAOB definerer ordet som 1 «kjønnsåpning eller kjønnsorgan hos kvinne (eller hunndyr) jf. vulva, cunnus» med bruksmarkeringen *vulgært*. NAOB inkluderer også to overførte betydninger av ordet: «kjønnslig omgang, samleie med kvinne(r)» med bruksmarkeringen *metonymisk* og den andre overførte betydningen har ingen definisjon, men har fått bruksmarkeringen *metonymisk, eller overført, brukt som sterkt nedsettende skjellsord til eller om en person*. Den gjennomgående forskjellen mellom NAOB og BOB er at NAOB ofte fører opp flere betydninger til ord enn det BOB gjør. NAOB inkluderer ofte overførte betydninger, og slik som ved ordet *svigersønn* inkluderer de flere perspektiv i sine oppslagsord.

Petersson og Sköldberg (ibid., s. 108) påpeker at i oppdateringen av SO legges det også stor vekt på revideringen av brukseksemlene. For eksempel ønsker redaksjonen å gi et mer omfattende og variert bilde av mulige seksuelle legninger. Artikkelen *seksualitet* i 2009-utgaven inneholder de to sammensetningene *heteroseksualitet* og *homoseksualitet*, som skal illustrere hvordan ordet kan brukes. I den oppdaterte utgaven har disse to sammensetningene blitt komplementert med *aseksualitet*, *biseksualitet* og *hyperseksualitet*, som nå også utgjør egne oppslagsord i databasen. I sammenheng med revideringsarbeidet gransker redaksjonen disse brukseksemlene, og bytter disse ut eller legger til flere ved behov. De ønsker å gi rom til flere inkluderende eksempler, på samme måte som de ønsker at definisjonene skal være inkluderende.

Noen av brukseksemlene man kan finne i den nye utgaven av SO er: «hon träffade sin blivande hustru i USA», «hon bor ihop med sin flickvän», «han träffade sin blivande make i Paris» og «under studietiden träffade han sin blivande man» (ibid., s. 109). Disse brukseksemlene viser homoseksuelle relasjoner, som absolutt bør inkluderes i ordbøkene, på lik linje med heteroseksuelle relasjoner. Brukseksemlene bør reflektere og gjenspeile samfunnet vi lever i. Inkluderende og varierte brukseksempler og definisjoner er noe som også kan minske stigmatiseringen som spesielt minoritetene i samfunnet opplever. Det er fortsatt slik at mange opplever det vanskelig å si at man definerer seg som for eksempel homofil, lesbisk, bifil eller aseksuell, og på den måte kan ordbøkernes innhold være med på å vise at alle legninger er like naturlige og aksepterte. Jeg hevder ikke at om oppslagsordene inneholder slike brukseksempler så vil stigmatiseringen forsvinne, men jeg vil hevde at de ikke forsterker stigmatiseringen.

Petersson og Sköldberg (ibid., s. 111) understreker at det overgripende målet for revideringsarbeidet er å gjøre ordbokens innhold mer inkluderende og å vise mangfoldet i samfunnet. De hevder at de på en måte utvikler et produkt som er så diskrimineringsfri som mulig, samtidig som de beskriver det svenske språket. I revideringsarbeidet har de lagt til nye betegnelser på ulike seksuelle legninger, og de etterstreber å bruke inkluderende og nøytrale ord i sine betydningsbeskrivelser. Et relevant spørsmål som de stiller er hvordan leksikografer finner ord som er, eller oppleves som, diskriminerende i den databasen som de reviderer. De understreker at språket er i stadig utvikling, og at ord som har vært nøytrale kan bli kontroversielle. Et annet relevant spørsmål som de stiller er hvordan leksikografer avgjør

hvilke ord som er belastede. De understreker at i disse tilfellene er språkformemmelsen og intuisjonen sentral, men denne metoden kommer likevel ikke uten risiko. Avslutningsvis stiller de spørsmål til hvordan leksikografene blir observante på de stereotypier som fins i andre, tilsynelatende harmløse artikler. Disse refleksjonene kan fungere som inngang til fremtidens ordbøker som forsøker å balansere mellom det deskriptive og frihet fra diskriminerende språkbruk (ibid., s. 112).

2.4 Sensitive ord i skolen

Peder Nustad er prosjektleder for Dembra ved HL-senteret (Nustad, 2022). Dembra står for demokratisk beredskap mot rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger. Det er tilbud om kompetanseutvikling til skoler som opplever at de har utfordringer knyttet til gruppefiendtlighet og fordommer, eller skoler som ønsker å arbeide systematisk med kritisk tenkning, demokratisk dannelse og inkludering (HL-senteret, u.å.). HL-senteret er et forsknings-, dokumentasjons- og formidlingscenter med søkelys på Holocaust og andre folkemord, og på minoriteters vilkår i moderne samfunn (HL-senteret, u.å.). Nustad (2022) hevder at det finnes grenser for hva man kan si, og at ordet *neger* befinner seg over denne grensen. Likevel stiller han spørsmål til om grensen for hva man kan si også kan bli for snever? Han viser til et innlegg skrevet av lærer, Anne Herre Bisgaard, der hun har opplevd at elever problematiserer hennes bruk av uttrykk som «hvit løgn» og «det går mot lysere tider», og at de karakteriserer dette som rasistisk. Nustad påpeker at flere lærere bekymrer seg for at rommet for hva læreren kan si er blitt for innsnevret. Dembra veileder som sagt skoler i arbeidet med å forebygge ulike former for fordommer og rasisme. Spørsmål som de stiller er blant annet: *Hvor grensen går for hva man kan og hva man ikke kan si? Hvordan ivareta enkeltelever uten at lærere eller medelever føler seg kneblet? Hvordan håndtere rasismeanklager fra elevene?* De legger til at det ikke finnes entydige svar på disse spørsmålene, og slik som Bisgaard påpeker er samfunnet i stadig utvikling, og opprinnelse og utseende påvirker hvordan mennesker blir møtt.

Nustad understreker at det er viktig at det er rom for å prate om dette, spesielt i skolen der både elever og lærere tør å stille spørsmål, være uenige og utforske sammen. Han påpeker at lærere må kunne være trygge på at de ikke er rasister når de tar opp slike ting med elevene sine. Han understreker også at lærerens språk og handlinger, ofte ubevisste, kan være med på

å bekrefte en elevs følelse av utenforskap. Han kommer med et eksempel der den rosa eller beige fargeblyanten omtales som hudfarget, tross mangfoldet av hudfarger i klasserommet (Nustad, 2022). Jeg har selv «tatt» meg i å bruke «oss kristne» i religionsundervisning, tross mangfoldet av religioner og livssyn i klasserommet. Nustad poengterer at det er viktigere å snakke om ord og handlinger som definerer noen som utenfor, enn å lete etter rasisten. Han hevder at enkeltindivider opplever rasisme ulikt, derfor er det viktig å legge til rette for at enkeltindividene kan få uttrykke egne erfaringer og opplevelser. Læreren har et særlig ansvar for å skape et trygt rom for slik respektfull deling i skolen. Det er klart at når det oppstår en situasjon i skolen passer det ikke alltid å gjøre dypdykk inn i sammenhenger og historie. Likevel gir skolens nye læreplaner større mulighet til slikt nå enn det var før, ikke minst gjennom vektleggingen av kritisk tenkning, dybdelæring og elevmedvirkning (ibid.).

Det som Nustad poengterer i kronikken sin er at visse ord og termer har fått så negative konnotasjoner at det helst ikke skal brukes, slik som *neger*. Likevel skal man ikke unngå å prate om slike ord og termer, nettopp for å høste kunnskap om hvorfor ordet eller termen oppleves sensitivt. Skolen skal være en læringsarena, et trygt sted der både elever og lærere skal kunne diskutere og si sine meninger. Samfunnet er i stadig forandring, og det kan være utfordrende å vite hvilke ord man kan, og hvilke ord man ikke kan bruke. Om man er usikker på visse ord eller termer kan man søke kunnskap om disse, og skolen bør være en perfekt arena å gjøre dette på. Det krever selvfølgelig at klasseromsmiljøet er trygt og inkluderende, og at gode relasjoner iblant elevene, og mellom lærer og elever er fastsatt. I tillegg til skolen, kan man også tilegne seg kunnskap om ord og termer ved å søke opp i ordbøkene. Dette krever at ordbøkene er oppdaterte på språkbruken som finnes i samfunnet, legger til bruksmarkeringer på sensitive ord og oppdaterer definisjoner og brukseksempler som inkluderer flere aspekt i samfunnet.

2.5 Sensitive ord i media

Baker (2021) nevner at massemedier er medier som kan nå frem til svært mange ulike mennesker over et stort geografisk område. De viktigste massemediene er aviser, radio og TV, men man regner også bøker, ukeblader, tidsskrifter, film, musikkutgivelser og internett som massemedier. En viktig påvirkning fra mediene er at de har bidratt til at vi nå har et samfunn der flere og flere kan delta i en offentlig utveksling av ideer. Hun poengterer at før

var det redaktører og forlag som skulle slippe til med sine ideer, og de hadde også ansvaret for å sjekke at informasjonen var riktig og av en viss kvalitet. Før de flyttet over til internett, kunne massemediene ha en samlende effekt ved at man så og leste det samme innholdet i nasjonale medier. Digitale medier gjør at man har mulighet til å blokkere ut synspunkter man ikke er enig i, og innhold vi ikke interesser oss for. Man lager såkalte «filterbobler», som er en systematisk og individuelt tilpasset avgrensning av informasjon på internett. Denne filterboblen oppstår når en algoritme på en nettside sorterer informasjon en bruker søker etter, basert på informasjon om brukeren. Siden man ikke blir utsatt for motforestillinger som gjør at man må nyansere synspunktene våre, kan det føre til at meningene blir mer ekstreme. Hun påpeker at noen grupper har vært mer synlige som rollemodeller enn andre, men i de siste årene har debatten om representasjon rettet fokus mot at mediene skal gjenspeile mangfoldet i samfunnet. Selv om det har ført til endringer, hevder hun at det likevel er en vei å gå når det gjelder å gjenspeile ulik funksjonsgrad, klasse, etnisitet og kjønnsuttrykk (Baker, 2021).

Det Baker hevder er at man i dagens samfunn har tilgang på internett, og man kan tilegne seg mye kunnskap om ulike fenomen ved et enkelt tastetrykk. Dette er en på en måte en positiv utvikling, der man har lett tilgang på kunnskap, men det krever også at man er kildekritisk. Alle har mulighet til å publisere det de ønsker på nettet, og å fremstille fenomen på den måten de ønsker. Har man sterke meninger om noe, og man for eksempel leser artikler og kommentarer på Facebook der skribenten mener det samme, kan disse meningene forsterkes. På den måten kan også stigmatiseringen til visse personer i samfunnet forsterkes. For eksempel er det slik at terrorhandlingene 9. september 2001 førte til at muslimer, spesielt i USA, ble stigmatisert. Selv om denne terrorgruppen var muslimer, så betyr det ikke at alle som definerer seg som muslimer er terrorister, men om ordet *muslim* ofte brukes i sammenheng med *terror* vil dette trolig påvirke folks syn på muslimer. Det samme gjelder bruk av *schizofreni*. Som allerede nevnt påpeker Mannsåker at diagnosen *schizofreni* blir stigmatisert, blant annet i aviser der mange av artiklene som inneholder schizofrenitermer omhandler voldssaker der gjerningspersonen har en schizofrenidiagnose, eller at *schizofreni* i stor grad er knyttet til voldelig atferd i spillefilmer. Slike fremstillinger av *schizofreni* i media og i film kan føre til frykt i samfunnet og hos personen med diagnosen, da personer med diagnosen kan bli oppfattet som farlige eller utilregnelige. Mediene har altså stor påvirkningskraft i hvordan de fremstiller individ i ulike saker, deriblant hvilket fokus det legges vekt på i overskrifter og brødtekster.

Kap. 3 Metode

Jeg har benyttet meg av en kvantitativ metode i form av en digital spørreundersøkelse for *Medborgerpanelets* informanter. Medborgerpanelet drives av samfunnsforskere ved Universitetet i Bergen og NORCE, og er et non-profit prosjekt som utelukkende benyttes til forskningsmål. Deltakerne som er med representerer et tverrsnitt av den norske befolkningen, og de inviteres noen ganger årlig til å besvare undersøkelser om norsk samfunn og politikk (Norsk medborgerpanel, u. å.). Verktøyet SurveyExact, laget av det internasjonale konsulentfirmaet Rambøll, brukes til gjennomføring av brukerundersøkelser (IT-hjelp UiB, 2022), og det er dette verktøyet jeg har benyttet meg av i utformingen og gjennomføringen av spørreundersøkelsen.

Slik som Roness (2016, s. 61) skriver i «Å forske på egen praksis», har man i de fleste forskningsprosjekt behov for å bli kjent med litteraturen og hva som tidligere er gjort av forskning på feltet. Mastergradsoppgaven min er et empiridrevet prosjekt der spørreundersøkelsen står i sentrum. Det har derfor vært viktig for meg å bruke god tid på spørreundersøkelsen, med formål om å innhente relevante og innholdsrike funn som gir grunnlag for å vurdere bruken av bruksmarkeringer i ordbøkene. Slik som jeg har nevnt for informantene i spørreundersøkelsen, vil funnene danne selve grunnlaget for masterprosjektet, og det har derfor vært relevant og viktig å be informantene om ærlige og gjerne begrunnede svar.

Det har ikke vært nødvendig for dette masterprosjektet å innhente mange personlige data fra respondentene, dette for å ivareta deres anonymitet og for å innhente ærlige svar. Slik som Roness (ibid., s. 61-62) påpeker er det viktig å være varsom dersom man skal innhente informasjon om forhold som respondentene kan oppleve som personlige. Dataene jeg har samlet inn har vært informasjon om alder og kjønn, dette for å kunne kategorisere svarene. Spørsmålene som har blitt stilt i denne spørreundersøkelsen har krevd ærlige og til dels personlige svar, og det vil trolig være viktig for respondentene at svarene deres ikke vil kunne spores tilbake til dem som enkeltpersoner.

Mitt fokus i spørreundersøkelsen har vært å danne gode spørsmål som kan åpne opp for informantenes refleksjoner og tanker rundt temaet for undersøkelsen og prosjektet. I startfasen av spørreundersøkelsen måtte jeg ta noen beslutninger, slik som: «Hvilke respondenter skulle

bli inkludert?», «Hvor mange respondenter ønsket jeg skulle delta?», «Hvordan skulle undersøkelsen distribueres og hvem skulle distribuere den?» og «Hva ønsket jeg å oppnå med spørreundersøkelsen?». Jeg valgte Medborgerpanelets respondenter som deltakere i spørreundersøkelsen. Grunnen til dette var at jeg ønsket en stor andel respondenter i ulike aldre, for å få til et tverrsnitt av befolkningen i Norge. Jeg ville undersøke i hvilken grad respondentene bruker de ulike ordene, og hvilke holdninger de har til henholdsvis bokstavelig og overført bruk. For å oppnå dette valgte jeg ord som mest sannsynlig ville skape reaksjoner, slik som *mongoloid*, *retardert* og *invalid*, i tillegg til ord som trolig ville skape delte reaksjoner, slik som *handikappet*, *funksjonshemmet* og *kortvokst*. Jeg inkluderte også diagnosetermene *schizofreni*, *autisme* og *bipolar lidelse* i undersøkelsen, da jeg ville se respondentenes besvarelser i sammenheng med *people-first praksisen* og det som Mannsåker belyser i sine artikler om blant annet determinologisering. Jeg tok også med ordene *muskelbunt*, *attraktiv* og *geni*. Grunnen til at jeg valgte å ta med disse ordene var for å etablere en såkalt *bunnlinje*. Bunnlinjen vil fortelle noe om hva folk svarer på nøytrale stimuli, og i dette tilfellet blir bunnlinja hva folk svarer i møte med ord som det ikke er noen grunn til å tro at er sensitive. Slike eksempler kan hjelpe med å identifisere respondenter som muligens ikke har forstått oppgaven.

Roness (ibid., s. 62) viser til de etiske retningslinjene for forskning som understreker at deltakere i forskning har rett på at opplysningene som gis skal behandles konfidensielt. Det skal også gis informert samtykke før forskningen starter. Helt i starten av spørreundersøkelsen fikk deltakerne mulighet til å gi sitt samtykke til å delta i undersøkelsen med de vilkår som var beskrevet innledningsvis. Det var totalt 208 informanter som ga sitt samtykke, noe som var litt overraskende siden det ikke stemte med det totale antallet informanter som oppga alder og kjønn, altså 219. Det vil si at det var 11 respondenter som ikke samtykket til spørreundersøkelsen, og grunnen til dette kan være at de har glemt å gi sitt samtykke, at det har skjedd en teknisk feil eller at de faktisk ikke har samtykket til undersøkelsen og dens vilkår. Jeg sorterte naturligvis bort disse 11 respondentene fra spørreundersøkelsen. Med det sagt, så valgte jeg denne metoden for å innhente informasjon fra en stor gruppe på kort tid. Selve undersøkelsen ble sendt ut som e-post ved hjelp av administrasjonen i *Medborgerpanelet* 02.11.21, og ble avsluttet av undertegnede 08.11.21.

Funnene jeg velger å presentere, og derfor vektlegge, er funnene som etter min mening egner seg best for å belyse problemstillingen. Man kan dele spørreundersøkelsen i to deler, der

deltakerne i første del skulle ta stilling til i hvilke sammenhenger de bruker de aktuelle ordene. I denne delen kunne informantene velge blant alternativene (1) med venner, (2) med familie, (3) med fremmede, (4) på jobb/skole og (5) aldri. Ordene det ble spurt om var *handikappet, invalid, muskelbunt, kortvokst, mongoloid, attraktiv, schizofren, funksjonshemmet, bipolar, geni, autist og retardert*. I andre del av spørreundersøkelsen fikk deltakerne presentert en rekke autentiske setninger hentet fra Norwegian Web As Corpus (NoWaC) som er et omfattende nettbasert korpus på norsk bokmål. Korpuset inneholder 700 millioner ord. Det er bygget ved å automatisk gå igjennom alle dokumenter på .no-området på internett i perioden november 2009 til januar 2010, laste dem ned og deretter bearbeide dem. Jeg plukket ut to setninger til hvert av ordene fra første del av undersøkelsen, utenom bunnlinjeordene, altså *handikappet, invalid, kortvokst, mongoloid, schizofren, funksjonshemmet, bipolar, autist og retardert*. Jeg fant to setninger til hvert ord, der målet var å finne en setning der ordet blir brukt i sin bokstavelig medisinske betydning og en setning der ordet blir brukt i overført betydning.

I setningene som skulle vise den overførte bruken valgte jeg setninger som trolig ville skape reaksjoner, men som også satte ordet som undersøkes i sentrum. For eksempel så fant jeg først en setning til ordet *retardert* som lød slik: «Klarer man ikke å betale såpass er man antakelig en mentalt retardert apekatt». Denne setningen hadde trolig et stort flertall av respondentene karakterisert som upassende/støtende på grunn av frasen «mentalt retardert apekatt», og siden målet for denne setningen var å undersøke ordet *retardert* ville trolig ikke resultatene vært direkte knyttet til selve ordet. Jeg valgte å bytte ut denne setningen med «Jeg vet ikke om han er retardert eller om han driver gjøn med meg», da ordet *retardert* i denne setningen ikke blir satt sammen med andre potensielt sensitive ord. Det var med andre ord viktig at eksempelsetningene ikke inneholdt andre potensielt støtende ord enn de som faller innenfor undersøkelsens fokusområde. Grunnen til at jeg valgte å finne to setninger til hvert ord, var for å undersøke om ordene hadde likheter eller forskjeller i bokstavelig og overført betydning. Som man vil se i resultatgjennomgangen varierer resultatene mye i bokstavelig og overført betydning for flere enkeltord.

Jeg har brukt stolpediagrammer i presentasjonen av resultatene, og denne typen diagram gir en god og fullstendig oversikt, selv for de minste prosentdelene. Respondentene fikk som sagt mulighet til å kommentere setningene, i tillegg til å karakterisere de som enten nøytrale eller upassende/støtende. Da jeg skulle starte resultatgjennomgangen observerte jeg en teknisk feil

Kommentert [MP1]: Du bør også si noe om hvordan du har analysert resultatene. Du har basert deg på stolpediagrammer. Og sett over kommentarene? har du brukt alle kommentarene, eller hvordan har du valgt ut hvilke du skal omtale? osv.

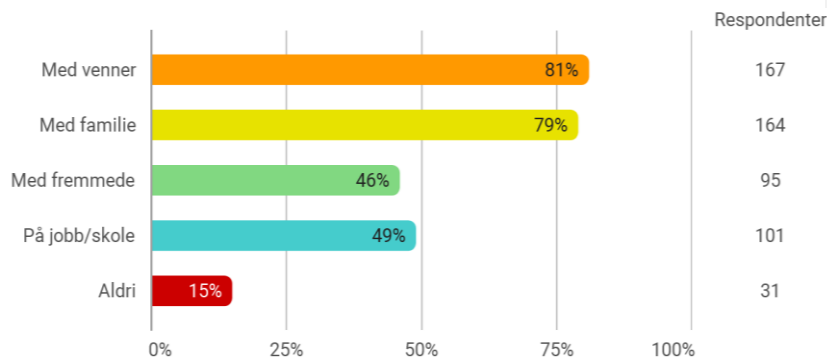
ved spørreundersøkelsen. Det var flere av informantene som hadde kommentert «Feil», «Bug i systemet», «X», «Nei» og «Ja». Denne tekniske feilen innebar at informantene var tvungne til å skrive noe i kommentarfeltet for å kunne gå videre i spørreundersøkelsen. Denne feilen kan ha påvirket respondentene i sine kommentarer, enten at de har blitt irritert og skyndet seg gjennom undersøkelsen eller valgt å avslutte undersøkelsen, eller så har flere kommet med reflekterte svar fordi de har blitt «tvunget» til det. Med tanke på den store mengden kommentarer spørreundersøkelsen har høstet har denne feilen trolig vært en stor fordel. Kommentarene hadde med stor sannsynlighet vært langt færre om det ikke var for at respondentene ble «tvunget» til å legge igjen en kommentar. Med tanke på den store mengden kommentarer var det en utfordrende, men interessant affære å lese og sortere ut kommentarene. Jeg leste igjennom alle kommentarene og skrev ned de som gav en begrunnelse til hvorfor respondenten svarte det ene eller det andre. Jeg tok også utgangspunkt i teorien som jeg har benyttet meg av, og fant kommentarer som bygget under dette, slik som Helga Mannsåker sine artikler om *determinologisering* og *people first language*. Flere hadde lignende refleksjoner og tanker, og disse skrev jeg ned samlet. Det har i hvert fall ikke vært mangel på interessante og relevante refleksjoner i respondentenes kommentarer.

Kap. 4 Presentasjon av funn fra spørreundersøkelsen

Funnene fra spørreundersøkelsen er organisert slik at hvert ord har tre tilhørende grafer. Den første grafen viser i hvilke sammenhenger respondentene bruker det spesifikke ordet. De tilhørende setningene viser eksempel på henholdsvis bokstavelig og overført bruk av det spesifikke ordet, der respondentene ble bedt om å karakterisere setningene som enten upassende/støtende eller nøytrale. Jeg kommenterer hovedtendensene under hver graf, og viser til hva respondentene har kommentert vedrørende setningene. Avslutningsvis knyttes funnene til hvert ord sammen der jeg diskuterer hva funnene sier om ordenes sensitivitet. Ordene er delt inn i *fysiske* og *psykiske funksjonsnedsettelse* og de vil da komme i følgende rekkefølge: *handikappet*, *kortvokst*, *funksjonshemmet*, *invalid*, *mongoloid*, *schizofren*, *bipolar*, *autist* og *retardert*.

4.1 Fysiske funksjonsnedsettelse

4.1.1 Handikappet

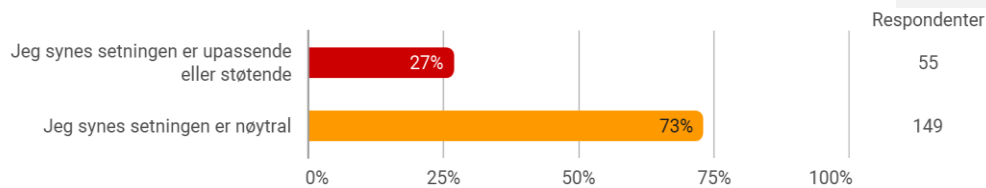

Figur 1: Respondentenes bruk av ordet *handikappet*

Som man kan se fra resultatene er det flest som bruker *handikappet* i det som anses som trygge omgivelser, altså med venner og familie. Det er nærmest halvparten som også kan bruke *handikappet* blant fremmede og på jobb/skole, og 15% som oppgir at de aldri bruker det. Dette kan tyde på at *handikappet* uavhengig av kontekst, blir ansett som et noenlunde

gangbart ord, med et visst forbehold. En minoritet av respondentene ser ut til å unngå å bruke ordet.

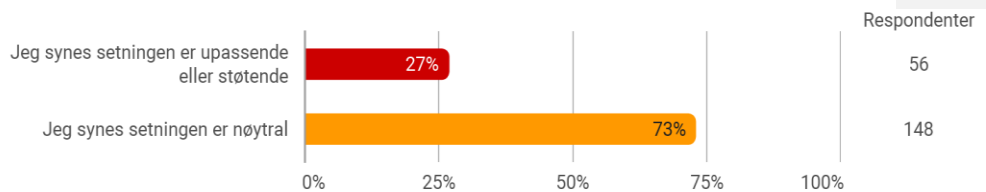
«Hans motoriske egenskaper i kroppens øvre venstre halvdel var *handikappet*»

Figur 2: Respondentens opplevelse av *handikappet* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

Handikappet blir i denne sammenhengen brukt til å beskrive en persons motoriske egenskaper, og ordet blir brukt bokstavelig i denne konteksten. Informanter som mener setningen er upassende/støtende påpeker at man kan bruke andre ord som for eksempel *funksjonshemmet*, *funksjonsnedsettelse* eller en mer presis medisinsk term. Noen påpeker også at *handikappet* er noe en person kan være, ikke noe egenskaper kan være. En annen ser ikke på setningen som problematisk da hen understreker at flere personer, inkludert *Norges Handikapforbund*, insisterer på å bruke det.

«Da vi skulle krysse oss sørover var vi skikkelig *handikappet* uten forseil»

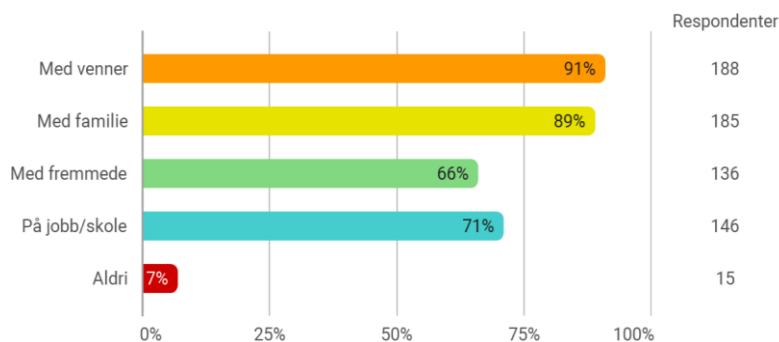
Figur 3: Respondentenes opplevelse av *handikappet* brukt i overført betydning

I denne setningen brukes *handikappet* for å beskrive et skip uten forseil, og at det da fører til en ulempe for de reisende. Ordet blir brukt i overført betydning i akkurat denne konteksten. Informanter som har klassifisert setningen som upassende/støtende har blant annet kommentert at det er rart å bruke *handikappet* i denne sammenhengen, men at de skjønner hva

som menes. Noen har også kommentert at setningen bidrar til normalisering av et ord som er svært belastet for en gruppe mennesker, og burde vært unngått. Det kommenteres også at hen heller ville sagt at «vi hadde et handicap». En påpeker at *handikap* er et begrep som brukes i flere sportsgrener, og at det er greit å bruke det i slike kontekster. Noen mener at det avhenger av hvem som sier det og til hvem, og kanskje også på hvilken måte. En kommenterer at hen «er nøytral, burde vært støttet, men klarer ikke å bli det».

Som vi har sett er det en liten prosentandel på 15% som aldri bruker ordet *handikappet*. Ser man dette i sammenheng med kommentarene fra setningene kan dette forklares ved at disse mener ordet i seg selv er upassende/støtende, eller at de ikke befinner seg i sammenhenger det ville vært naturlig å bruke ordet. Informantene fordeler seg helt likt prosentmessig vis-a-vis de to setningene. Når ordet brukes i bokstavelig betydning reagerer flere informanter på selve ordet *handikappet*. Når ordet brukes i overført betydning reagerer noen informanter på hvordan ordet brukes i akkurat den konteksten. Samlet sett kan man ut i fra resultatene hevde at *handikappet* ikke er et ord som mange opplever som sensitivt, hverken i bokstavelig eller i overført betydning, men ordet heller ikke kan sies å være helt nøytralt, i og med at en tredel oppgir at eksemplene er upassende/støtende.

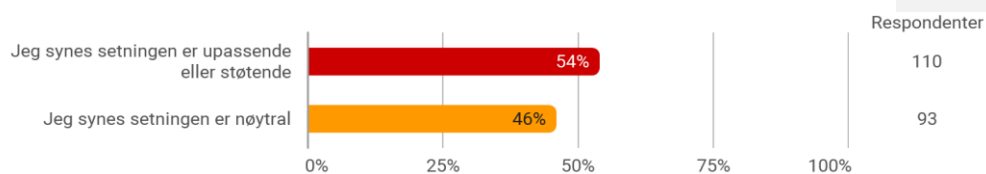
4.1.2 Kortvokst

Figur 4: Respondentenes bruk av ordet *kortvokst*

Her ser vi at en stor prosentandel ville brukt *kortvokst* med venner og familie, en forholdsvis stor andel ville også brukt ordet blant fremmede og på jobb/skole, mens en liten andel aldri ville brukt det. Dette kan tyde på at en stor andel av informantene ikke anser ordet *kortvokst* som et problematisk ord å bruke i ulike kontekster.

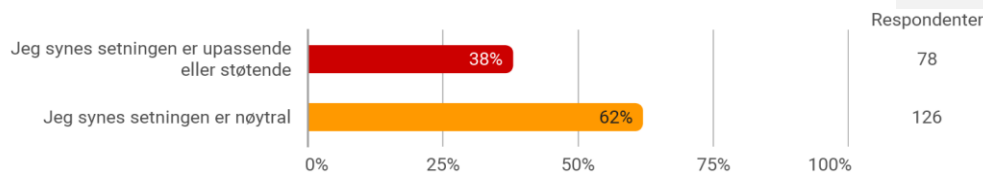
«Først ut er brasilianske Jonathan, en kortvokst 19-åring som skal være i Bergen i et par dager til»

Figur 5: Respondentenes opplevelse av *kortvokst* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

Kortvokst blir i denne sammenhengen brukt for å beskrive en persons fysiske utseende, altså er ordet brukt i bokstavelig betydning. Informanter som synes setningen er upassende/støtende, kommenterer at det er for mye trykk på ordet *kortvokst* i denne sammenhengen. Andre påpeker at det er et unødvendig fokus på fysikk, og stusser over hvilken relevans høyden hans har i denne sammenhengen. En annen kommer med et eget eksempel på en lignende setning der unødvendige fysiske attributter blir lagt til: «Først ut er meg, jeg er litt brun i huden, og skal være i Trondheim litt lenger». Noen kommenterer at ordet *kortvokst* er bedre enn *dverg*. En mener at diagnose kommer før personen i denne setningen, og en annen synes at det føles bedre å skrive at Jonathan er en *kortvokst* person. Noen beskriver *kortvokst* som en utdatert betegnelse, en annen mener at det er unødvendig å påpeke med mindre det er et tema for diskusjon.

«Mor-r-r-roklumpen Mini Cooper GP har ingenting med fornuft å gjøre. Dette er en kortvokst, intens, spesialbygget bråkebøtte uten komfort»

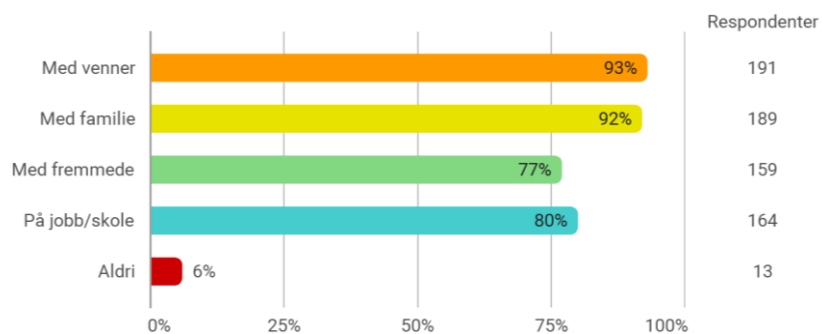

Figur 6: Respondentenes opplevelse av *kortvokst* brukt i overført betydning

Kortvokst blir i denne konteksten brukt til å beskrive en sportsbil, og med tanke på at en bil ikke kan være *kortvokst*, blir ordet brukt i overført betydning i denne setningen. En informant mener at *kortvokst* blir brukt «sleivhendt» her. Andre kommenterer at man heller kunne brukt adjektivet liten. Noen mener at man ikke skal bruke *kortvokst* som et negativt ladet ord for å beskrive noe man ikke liker, og en annen mener at det er snodig å bruke ordet når det er snakk om en bil og ikke et menneske. En annen kommenterer at det er upresis og unødvendig bruk av ordet, mens en annen mener at det er en veldig god beskrivelse av en liten sportsbil.

Som tidligere nevnt virker det som en stor andel av informantene er mener *kortvokst* fint kan brukes i mange sammenhenger. Likevel så har konteksten noe å si for hvordan ordet oppfattes. Det er en større andel av informantene som mener setningen der ordet blir brukt i bokstavelig betydning er mer upassende/støtende enn der ordet blir brukt i overført betydning. I den første setningen blir *kortvokst* brukt om en person, i den andre setningen blir *kortvokst* brukt om en bil. Ut ifra kommentarene kan det se ut til at flere reagerer negativt når ordet blir brukt om et menneske enn en gjenstand. Det som mange også reagerer på er at det er et unødvendig fokus på fysikk i den første setningen, som kan være en av grunnene til at flere opplever setningen som upassende/støtende. Avslutningsvis kan man si at *kortvokst* ikke er et sensitivt ord, men det kan oppleves som støtende eller upassende dersom det i konteksten retter et unødvendig fokus mot en persons eller gjenstands fysiske attributter.

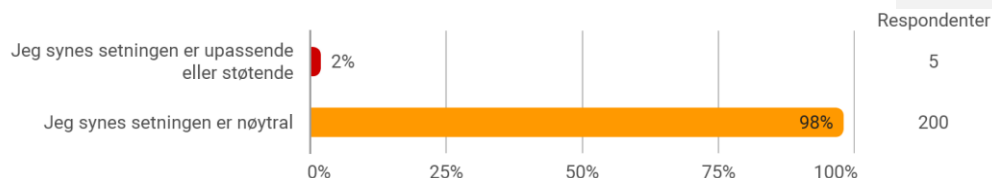
4.1.3 Funksjonshemmet

Figur 7: Respondentenes bruk av ordet *funksjonshemmet*

De fleste av informantene ser ut til å bruke *funksjonshemmet* i de fleste kontekstene, mens det er 6% som aldri bruker det. Uavhengig av kontekst virker altså *funksjonshemmet* som et relativt nøytralt ord.

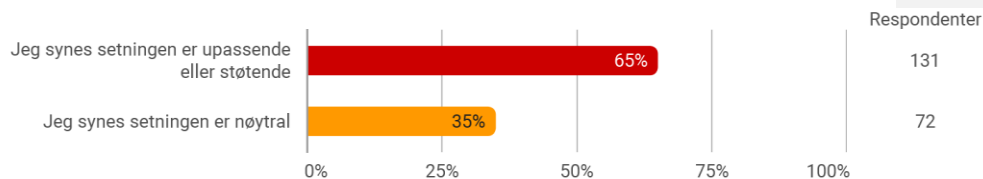
«Hun er sterkt funksjonshemmet og trenger hjelp til alle dagens gjøremål etter at hun ble hardt skadet i en trafikkulykke»

Figur 8: Respondentenes opplevelse av *funksjonshemmet* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

I denne sammenhengen blir *funksjonshemmet* brukt til å beskrive en person som har vært utsatt for en trafikkulykke. Ordet blir i denne konteksten brukt i bokstavelig betydning. De som mener setningen er upassende/støtende kommenterer at hen ville brukt *nedsatt funksjonsevne*. En annen mener at det er unødvendig å bruke *sterkt* foran ordet. Noen påpeker at *funksjonshemming* er ordet som brukes både av lovgiver og i medisinfaglige miljøer, en tenker at det er faglig korrekt, og en annen mener at ordet er «trygt innenfor».

«Klokka mi har stoppet, føler meg helt funksjonshemmet uten den jeg. Klarer meg ikke uten den»

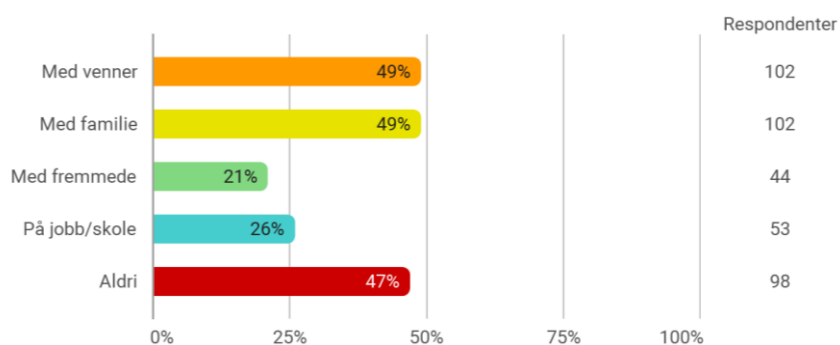
Figur 9: Respondentenes opplevelse av *funksjonshemmet* brukt i overført betydning

Funksjonshemmet blir i denne sammenhengen brukt som en beskrivelse på å ha en klokke som ikke fungerer, og siden man ikke kan bli funksjonshemmet per se av mangel på fungerende klokke, er ordet da brukt i overført betydning. Noen informanter oppfatter det som nedlatende å sammenligne å ikke ha tilgang på klokke med å ha funksjonshemming. Andre påpeker at man kan bruke andre ord for å få frem det samme budskapet. Noen mener at man i denne setningen delegitimerer livsopplevelsen til personer med slike lidelser. En kommenterer at det er rart å beskrive *funksjonshemmet* som en følelse, og at det kan virke som ytreren ser på alle som har en form for funksjonsnedsettelse som en negativ gruppe. Noen hevder at setningen ikke er «helt innenfor», ettersom at dette er et relativt lite problem i forhold til dem som faktisk har et *handikap*. En synes at det språklige bildet i setningen er en overdrivelse, en annen mener at det er kontekstavhengig (hvem man snakker med), og en påpeker at det er lite hensynsfullt å si det i samme rom som noen som faktisk er *funksjonshemmet*.

Som allerede nevnt bruker en stor andel av respondentene ordet *funksjonshemmet* i de fleste sammenhenger, noe som kan tyde på at de fleste ikke mener ordet i seg selv er sensitivt. Det er interessant å se den store forskjellen i opplevelsen av setningene. Når ordet brukes i bokstavelig betydning er det kun 2% som mener setningen er upassende/støtende, i motsetning til 65% som mener setningen er upassende/støtende når ordet brukes i overført betydning. Det ser ikke ut til at informantene opplever selve ordet som sensitivt, men at konteksten gjør at ordet oppleves sensitivt. Brukes *funksjonshemmet* i bokstavelig betydning er det «trygt innenfor», som en respondent skriver. Brukes *funksjonshemmet* i overført

betydning mener mange at konteksten er feil for ordbruken. Det tilsynelatende nøytrale ordet oppleves altså som upassende eller støtende i en overført kontekst.

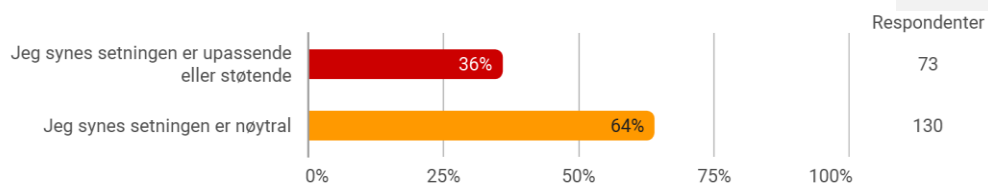
4.1.4 Invalid

Figur 10: Respondentenes bruk av ordet *invalid*

Som vi kan se ut ifra resultatene er det delte meninger om når informantene bruker ordet. Halvparten ville brukt *invalid* blant venner og familie, en liten andel med fremmede og på jobb/skole, mens 47% aldri bruker ordet. Dette kan tyde på at ordet ikke oppfattes som helt nøytralt.

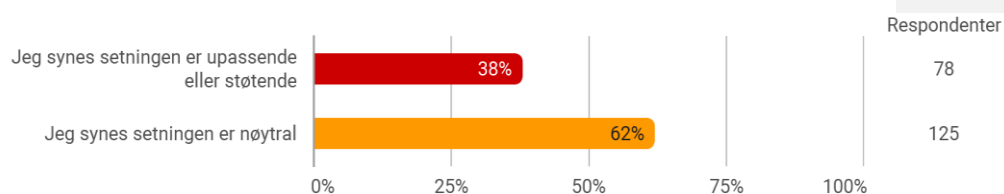
«Bekkenløsning gjorde Karine fra Fevik invalid»

Figur 11: Respondentenes opplevelse av *invalid* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

Invalid brukes i denne sammenhengen for å beskrive en kvinne som har fått bekkenløsning, som vil si at ordet brukes i bokstavelig betydning. Mange kommenterer selve ordet *invalid*, der ordet beskrives som stygt, belastet, unødvendig, støtende og utdatert. En synes at det er noe som «skurrer» med *invalid* i denne sammenhengen, men hen er usikker på hvorfor. Noen forbinder ordet med *ikke-valid*, og en annen hevder at *invalid* er et utdatert begrep som nå er ansett som støtende. En påpeker at å kalle en permanent *funksjonsnedsett* person *invalid* «ikke er greit.» Flere nevner at dette er et ekstremt ord, som kan forklares ved at ordet har blitt brukt som skjellsord. Likevel mener noen at om ordet blir brukt i medisinsk sammenheng, for eksempel at det kommer fra en lege, er det greit å bruke ordet.

«Jeg har nemlig ekstreme mensensmerter og må velge mellom å være *invalid* i to dager i måneden eller å ikke ha mensen»

Figur 12: Respondentenes opplevelse av *invalid* brukt i overført betydning

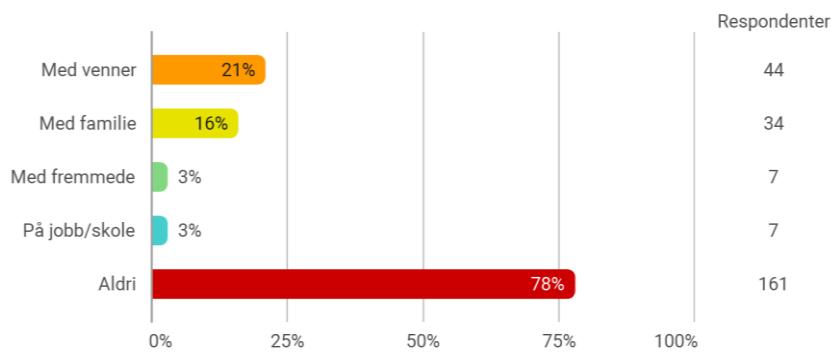
Her brukes *invalid* for å beskrive hvordan ekstreme menstruasjonssmerter kan føles fysisk på kroppen, og siden man ikke faktisk blir *invalid* under menstruasjonen, blir ordet brukt i overført betydning. Noen kommenterer at det er en overdreven bruk av ordet i denne sammenhengen, og at *invalidisert* passer bedre. En opplever *invalid* som et negativt ladet ord i en slik sammenheng, og en annen påpeker at det å ha sterke menstruasjonssmerter ikke betyr at man er *invalid*. En stiller spørsmål ved om man bruker eldre termer når man sier noe man ikke mener. Noen mener også at det kommer an på sammenhengen det blir ytret i, blant venner kan det fungere, men det blir upassende i en profesjonell sammenheng. En ytrer at det kan fungere ved omtale av seg selv, og en annen mener at hen ikke hadde reagert om en venninne sa setningen i en privat samtale.

47% av informantene bruker aldri *invalid*, noe som kan forklares med at de aldri befinner seg i situasjoner der det ville vært naturlig å bruke ordet, eller, slik som kommentarene tilsier, at

mange opplever ordet i seg selv som stygt, belastet, støtende og utdatert. Hva gjelder setningene stiller henholdsvis 64% og 62% av respondentene seg nøytrale til setningene der *invalid* blir brukt i bokstavelig og overført betydning. Samlet sett kan man ut ifra resultatene konkludere med at *invalid* oppfattes som et relativt sensitivt ord av informantene, men visse kontekster kan mildne det sensitive innholdet noe.

4.2 Psykiske funksjonsnedsettelse

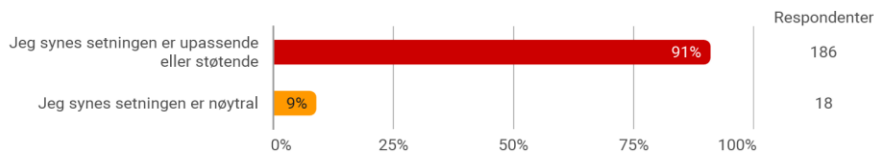
4.2.1 Mongoloid

Figur 13: Respondentenes bruk av ordet *mongoloid*

En stor andel av informantene anser *mongoloid* som et ord de aldri bruker, men det er likevel 21% som ville brukt ordet blant venner og 16% med familie. Det kan tenkes at de fleste synes ordet er upassende eller støtende i seg selv, og for de som kunne brukt det ville det helst vært i trygge og kjente omgivelser. Likevel kan man se at 3% bruker *mongoloid* med fremmede og på jobb/skole, og det kan tenkes at disse mener at ordet i seg selv er uproblematisk å bruke siden de bruker det blant ukjente og i formelle settinger.

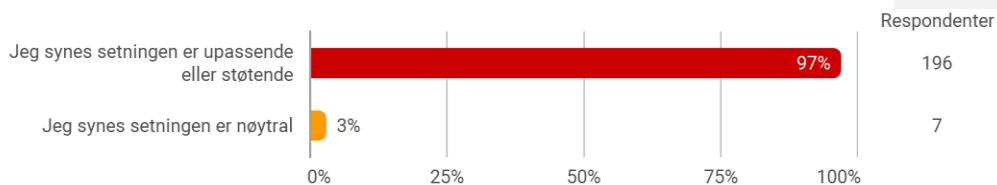
«Hos en kvinne som er over 38 år øker faren for å få et mongoloid barn»

Figur 14: Respondentenes opplevelse av *mongoloid* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

Mongoloid brukes i denne konteksten som en forklaring av faren ved å få barn om man er over 38 år, og ordet blir brukt i bokstavelig betydning. Mange kommenterer selve ordet, der det blir beskrevet som støtende, utdatert, upassende, medisinsk ukorrekt, skjellsord og ekkelt. Noen ytrer at de heller ville brukt *tilbakestående* eller *Downs syndrom*. En hevder at ordet er upassende da *mongoloid* er tilknyttet mange «fordommer/stereotypier», og er brukt som skjellsord. Noen ytrer at de har brukt ordet synonymt med «gal/dust», og en annen forbinder *mongoloid* med mobbing. En mener at man heller skal bruke faktiske diagnoser. Andre påpeker at man kan snakke om selve ordet, men ikke bruke det. En synes setningen er i grenseland, og at det kommer an på tonefall og sammenheng.

«Dette har ingenting med språk å gjøre. Hun måtte vært mongoloid for å høre noe slik feil»

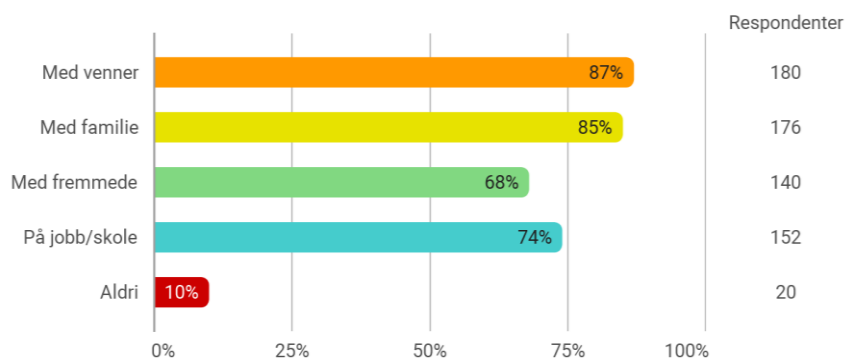

Figur 15: Respondentenes opplevelse av *mongoloid* brukt i overført betydning

I denne sammenhengen blir *mongoloid* brukt for å beskrive en person som hører dårlig, og med tanke på at *mongoloid* ikke er synonymt med dårlig hørsel, er ordet brukt i overført betydning. Flere har kommentert selve ordet som nedsettende, utdatert, upassende og fornærmende. En synes at *mongoloid* aldri er greit å bruke som et nedsettende begrep for en person. Noen kommenterer også at det er kontekstavhengig, der det vil være upassende i en offentlig debatt, men greit blant bekjente i en uformell samtale.

En stor andel av respondentene på 78% bruker aldri *mongoloid*, noe som kan forklares med at de ikke befinner seg i situasjoner det vil være naturlig å bruke ordet, eller at de bevisst ikke bruker ordet fordi det oppleves støtende. Et stort flertall på henholdsvis 91% og 97% klassifiserer setningene som upassende/støtende. Ifølge resultatene mener flere informanter at setningene er upassende/støtende når ordet brukes i både bokstavelig og i overført betydning. På et overordnet plan kan det se ut til at ordet i seg selv, uavhengig av hvilken kontekst det brukes i, oppleves som sensitivt. Flere mener at man heller bør bruke andre ord, spesielt diagnoser som det opereres med i nåtid, slik som *Downs syndrom*.

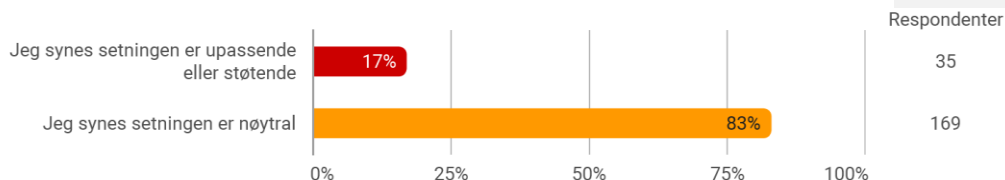
4.2.2 Schizofren

Figur 16: Respondentenes bruk av ordet *schizofren*

En stor prosentandel av informantene bruker *schizofren* både blant venner, med familie, med fremmede og på jobb/skole, og en liten andel på 10% bruker aldri ordet. Det kan se ut til at de fleste bruker ordet, og de som har svart at de aldri bruker *schizofren* kan ha påvirkning av hvilken kontekst det brukes i, eller at de mener ordet er problematisk å bruke under hvilken som helst omstendighet. Det kan også tenkes at de som har svart at de aldri bruker ordet, ikke befinner seg i situasjoner det ville vært naturlig å bruke det, og at grunnen ikke er at ordet i seg selv er problematisk å bruke.

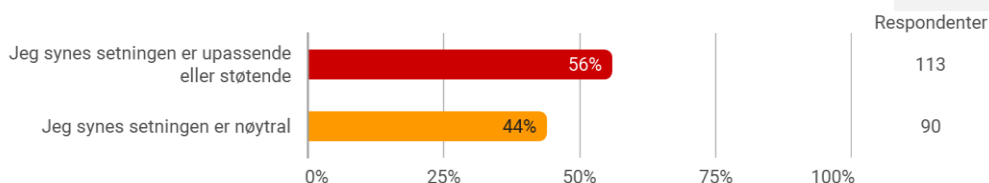
«I ti år var Arnhild innlagt som schizofren på psykiatriske avdelinger»

Figur 17: Respondentenes opplevelse av *schizofren* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

Schizofren blir i denne konteksten brukt til å beskrive en kvinne som har vært innlagt på psykiatriske avdelinger, og ordet blir da brukt i bokstavelig betydning. Flere kommenterer at man heller bør si «med diagnosen *schizofreni*», og at personen er mye mer enn sykdommen sin. Noen påpeker at det er upresist fordi *schizofreni* er en utdatert term. En er usikker på om det er nøytralt eller ei, og synes at beskrivelsen føles litt reduserende om personen. Noen påpeker at *schizofreni* er en diagnose, og årsaken til at man er innlagt er ikke diagnosen i seg selv, men utfordringer som ofte kan forklares ved hjelp av en diagnose. En mener at ordet er greit å bruke siden det brukes om sykdommen, men på en annen side mener hen at det er upresist siden det er en utdatert term. Flere kommenterer at de er usikre på om *schizofreni* fortsatt er en diagnose.

«Rosenborg fremstod som en schizofren utgave av Dr. Jekyll & Mr. Hyde»

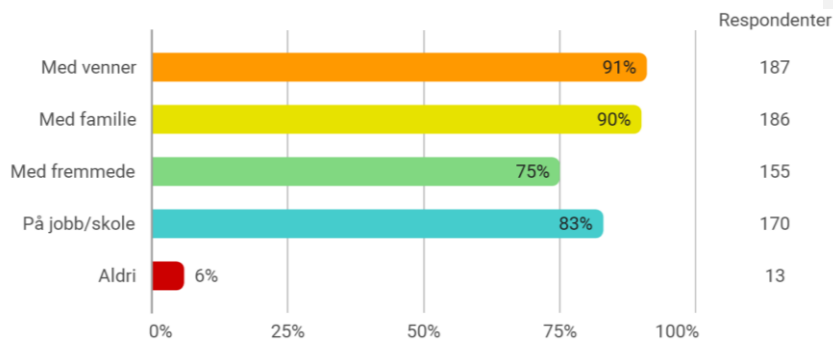
Figur 18: Respondentenes opplevelse av *schizofren* brukt i overført betydning

I denne sammenhengen blir ordet brukt til å beskrive Rosenborg som en «schizofren utgave av Dr. Jekyll og Mr. Hyde», og siden et fotballag ikke kan være schizofrent blir ordet brukt i overført betydning. Flere kommenterer at setningen ikke egner seg som en offentlig uttalelse, og at det er unødvendig bruk av et belastet uttrykk og misbruk av fagterminologi fra psykologi. Noen påpeker at å bruke fysiske og psykiske lidelser som negative beskrivelser av

andre bidrar til et nedlatende syn på personer med diagnosen. En mener at det er en «problematisk tilknytning av personer med psykiske lidelser, og kjent popkultur «monster»». Personen forklarer videre at setningen insinuerer at personer med *schizofreni* ikke er likeverdige deler av samfunnet, at de er farlige. Hen mener også at setningen forenkler kompleksiteten av lidelsen, samt blander den generelle forståelsen av historien til Dr. Jekyll og Mr. Hyde, og hva den tolkes til å bety for mennesker med diverse psykiske lidelser. Noen hevder at setningen gjør sykdommen til en negativ karakteristikk, og en påpeker at den styrker misoppfattelse rundt sykdommen. En mener at ytringen ikke er støtende blant venner, og en annen synes den er mindre støtende når ordet blir brukt om en gruppe. Noen opplever setningen som morsom, men legger til at den ikke egner seg som en offentlig uttalelse.

Som allerede nevnt er det et fåtall av respondentene som aldri bruker *schizofren*, noe som kan forklares ved manglende situasjoner det ville vært naturlig å bruke ordet, eller at man bevisst velger å ikke bruke det. Det er en tydelig forskjell på hvilken opplevelse informantene har av setningene. 56% klassifiserer setningen som upassende/støtende når ordet brukes i overført betydning, i motsetning til 17% som klassifiserer setningen som upassende/støtende når ordet brukes i bokstavelig betydning. Flere har kommentert *schizofren* som en utdatert term, og at man heller bør si «med/har diagnosen». Likevel ser det ut til at mange opplever ordet som nøytralt når det brukes i bokstavelig betydning. Å bruke *schizofren* i overført betydning ser ut til å være mer problematisk for informantene, da flere kommenterer at det ikke egner seg som en offentlig uttalelse, og at det er unødvendig bruk av et belastet uttrykk. De som stiller seg nøytrale til setningen synes det er greit å bruke ordet om en gruppe i stedet for et enkeltmenneske, og at det kan være et passende utsagn å si blant venner. Stående for seg selv kan ikke *schizofren* sies å være et sensitivt ord, men blir ordet brukt i overført betydning kan det oppleves upassende eller støtende.

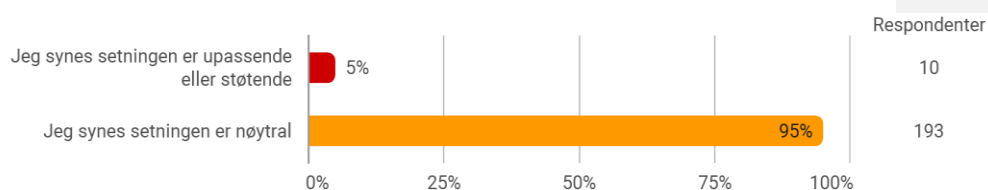
4.2.3 Bipolar

Figur 19: Respondentenes bruk av ordet *bipolar*

En stor prosentandel av informantene bruker *bipolar* i de fleste sammenhengene. 6% svarer at de aldri bruker det. Det kan se ut til at en stor prosentandel av informantene er komfortable med å bruke ordet. De som har svart at de aldri bruker *bipolar* kan omhandle at de ikke befinner seg i situasjoner det ville vært naturlig å bruke det, og at grunnen ikke er at ordet i seg selv er problematisk å bruke. Eller at de mener at man ikke skal bruke ordet fordi det oppleves som sensitivt.

«Det er ikke snakk om lindring når en snakker om bipolar diagnose, det er snakk om stabilisering over en periode»

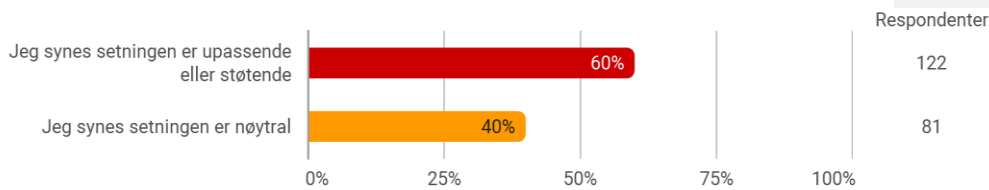

Figur 20: Respondentenes opplevelse av *bipolar* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

Bipolar blir i denne konteksten brukt til å beskrive diagnosen, og ordet er da brukt i bokstavelig betydning. Et stort flertall stiller seg nøytrale til denne setningen, men noen mener at den er medisinsk ukorrekt og at det er vanskelig å si om innholdet er seriøst eller ikke.

Mange kommenterer setningen som gangbar og «helt innenfor» da den omhandler en diagnose.

«Livet som fotballsupporter er kanskje som å ha bipolar lidelse (manisk depressiv)»

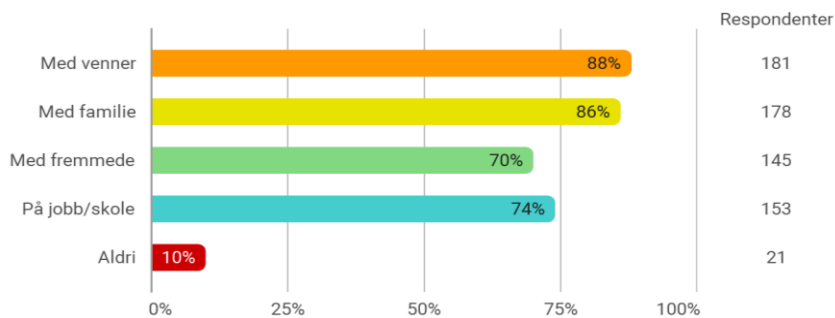

Figur 21: Respondentenes opplevelse av *bipolar* brukt i overført betydning

I denne sammenhengen blir *bipolar* brukt til å beskrive livet som fotballsupporter, og med tanke på at å være en fotballsupporter ikke er synonymt med å ha en bipolar diagnose, blir ordet brukt i overført betydning. Noen klassifiserer setningen som trivialisierende eller bagatellisering av psykisk sykdom. Flere kommenterer at ved en slik ytring tar man ikke lidelsen på alvor, og den får lidelsen til å høres ut som noe hverdagslig og enkelt. En synes at man kan bruke *bipolar* på samme måte som *schizofren*, som et slags begrep om at noe er veldig splittet. Likevel mener hen at ved å legge til *lidelse* knytter man det nærmere opp til diagnosen, og da opplever hen det som uthenging av personer med lidelsen. Noen tenker at ytringen kan fungere i en komisk sammenheng, men at den likevel er på grensen.

Ut ifra den første tabellen kan det se ut til at de fleste bruker *bipolar* i de fleste sammenhenger, noe som kan tyde på at ordet ikke er spesielt sensitivt når det står for seg selv. Ser vi derimot på setningene kan vi se noen av de samme tendensene vi så vedrørende ordet *schizofren*. Når ordet blir brukt i bokstavelig betydning, stiller hele 95% av respondentene seg nøytrale, i motsetning til 40% som stiller seg nøytrale når ordet brukes i overført betydning. Flere mener at når man bruker ordet i overført betydning så tar man ikke lidelsen på alvor, man får diagnosen til å høres hverdagslig ut. Ordet *bipolar* i seg selv ser ikke ut til å være sensitivt når det brukes i bokstavelig betydning, men det kan oppfattes som sensitivt når det brukes i overført betydning.

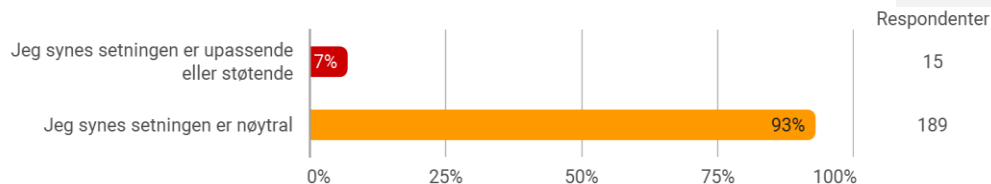
4.2.4 Autist

Figur 22: Respondentenes bruk av ordet *autist*

En stor andel av informantene bruker ordet i de fleste sammenhenger, spesielt i trygge omgivelser som med venner og familie. En liten andel på 10% bruker aldri *autist*, og det kan handle om at de reagerer på selve ordet eller ikke befinner seg i situasjoner det ville vært naturlig å bruke ordet.

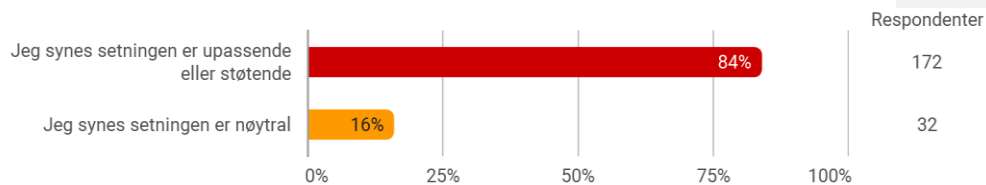
«Sønnen min var *autist*, og slet med anfall hver femte til tiende dag»

Figur 23: Respondentenes opplevelse av *autist* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

I denne konteksten brukes *autist* til å beskrive noens sønn, og ordet blir brukt i bokstavelig betydning. Flere påpeker at det ikke lenger er korrekt å si *autist*, men at man heller skal si «på autismspekteret». Flere hevder at man ikke er *autist*, men at man har *autisme*, altså at man skal skille person og diagnose.

«Dagens skole trener deg opp til å bli autist, ute av stand til å se abstrakte sammenhenger»

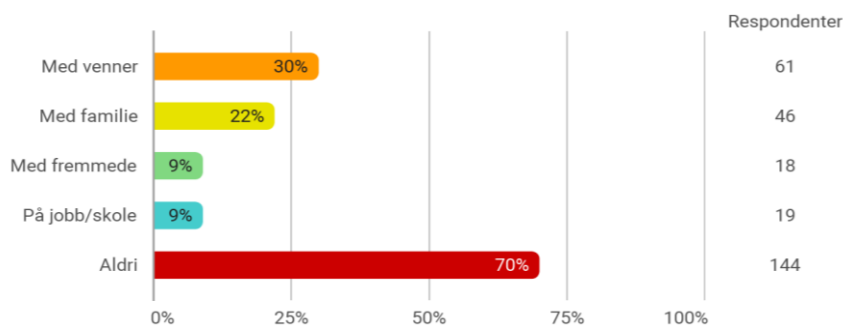

Figur 24: Respondentenes opplevelse av *autist* brukt i overført betydning

I denne sammenhengen forklares *autist* til noe man blir trent opp til, og at dagens skole gjør en ute av stand til å se abstrakte sammenhenger. Med tanke på at man hverken kan bli trent til å bli autist eller at å være *autist* er synonymt med å være ute av stand til å se abstrakte sammenhenger, blir ordet brukt i overført betydning. Flere mener at man ikke kan bruke ordet på måten det blir gjort på i denne sammenhengen, de mener at det er ondsinnet og støtende. Flere påpeker at personer med autisme ikke er ute av stand til å se abstrakte sammenhenger, og at man heller ikke kan «trenes opp til» eller «velge» *autisme*. En mener at setningen bruker *autisme* som et negativt virkemiddel for å kritisere utdanningssystemet, i tillegg til å fremstille *autisme* som noe som kan læres bort eller «velge» selv. Noen mener også at man skal si «på autismspekteret» i stedet for *autist*. På en annen side mener noen at formuleringen er overdrevet og ment å skape reaksjon for å vise frem et poeng, som gjør at de tenker at ytringen er grei.

De samme tendensene man har sett vedrørende ordene *schizofren* og *bipolar*, ser man også ved ordet *autist*. Et fåtall respondenter på 10% bruker aldri ordet, som kan forklares med at informantene bevisst velger å ikke bruke ordet, eller at de ikke befinner seg i situasjoner det ville vært naturlig å bruke ordet. Man ser en stor forskjell på bruk av ordet i bokstavelig og overført betydning. Hele 93% av respondentene stiller seg nøytrale til setningen der ordet brukes i bokstavelig betydning, i motsetning til 16% som stiller seg nøytrale til setningen der ordet blir brukt i overført betydning. Ordet *autist* kan ikke defineres som et sensitivt ord når det står for seg selv, selv om noen kommenterer at man heller bør si «på autismspekteret». I dette tilfellet vil ordet mest sannsynlig oppfattes sensitivt om det brukes i overført betydning, og nøytralt om det brukes i bokstavelig betydning, slik resultatene viser.

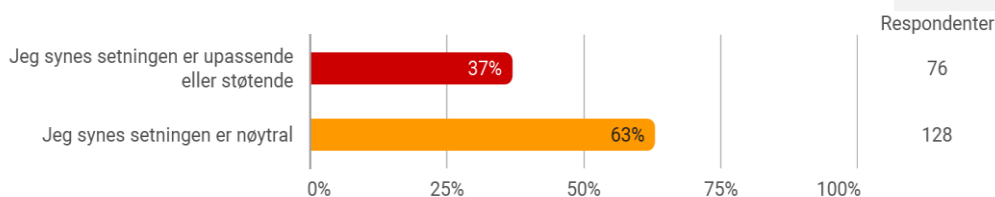
4.2.5 Retardert

Figur 25: Respondentenes bruk av ordet *retardert*

En stor prosentandel av informantene anser *retardert* som et ord de aldri bruker, men det er likevel henholdsvis 30% og 22% som bruker ordet blant venner og med familie. Det kan tenkes at de fleste synes ordet er upassende eller støtende i seg selv, og for de som kunne brukt det ville det helst vært i trygge og kjente omgivelser. Likevel kan man se at 9% bruker *retardert* med fremmede og på jobb/skole, og det kan tenkes at disse mener at ordet i seg selv er uproblematisk å bruke siden de bruker det blant ukjente og i formelle settinger.

«Pasienter med *retardert* vekst som følge av kronisk nyresvikt bør undersøkes regelmessig»

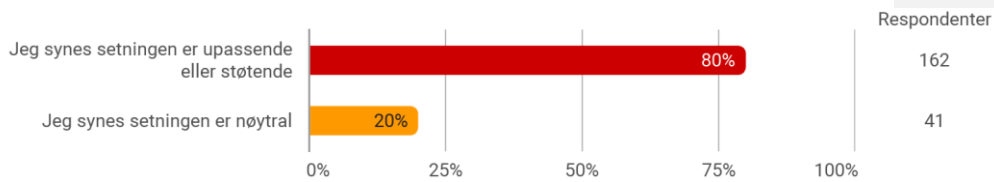

Figur 26: Respondentenes opplevelse av *retardert* brukt i bokstavelig/medisinsk betydning

I denne konteksten brukes *retardert* til å beskrive pasienters vekst som langsom eller hemmet, og ordet blir da brukt i bokstavelig betydning. En kommenterer at ordet *retardert* er upassende, og ikke bør brukes lenger. Noen hevder at *retardert* ikke lenger har nøytral assosiasjon, selv i medisinsk sammenheng. En assosierer ordet med mobbing. Noen mener at

man heller bør bruke «svekket vekst» eller «nedsatt vekst». Likevel mener noen at ordet betyr noe annet i medisinsk sammenheng enn i dagligtale, og at ordet kan være greit å bruke ved medisinske beskrivelser.

«Jeg vet ikke om han er retardert eller om han driver gjøn med meg»

Figur 27: Respondentenes opplevelse av *retardert* brukt i overført betydning

I denne konteksten brukes *retardert* som et alternativ til å drive gjøn med noen, og med tanke på at *retardert* ikke betyr det samme som å drive gjøn med noen, brukes ordet i overført betydning. Flere påpeker at selve ordet er utdatert, fornærmende, negativt ladd og at det brukes som skjellsord. Likevel påpeker noen at det kommer an på konteksten og hvem man sier det til, så lenge man ikke bruker ordet om noen som faktisk har en *funksjonshemming*. En hevder at det er greit å bruke ordet på denne måten om det er humoristisk ment, men ikke om det er kritisk eller negativt.

Med tanke på at det er 70% av respondentene som aldri bruker *retardert*, kan det se ut til at ordet i seg selv oppleves som sensitivt. Likevel kan man se at når ordet brukes i bokstavelig betydning er det mer akseptert enn når det brukes i overført betydning. Dette kan man se direkte i resultatene, der 63% stiller seg nøytrale til ordet brukt i bokstavelig betydning, i motsetning til 20% som stiller seg nøytrale til ordet brukt i overført betydning. *Retardert* beskrives som utdatert, fornærmende og negativt ladd, men i medisinske og uformelle settinger kan ordet oppleves som nøytralt. Man kan konkludere med at ordet er sensitivt spesielt ved omtale av mennesker, men at det er mer akseptert ved spesielt medisinske beskrivelser.

4.3 Bunnlinjeord

I tillegg til ordene som er presentert, skulle informantene også svare på når de brukte såkalte bunnlinjeord. Bunnlinja forteller grovt sagt hva folk svarer på nøytrale stimuli. I dette tilfellet blir bunnlinja hva folk svarer i møte med ord som det ikke er noen grunn til å tro at er sensitive. *Muskelbunt*, *attraktiv* og *geni* var bunnlinjeordene som informantene skulle ta stilling til. Det var 4% som svarte at de aldri bruker ordet *muskelbunt*, 2% som aldri bruker ordet *geni* og 0% som aldri bruker ordet *attraktiv*. Siden noen svarer at de aldri bruker *muskelbunt* eller *geni*, er det ikke nødvendigvis bare sensitivitet som gjør at noen rapporterer at de ikke bruker enkelte ord. Med tanke på at samtlige av de sensitive ordene har større andel med «aldri-brukere» enn bunnlinjeorda, kan man slå fast at sensitivitet trolig er en av hovedgrunnene til at enkelte ord aktivt unngås.

Kap. 5 Diskusjon

Jeg vil først ta for meg overgripende mønstre og kategorisering av resultatene, som blant annet er fremstilt i et diagram, og i påfølgende tekst. Deretter sammenligner jeg resultatene fra spørreundersøkelsen med ordbøkernes bruksmarkeringer om de spesifikke ordene jeg har undersøkt. Som allerede nevnt er fokuset i denne oppgaven å se om det finnes samsvar mellom språkbrukeres opplevelser og bruk av sensitive ord, og BOB og NAOB sine bruksmarkeringer av de samme ordene. Sammenligningen med ordbøkene vil være delt i seks underkapitler, og de vil komme i denne rekkefølgen:

Mongoloid

Retardert

Invalid

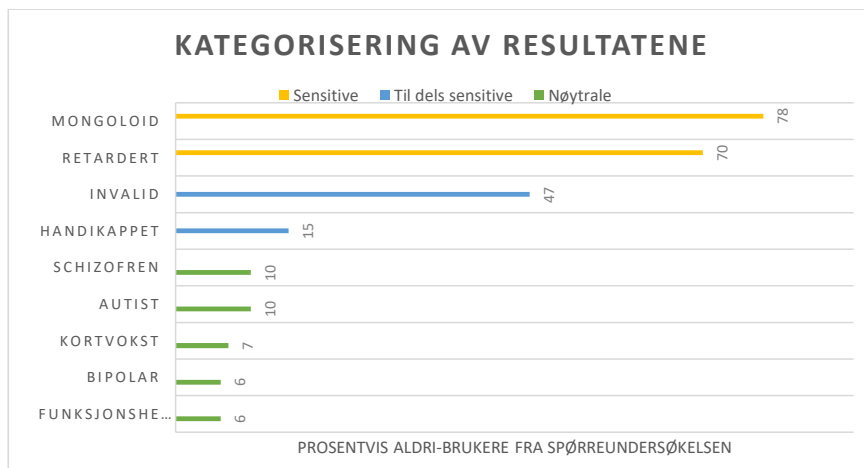
Handikappet

Schizofren, autist, bipolar og funksjonshemmet

Kortvokst.

Deretter kommer et delkapittel der jeg beskriver styrker og svakheter i oppgaven, inkludert ideer til videre forskning. Avslutningsvis kommer konklusjonen.

5.1 Overgripende mønstre og kategorisering av resultatene

Figur 28: Resultatene fra første del av undersøkelsen, der oversikt over aldri-brukere av ordene er satt opp i et diagram. Prosentgrensene står under, og derfor er ordene delt inn i kategoriene sensitive, til dels sensitive og nøytrale

Ut ifra resultatene kan man observere fellesnevner for noen av ordene. Man kan dele opplevelsen av ordene når de står for seg selv inn i tre deler: sensitive ord, til dels sensitive ord og nøytrale ord. Sensitive ord er de ordene som har 50-100% aldri-brukere, til dels sensitive ord er de ordene som har 10-50% aldri-brukere, og de nøytrale ordene har 0-10% aldri-brukere. Dette er en grov oversikt, men tanken her er å kunne kategorisere ordene slik at man får en oversikt over hvilke tendenser som viser seg i spørreundersøkelsen. En stor andel av ordene bruker respondentene i de fleste sammenhengene, slik som *kortvokst*, *funksjonshemmet*, *schizofren*, *bipolar* og *autist*, og man kan karakterisere disse som nøytrale ord når de står for seg selv da de har under 10% aldri-brukere. *Handikappet* og *invalid* har henholdsvis 15% og 47% aldri-brukere, som vil si at *handikappet* trolig oppleves som et mindre sensitivt ord enn *invalid*. I henhold til poenggrensene ovenfor er *handikappet* og *invalid* til dels sensitive ord. Ordene som klart skiller seg fra de andre er *mongoloid* og *retardert*, og disse kan vi si oppleves som sensitive uavhengig av kontekst, da de har henholdsvis 78% og 70% aldri-brukere. Som sagt er ikke poenget å definere ordene som det ene eller det andre, men jeg karakteriserer ordene slik for å få en oversikt over hvilke tendenser som repeteres i resultatene.

Kommentert [MP2]: Er disse da "til dels sensitive"? Si gjerne hvilke prosentgrenser du opererer med i de tre kategoriene.

5.2 Sammenligning med ordbøkene

Jeg har som sagt sett på *Det Norske Akademis Ordbok* (NAOB) og *Bokmålsordboka* (BOB) sine ordbokartikler vedrørende ordene som er undersøkt i spørreundersøkelsen. NAOB er publisert på oppdrag fra Kulturdepartementet, og er støttet av en rekke av landets ledende allmenntilgitte stiftelser og fond. Ordboken ligger fritt tilgjengelig, og oppdateres fortløpende. Om man skulle utgitt innholdet i bokform ville det resultere i 12 bind. Det NAOB portretterer er bokmålet og riksmålet fra tidlig 1800-tall frem til i dag, med ordbruk og ordforbindelser, idiom og uttrykk, ordklasse, bøyning, betydninger, nyord, stavemåte, uttale og ordhistorie/etymologi (Det Norske Akademis Ordbok, u.å.).

I starten var BOB redigert av leksikografer fra Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo, i samarbeid med Språkrådet. Fra 2016 overtok Universitetet i Bergen ansvaret for redigeringen, fortsatt i samarbeid med Språkrådet. Det pågår en revisjon av Bokmåls- og Nynorskordboka, kalt *Revisjonsprosjektet*, som er et femårig samarbeidsprosjekt mellom Universitetet i Bergen og Språkrådet. Målet i dette prosjektet er

å gjøre ordbøkene likere i struktur og omfang så lenge det finnes grunnlag for det i målformene. I tillegg skal redaktørene undersøke om definisjonene, faste uttrykk og brukseksemplene er i samsvar med dagens språkbruk, og det skal fylles på med nye ord og betydninger som har kommet til (Ordbøkene, u.å.).

Jeg har i hovedsak tatt for meg ordbøkernes bruksmarkeringer og ordbøkernes manglende bruksmarkeringer til hvert ord, da det er disse jeg skal se i sammenheng med resultatene fra spørreundersøkelsen. Ordene som er undersøkt ble som tidligere nevnt kategorisert som sensitive, til dels sensitive og nøytrale, så jeg starter sammenligningen med *mongoloid* og *retardert*, deretter *invalid* og *handikappet*, avslutningsvis *schizofren*, *autist*, *bipolar*, *funksjonshemmet* og *kortvokst*.

5.2.1 *Mongoloid*

Ordet som opplevdes som mest sensitivt i hele spørreundersøkelsen var *mongoloid*. 78% av respondentene oppga at de aldri bruker ordet, og henholdsvis 91% og 97% karakteriserte den bokstavelige og den overførte bruken som upassende/støtende. Det kommer veldig tydelig frem at *mongoloid* oppleves som sensitivt uavhengig av kontekst. Flere respondenter har kommentert at visse ord, slik som *retardert* og *invalid*, oppleves som mindre sensitive når de brukes i medisinske og uformelle kontekster, dette gjelder ikke for *mongoloid*. Om den bokstavelige og den overførte bruken kommenteres det blant annet at ordet er støtende, utdatert, upassende, skjellsord, ekkelt og at ordet er synonymt med *gal/dust*. *Mongoloid* har ingen bruksmarkering i BOB, det er beskrevet som 1 *som lider av mongolisme* og 2 *som er i slekt med mongolene, mongolsk*. Søker man derimot opp *mongolisme*, beskriver BOB det som «utdatert betegnelse for Downs syndrom». I NAOB har *mongoloid* betydninger som 1 *ansiktstrekk typiske for mongolske folkegrupper i Sentral-Asia; mongollignende* og 2 *som har Downs syndrom*. I NAOB har den første betydningen bruksmarkeringen *foreldet*, mens den andre har bruksmarkeringen *foreldet, kan oppfattes nedsettende*.

Ser man på resultatene fra spørreundersøkelsen er det et tydelig samsvar mellom respondentenes kommentarer og NAOB sine bruksmarkeringer, spesielt i henhold til den andre betydningen, *foreldet, oppfattes nedsettende*. BOB har som sagt ingen bruksmarkering for *mongoloid* (kun *mongolisme*), så her ser man at det tydelig mangler samsvar med

spørreundersøkelsens resultater. Ut ifra resultatene fra spørreundersøkelsen er det helt klart viktig og nødvendig å sette inn bruksmarkeringen *foreldet* og *kan oppfattes nedsettende/oppfattes nedsettende* i BOB, slik NAOB gjør i sine bruksmarkeringer, da termen er utdatert og har blitt erstattet med termen *Downs syndrom*. Med dette sagt så har ikke BOB satt bruksmarkering på ordet *mongoloid*, men søker man opp ordet *mongolisme* vil man finne bruksmarkeringen *utdatert betegnelse for Downs syndrom*. Det er viktig at BOB får satt in bruksmarkering for *mongoloid*, da det er denne betegnelsen som ble brukt for å beskrive personer med *Downs syndrom*.

5.2.2 Retardert

Retardert er i tillegg til *mongoloid* kategorisert som sensitive ord, da de har henholdsvis 70% og 78% aldri-brukere. *Retardert* oppleves som et sensitivt ord uavhengig av kontekst, men ut ifra prosentfordelingen er det en klar forskjell på hvordan det oppleves i bokstavelig og overført bruk. Det er 37% av respondentene som karakteriserer den bokstavelige bruken som upassende/støtende i motsetning til 80% som karakteriserer den overførte bruken som upassende/støtende. Om den bokstavelige bruken kommenteres selve ordet *retardert*, der det blant annet påpekes at man kunne brukt et bedre ord, at ordet er upassende og utdatert, samt at ordet ikke lenger har nøytral assosiasjon selv i medisinske sammenhenger. Om den overførte bruken kommenteres det at *retardert* er et negativt ladet ord, at det er brukt som skjellsord, er utdatert og fornærmende.

Kommentarene som omhandler både den bokstavelige og den overførte bruken belyser det samme fenomenet, at det er selve ordet respondentene reagerer på. Det kommer tydelig frem i resultatene og respondentenes kommentarer at ordet *retardert* er et sensitivt ord stående for seg selv, samt i bokstavelig og overført bruk, selv om det kan se ut til at ordet er mer akseptert i bokstavelig bruk. Noen kommenterer at ordet kan brukes i medisinske og uformelle sammenhenger. Dette kan være noe av grunnen til at færre karakteriserte den bokstavelige bruken som upassende/støtende enn den overførte bruken, siden den bokstavelige bruken er en medisinsk beskrivelse, og den overførte bruken beskriver et menneske. Med det sagt så er det tydelig at selve ordet *retardert* oppleves som sensitivt.

Hverken NAOB eller BOB har *retardert* som eget oppslagsord. Begge opererer med verbet *retardere* som har etymologisk sammenheng med «langsom», og begge viser også til betydningene *minske farten*, *sinke*, *hemme*. BOB har ett eksempel ved bruk av ordet som lyder slik: *et daghjem for retarderte barn – for tilbakestående barn*. NAOB har flere eksempler på sitater der ordet er brukt, men jeg tar kun med det som er relevant i denne sammenhengen som er: *barn som hører normalt og ikke er generelt mentalt retardert, men som har en avgrenset retardert tale-/språkutvikling*. *Retardert* er en partisippform av verbet «retardere», derfor kan man kun finne verbartikler i ordbøkene. Likevel så burde adjektivsformen *retardert* hatt en plass i ordbøkene med bruksmarkeringene *foreldet* og *kan oppfattes nedsettende/oppfattes nedsettende*, samt en beskrivelse av at denne termen tidligere ble brukt om personer med psykisk utviklingshemming. Dette blir på samme måte som *mongoloid*, der ordet ikke er brukt som fagterm i dag, men ordbøkene gir opplysning om at det tidligere ble brukt som en betegnelse på personer med *Downs syndrom*.

Ut ifra resultatene fra spørreundersøkelsen er det helt klart at respondentene opplever *retardert* som et sensitivt ord, noe som burde vært reflektert i ordbøkens definisjoner og bruksmarkeringer. Begge ordbøkene burde ha bruksmarkeringer for ordet slik at språkbrukerne er opplyst om at dette er et ord som ikke lenger brukes som fagterm, og hvorfor det ikke lenger er i bruk. Som sagt er ikke ordbøkens mandat å forby ord eller å skape frykt for å bruke ord, men å gi opplysninger om ord som trolig oppleves sensitive av de fleste språkbrukerne er noe som ordbøkene bør bidra til. Grønvik (2002, s. 162) understreker at ordbokredaktører flest er nøyaktige og varsomme fagfolk, og ser forbehold som en større dyd enn å gi full vekt til mer eller mindre tidsbundne konnotasjoner. Hun påpeker videre at det derfor er lite temperament å finne i ordbokdefinisjonene, også for ord som er tilknyttet følelsesladde livsområder. Ordbøkene har muligens valgt å utelate *retardert* og dets konnotasjoner fra ordbøkene, og heller vise til verbet *retardere* som faktisk har grunnbetydningen «minke farten». Med tanke på at de har tatt med brukseksempler som beskriver mennesker som *retarderte*, burde ordbøkene satt inn bruksmarkeringer for selve ordet *retardert*, for slik det står nå kan det se ut som at å beskrive personer som retarderte oppleves som nøytralt og greit. Leksikografene i NAOB og BOB burde først og fremst gjort plass til adjektivsformen *retardert* i ordbøkene med bruksmarkeringene *foreldet*, *oppfattes nedsettende*.

5.2.3 *Invalid*

Invalid er som tidligere nevnt kategorisert som et til dels sensitivt ord, da det har 47% aldri-brukere. Resultatene er tilnærmet like for den bokstavelige og den overførte bruken, der flertallet karakteriserer både bokstavelig og overført bruk av ordet som nøytralt. Ut ifra kommentarene kan man se den samme tendensen som man så ved ordet *retardert*, nemlig at respondentene kommenterer selve ordet. Om den bokstavelige bruken kommenteres det at ordet er stygt, støtende, svært belastet, bør unngås, ekstremt, utdatert og unødvendig. Det påpekes at en mer presis medisinsk term ønskes, og at ordet forbindes med «ikke valid» (ugyldig). Om den overførte bruken kommenteres det er en overdreven bruk av ordet, at hen opplever *invalid* som et negativt ladet ord i denne settingen, og at *invalidisert* passer bedre. Det som kommer tydelig frem er at mange opplever selve ordet som sensitivt, uavhengig av kontekst. Likevel oppleves ikke *invalid* like sensitivt som *mongoloid* og *retardert*, noe som jeg synes er interessant da jeg innledningsvis trodde ordet ville høste flere aldri-brukere. Det som også kommer frem i resultatene om den overførte bruken er at noen setter spørsmålstejn til om man bruker eldre termer når man ikke mener det man sier/skriver. Dette kan da være en grunn til at ordet ikke oppleves som et klart sensitivt ord for respondentene. Det er mulig at folk ikke opplever ordet som veldig sensitivt fordi det ikke er brukt som fagterm i dag. Slik som flere påpeker er ordet utdatert, og muligens i lite bruk, så derfor oppleves det ikke som særlig sensitivt.

BOB beskriver substantivet *invalid* som *invalid person*, og adjektivet *invalid* som *kraftløs, ufør*. BOB har ingen bruksmarkeringer for *invalid*, hverken som substantiv eller adjektiv. NAOB opererer med ulike bruksmarkeringer til *invalid* som adjektiv og *invalid* som substantiv. Å bruke ordet for å beskrive noen med nedsatt funksjonsevne har bruksmarkeringen *til dels foreldet, kan oppfattes nedsettende*. Å bruke ordet for å beskrive en person med (fysisk) funksjonsnedsettelse har bruksmarkeringen *mest foreldet, kan nå oppfattes nedsettende*. Ifølge resultatene fra spørreundersøkelsen karakteriserte flertallet begge setningene som nøytrale, men likevel så oppga nærmere halvparten av respondentene at de ikke bruker ordet. Ordet er ikke klart sensitivt, men ligger midt imellom nøytralt og sensitivt, dette reflekteres også i ordbøkene. BOB har ingen bruksmarkering for *invalid* som adjektiv eller substantiv, mens NAOB har bruksmarkering for *invalid* som adjektiv og *invalid* som substantiv. Med tanke på at det er mange respondenter som ønsker en mer presis medisinsk term, og kommenterer *invalid* som stygt, belastet, utdatert, støtende, ikke-gyldig og

ekstremt, er det på sin plass at BOB legger til bruksmarkeringer som *foreldet/utdatert* og *kan oppfattes nedsettende* i sine ordbokartikler.

5.2.4 Handikappet

Handikappet ble som tidligere nevnt kategorisert som et nøytralt ord, fordi det hadde 15% aldri-brukere. Den bokstavelige og den overførte bruken av ordet høstet samme resultat i spørreundersøkelsen, altså at de ikke opplevdes særlig sensitive for respondentene. Likevel kan ikke ordet sies å være helt nøytralt. Om den overførte bruken kommenterer noen at det er fullt mulig å bruke et annet uttrykk, og at det er litt rart å bruke *handikappet* i akkurat den sammenhengen. En kommenterer også at setningen bidrar til normalisering av et ord som er svært belastet for en gruppe mennesker, og burde vært unngått. Noen understreker også at setningen vil oppfattes støtende dersom en har et handikap, og at det er upassende bruk av ordet i akkurat denne settingen. Det som kommer frem i kommentarene er at ordet i seg selv ikke oppleves sensitivt, men bruken, spesielt den overførte bruken, fører til at ordet likevel oppleves sensitivt. Det er en stor prosentandel som kan bruke/bruker ordet i flere sosiale kontekster, men når ordet brukes i overført betydning kan det oppleves sensitivt.

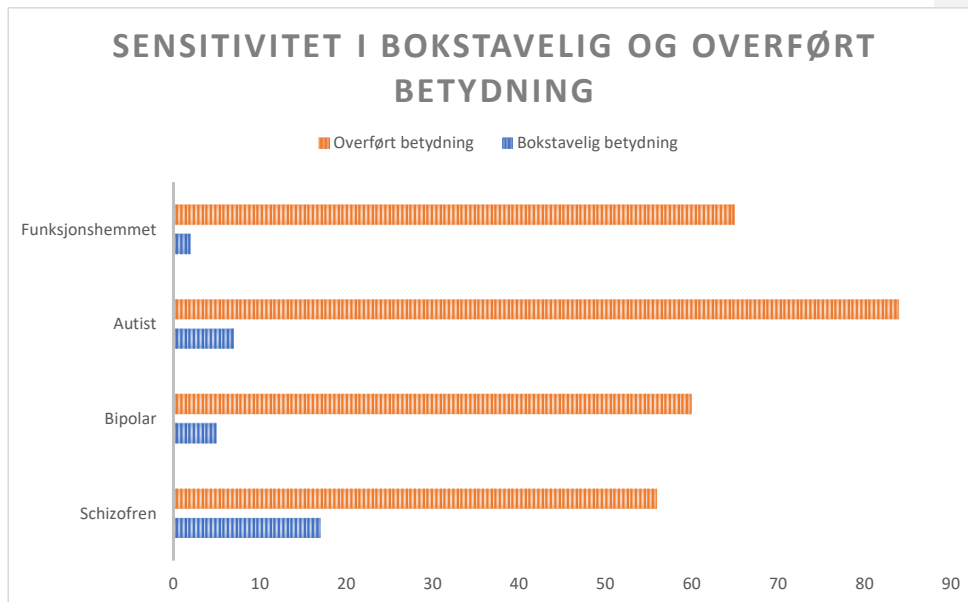
Om den bokstavelige bruken av *handikappet* kommenteres det også her at det er unødvendig bruk av ordet, og at man kan bruke andre ord som *funksjonshemmet*, *nedsatt funksjonsevne*, *funksjonsnedsettelse*, *ikke-funksjonell*, *hemmet*, *redusert*, *lammet* eller en mer presis medisinsk term. Noen påpeker også at å kalle en person *handikappet* er stygt. Ut ifra kommentarene om den overførte og den bokstavelige bruken av ordet er det tydelig at ordet ikke oppleves helt nøytralt, selv om flertallet betegner begge setningene og selve ordet som nøytralt. Dette kan sees i sammenheng med det som Arne Olav påpeker i NRK-reportasjen fra 2021. Han påpeker at folk assosierer *handikappet* med en som ikke kan, ufør, begrenset, ikke er en ressurs eller er fullverdig. Han understreker også at ordet hører hjemme på en golfbane, og dette påpekes også i en respondents kommentar, der hen tenker på handikap i golf og ikke kobler det til sykdom. Spørsmålet som kan stilles er om stigmaet knytter seg til ordet *handikappet* og bruken av det, eller om stigmaet knyttes til selve sykdommen? En respondents kommentar om den overførte bruken av *handikappet* var spesielt interessant, der hen skriver: «Er nøytral, burde vært støtet, men klarer ikke helt å bli det». Bakgrunnen for dette utsagnet er uvisst, men

det kan oppfattes som at respondenten tenker at ordet ikke er helt nøytralt og ikke burde brukes i en slik sammenheng.

I BOB har *handikappet* to betydninger, 1 *psykisk eller fysisk mangel* og 2 *utjevning av sjansene i en konkurranse ved at den eller de beste får en mindre gunstig utgangsposisjon*. Ordet har altså ingen bruksmarkeringer i BOB. NAOB beskriver *handikappet* med to betydninger: 1 *ugunstig stilt; som møter hindringer* og 2 *som har funksjonsnedsettelse; funksjonshemmet*. Denne siste betydningen, har bruksmarkeringa *mest foreldet* i NAOB. *Handikappet* er ut ifra spørreundersøkelsen kategorisert som et nøytralt ord stående for seg selv, samt i bokstavelig og overført bruk. Likevel så er det knyttet stigma til ordet, der flere respondenter og Arne Olav fra NRK-reportasjen forbinder *handikappet* med flere nedsettende termer. Spørsmålet man kan stille er om dette skal behandles i ordbøkene? Hva gjør ordbokredaktørene med ord som ikke er klart sensitive, men som noen, spesielt personer som kan betegnes eller beskrives av dette ordet, synes ordet er klart sensitivt? Vi ser en klar forskjell på akkurat dette ordet i BOB og NAOB, der det er sistnevnte som har med bruksmarkering der ordet blir brukt for å beskrive noen med funksjonsnedsettelse.

Grønvik (2002) nevner som sagt det som hun kaller den fullkomne deskriptive ordboken som vil spissformulere det typiske i definisjonene sine, også for ord og uttrykk som blir brukt nedsettende. Formålet er å gi et sant bilde av språket i bruk. BOB har valgt å ta med *handikappet* sine to betydninger, uten å tilføre noen bruksmarkeringer. Grunnen til dette kan være at BOB ønsker å være mest mulig deskriptiv, altså å beskrive hvordan ting er. Likevel så er dette et spesielt tilfelle, for hvordan er situasjonen til ordet *handikappet* i dagens samfunn? Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at *handikappet* ikke er et klart sensitivt ord, men likevel kommenterer flere respondenter at man burde bruke andre ord. Hvilket ord skal man da bruke i stedet for *handikappet*? Som man så i NRK-reportasjen hadde hverken Arne-Olav eller *Norges Handikapforbund* et bedre ord som kunne erstatte *handikappet*. Hva er det som gjør at flere ønsker å bruke andre ord enn nettopp *handikappet*? Er det ordets konnotasjoner som gjør at flere reagerer, eller er det ordet i seg selv?

5.2.5 Schizofren, autist, bipolar og funksjonshemmet

Figur 29: Diagrammet viser prosentandelen av informantene som karakteriserer den bokstavelige og overførte betydning av ordene som sensitive. For eksempel karakteriserer 2% av respondentene den bokstavelige betydningen av *funksjonshemmet* som sensitiv, mens 65% karakteriserer den overførte bruken av *funksjonshemmet* som sensitiv.

Det som respondentene kommenterer om spesielt diagnosetermene *schizofren*, *bipolar* og *autist* reflekteres i det som Mannsåker (2018) belyser i sin artikkel. Hun fremhever at vitenskapelige termer ofte migrerer inn i dagligspråket og blir determinologiserte, som vil si at de mister sin nøyte definerte, spesialiserte og fagspesifikke betydning. Mannsåker understreker at mange mener at metaforisk bruk av psykiatriske diagnoser er krenkende overfor de med en psykisk diagnose, og at det kan bidra til en økende stigmatisering av en allerede sterkt stigmatisert gruppe mennesker. Disse utsagnene stemmer godt overens med det som respondentene kommenterer omkring den overførte bruken av de psykiske diagnosene. I den overførte bruken av *schizofren* kommenterer flere at det er unødvendig bruk av et belastet uttrykk og misbruk av fagterminologi fra psykologi, og noen påpeker at å bruke fysiske og psykiske lidelser som negative beskrivelser av andre, bidrar til et nedlatende syn på personer med diagnosen. I den overførte bruken av *bipolar* kommenteres det at setningen fører til en

trivialisering eller bagatellisering av psykisk sykdom, og at ved en slik ytring tar man ikke lidelsen på alvor og den får lidelsen til å høres ut som noe hverdagslig og enkelt. Vedrørende den overførte bruken av *autist* mener flere av respondentene at å bruke termen på denne måten er ondsinnet og støtende, og en påpeker at setningen bruker *autisme* som et negativt virkemiddel for å kritisere utdanningssystemet i tillegg til å fremstille *autisme* som noe som kan læres bort eller «velge» selv.

Det er en vesentlig større andel av informantene som karakteriserer overført bruk av diagnosene *autisme*, *bipolar lidelse* og *schizofreni* som upassende eller støtende, enn bokstavelig bruk av termene. Vedrørende disse termene kan man se at det ikke er termene i seg selv som oppleves sensitive, men konnotasjonene som knyttes til dem og bruken av termene fører til at de i visse tilfeller oppleves sensitive. Som tidligere sagt nevner Mannsåker (2018, s. 96) også *people first language*, en praksis som blant annet går ut på å unngå diagnoserelaterte adjektiv og personrefererende avledninger av diagnosestermer, slik at man bruker *person med autisme/person som har autisme* i stedet for *autistisk person/person som er autistisk*. Tanken bak dette er at man skal unngå uttrykk som impliserer at hele personen er handikappet eller syk, siden personen ikke er handikappet eller sykdommen. Flere respondenter kommenterer dette aspektet spesielt i den bokstavelige bruken av diagnosestermene. Respondentene kommenterer blant annet at man heller bør si «med diagnosen *schizofreni*» fordi at personen er mye mer enn sykdommen sin. Informantene kommenterer også at man bør si «på autismespekteret» i stedet for *autist*.

I disse tilfellene kan man se at det ikke er selve termene *schizofren*, *bipolar* og *autist* som oppleves sensitive, men at det handler om hvilken kontekst de brukes i. Termene oppleves som sensitive når de brukes i overført betydning fordi det bidrar til hverdagsliggjøring og feiloppfatninger av hva diagnosene innebærer. De oppleves også sensitive når de blir brukt til å definere personer som diagnosen sin, slik som *autist*, *schizofren* og *bipolar*. Det er tydelig at respondentene setter pris på at diagnosene brukes i sin bokstavelige/medisinske betydning, og i henhold til *people-first* praksisen. Grunnen til dette handler mest sannsynlig om å vise respekt for personer som har disse diagnosene, og ikke bruke disse til å beskrive andre fenomen på en humoristisk eller nedsettende måte. Om diagnoser skal brukes som metaforer påpeker flere respondenter at det kan gjøres blant venner, og ikke blant personer som har diagnosen(ene).

Kommentert [MP3]: Her foregriper du analysen litt. Selv om det er greit å skape forventninger til hva som kommer, kan det kanskje være greit å ikke så detaljert inn på resultatene. Det holder å skrive at termene er stuerene i medisinsk forstand, men sensitive i overført forstand. Her går det kanskje an å også problematisere litt for eksempel ved å skrive noe om at fenomenene blir litt ufarliggjort termene tas inn i allmenn språkbruk. Samtidig kan det jo skape misvisende oppfatninger av hva fenomenene består i, sånn som du skriver om i neste avsnitt.

Å bruke diagnoser som metaforer, spesielt i offentlige utsagn, vil føre til en *popularisering*, at fagtermen beholder betydningssensen sin, samtidig som fenomenet som denoteres ikke blir forstått i sin helhet og kompleksitet av lekfolk. Det er ikke kun ved noen få offentlige utsagn at fagtermene mister sin fagspesifikke betydning, men om det skjer ofte nok, vil den faglige betydningen bli utvannet i allmennspråklig sammenheng, mens termen gjerne kan eksistere parallelt i fagmiljøet. Media og kjente talpersoner har en stor påvirkning og innflytelse, og om de velger å fremstille ulike diagnoser som metaforiske kilder for andre fenomen, bidrar det til ytterligere *popularisering*. Mannsåker nevner også en annen form for determinologisering, *utvanning*, der termen blir så abstrahert bort fra den opprinnelige betydningen at den ikke lenger denoterer det samme fenomenet. Man har sett dette ved *mongoloid*, der ordet ikke lenger denoterer en person med *Downs syndrom*, men er blitt nærmest et synonym på dum, gal og dust, noe som flere respondenter påpeker i sine kommentarer. Blir normen blant lekfolk, media og offentlige talpersoner å bruke ulike diagnoser som metaforiske kilder på andre fenomen, vil det kunne føre til determinologisering, og til slutt vil man bli nødt til å skifte ut disse termene med andre.

Funksjonshemmet viser seg også å være et ord som oppleves nøytralt (6% aldri-brukere) når det står for seg selv, men man ser en tydelig forskjell på opplevelsen av den bokstavelige og den overførte bruken av ordet. 2% av respondentene karakteriserer den bokstavelige bruken av ordet som upassende/støtende mot 65% som betegner den overførte bruken av ordet som upassende/støtende. Om den bokstavelige bruken kommenteres det blant annet at funksjonshemming er ordet som brukes av både lovgiver og i medisinskfaglige miljøer, at det er faglig korrekt og «trygt innenfor». Om den overførte bruken av *funksjonshemmet* påpekes det blant annet at man kan bruke andre ord for å få frem det samme budskapet, og at det oppfattes nedlatende å sammenligne det å ikke ha tilgang på klokke og det å ha en funksjonshemming. Noen kommenterer også at en slik bruk av ordet delegitimiserer livsopplevelsen til personer med slike lidelser, og en annen understreker at det kan virke som ytreren ser på alle som har en form for funksjonsnedsettelse som en negativ gruppe. Man kan se de samme tendensene her som man så ved de psykiske diagnosene, at i kontekster der diagnosen eller funksjonsnedsettelsen brukes som et bilde eller en metafor for å beskrive et fenomen, oppleves det som sensitivt, selv om selve ordet/diagnosen oppfattes som nøytralt.

Med utgangspunkt i resultatene fra spørreundersøkelsen trengs det ikke bruksmarkering for ordene *schizofren*, *bipolar*, *autist* og *funksjonshemmet* i bokstavelig betydning. Termene

oppleves altså ikke upassende eller støtende når de står for seg selv eller i bokstavelig betydning, men når de brukes i overført betydning er opplevelsen en annen. BOB har ingen bruksmarkeringer for disse ordene, hverken i bokstavelig eller i overført betydning. NAOB lister opp *schizofren* og *bipolar* i overført betydning, men BOB lister ikke opp noen av disse. Mannsåker (2020) hevder at å sette inn den overførte betydningen inn i ordbøkene kan være med på å konsolidere den metaforiske bruken av termene. På en annen side blir termer som *schizofren* og *bipolar* brukt i overført betydning, som man kan se i NAOB, og derfor bør også denne betydningen inn i BOB. Termene *autist* og *funksjonshemmet* er de som oppleves mest sensitive av respondentene i overført betydning. Ut ifra disse resultatene burde BOB og NAOB også tatt med den overførte betydningen av disse to termene inn i ordbøkene. Likevel så vil nok det beste være å legge til en bruksmarkering som *kan oppfattes nedsettende* på den overførte bruken av spesielt *schizofren* og *bipolar* i både NAOB og BOB, siden det er disse diagnosene som er mest sett i overført betydning.

5.2.6 Kortvokst

Det er ikke kun de psykiske diagnosene som oppleves sensitive i overført betydning og når de brukes for å definere personer. *Kortvokst* i overført betydning oppleves som mindre sensitiv enn i bokstavelig betydning. Grunnen til at flere karakteriserte *kortvokst* brukt i bokstavelig betydning som upassende/støtende handler om at flere påpeker at det er unødvendig og irrelevant informasjon i den aktuelle sammenhengen. Noen understreker også at diagnosen kommer før personen i denne setningen, og at det blir for mye trykk på selve ordet *kortvokst*. Det som er tydelig i dette tilfellet er at ordet kun har 7% aldri-brukere, noe som indikerer at selve ordet ikke oppleves som særlig sensitivt. Det er spesielt når ordet brukes om mennesker, rettere sagt at det brukes for å definere en person, at det oppleves som sensitivt. En understreker også at høyde er et vanlig kompleks blant gutter, og at det er unødvendig å plassere dette stigmaet på personen som blir beskrevet i setningen. Dette er en interessant kommentar, og reiser spørsmålet om resultatene ville vært annerledes om det var en jente som ble beskrevet i setningen. Det er tydelig at selv om *kortvokst* kan brukes av respondentene i de fleste sammenhengene så virker ordet stigmatiserende ved beskrivelser av personer på den måten det blir gjort i setningen. En respondent påpeker at det føles bedre å skrive at Jonathan er en *kortvokst* person, som igjen viser at *people-first language* er noe respondentene opplever som viktig i beskrivelsen av noens psykiske eller fysiske funksjonsnedsettelse.

I NAOB har *kortvokst* betydningene *1 liten av vekst; kort* og *2 medisin, om voksen person som har kroppshøyde under 150 cm*. I BOB har termen betydningen *som er kort av vekst*. Ingen av disse har bruksmarkeringer for termen, og tar man utgangspunkt i spørreundersøkelsens resultater trengs en slik bruksmarkering strengt tatt ikke. Respondentene opplever ikke ordet i seg selv som sensitivt, og den overførte betydningen oppleves heller ikke sensitivt av flertallet.

5.3 Styrker og svakheter i oppgaven

Som tidligere nevnt ble respondentene «tvunget» til å kommentere setningene i andre del av spørreundersøkelsen grunnet en teknisk feil. Dette kan ha ført til at noen har avsluttet undersøkelsen, eller at de har blitt irritert og skyndet seg gjennom spørsmålene. Denne feilen kan ha vært en svakhet for spørreundersøkelsen, men den kan også ha vært en styrke da spørreundersøkelsen trolig har høstet flere kommentarer ved at respondentene ble «tvunget» til å skrive noe. Med det sagt så kunne jeg ha undersøkt hvordan ulike metavariabler kunne ha påvirket resultatene. Jeg kunne ha delt respondentene inn i aldersgrupper og kjønnsgrupper, da dette var informasjon som jeg hentet fra respondentene, for å se om det finnes likheter eller ulikheter på tvers av alder og kjønn. Respondentene hadde altså to svaralternativ til setningene der de skulle kategorisere hver setning som enten «upassende/støtende» eller «nøytrale». Her kunne jeg tilført et ekstra alternativ som kunne vært en mellomting mellom disse, med tanke på at sensitivitet er et gradult fenomen. Likevel var målet at respondentene ikke skulle ha for mange alternativ da en for lang spørreundersøkelse kunne vært en svakhet ved at færre gjennomførte undersøkelsen. Jeg har stilt en stor gruppe respondenter veldig konkrete spørsmål om bruk av disse ordene, og jeg har fått frem tydelige nyanser i hvordan sensitivitet oppleves og hvordan ulike kontekster kan påvirke dette.

5.4 Konklusjon

I denne oppgaven undersøker jeg om det finnes samsvar mellom spørreundersøkelsens resultater og NAOB og BOB sine bruksmarkeringer. Det som er tydelig er at noen ord oppleves sensitive uavhengig av kontekst, og dette burde vært reflektert bedre i ordbøkene, spesielt BOB. BOB burde få inn langt flere bruksmarkeringer i sine definisjoner, og sette inn

overført betydning for visse termer. Om man ønsker informasjon om et ords betydning søker man gjerne opp ordet i ordbøker, da er det viktig at ordbøkene har ført opp ordets ulike betydninger, inkludert overførte betydninger.

Det er knyttet en del stigma til det å ha en diagnose eller funksjonsnedsettelse. Det å ha en funksjonsnedsettelse kan oppfattes som et avvik fra normen. Befinner man seg i en minoritet vil man trolig føle på å være litt utenfor eller annerledes, for man er ulik majoriteten. Termer som beskriver mennesker med psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser, kan påvirke stigmaet knyttet til disse funksjonsnedsettelsene. *Mongoloid* var tidligere en nøytral term som betegnet mennesker med diagnosen *Downs syndrom*. Denne termen oppleves i dag som langt fra nøytral, som man kan se direkte i spørreundersøkelsen da termen er den som oppleves som klart mest sensitiv. Termen har gått fra å være nøytral til å bli upassende/støtende, mye på grunn av konnotasjonene som ordet har fått. Respondentene, og trolig et stort flertall av befolkningen, assosierer ikke ordet som en betegnelse på personer med *Down syndrom*, men assosierer det heller med *dum*, *gal*, *dust*, som noen av respondentene har kommentert.

Mannsåker (2018, s. 102) forklarer den ene typen for determinologisering, *utvanning*, der termens betydning har blitt så abstrahert bort fra den opprinnelige betydningen at den ikke lenger denoterer det samme fenomenet. Dette ser man da i termen *mongoloid*, og konsekvensen har da blitt at termen har blitt forkastet i fagmiljøet og at den er byttet ut med person som har *Downs syndrom*. Det faktum at termer som har formål om å betegne noens psykiske eller fysiske funksjonsnedsettelse blir brukt på en nedsettende måte, vil gjøre at man ilegger termen negative konnotasjoner, slik som har skjedd med termen *mongoloid*. Som sagt er det allerede knyttet stigma til det å ha en funksjonsnedsettelse, og termenes konnotasjoner kan bidra ytterligere til denne stigmatiseringen.

Ordbøkene bør på den ene siden fremme språkbruk som motvirker stigmatisering og diskriminering, men på den andre siden bør de beskrive den mest typiske språkbruken mest mulig presist. Om den jevne språkbruker har en annen oppfatning om hvilke termer som er stigmatiserende og ikke, enn den jevne person med psykiske eller fysiske funksjonsnedsettelser – hvem sine språkholdninger bør da representeres i ordbøkene? Ved å gjennomføre spørreundersøkelser som den jeg har gjennomført kan man finne den jevne språkbrukerens holdninger til ord og termer som beskriver psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser. Det er klart at man ikke kan gjennomføre en spørreundersøkelse der

hele Norges befolkning deltar, men man vil likevel få en oversikt over hvilke holdninger som finnes i befolkningen, spesielt der størstedelen av respondentene deler de samme oppfatningene og holdningene. For eksempel kan man kategorisere *mongoloid* som et klart sensitivt ord da 78% oppga at de aldri bruker det. Det er nettopp ordene som oppleves som klart sensitive av den jevne språkbruker og den jevne person med psykiske eller fysiske funksjonsnedsettelse, som er ukontroversielle å markere i ordbøkene. Det er klart at ved slike ord bør ordbøkene sette inn bruksmarkeringer, da disse trolig oppfattes som sensitive av de aller fleste.

Hva er det som gjør at visse ord oppleves sensitive? Er det i ordet i seg selv? Som man har sett i spørreundersøkelsens resultater oppleves noen ord (*mongoloid, invalid*) sensitive uavhengig av kontekst. Likevel kan man ikke hevde at ord er sensitive stående for seg selv, fordi ord har ikke noen annen betydning enn måten det har blitt brukt på eller hvordan det brukes. Det er ords konnotasjoner som fører til at man opplever ordet som enten sensitivt, nøytralt eller et sted imellom. Disse konnotasjonene kan blant annet komme fra media, kjente talpersoner, familie og venner. Om man har lite kunnskap om visse fenomen så er det enkelt å høste kunnskap fra for eksempel media eller folk rundt oss. Dette kan være kunnskap som ikke er gjeldende eller korrekt, og som farger vårt syn på fenomenet i negativ retning. For å motvirke stigmatisering av ulike sosiale grupper må man til bunns i den egentlige utfordringen; fordommer og holdninger som er resultat av manglende kunnskap. Om man ikke har kunnskap om hva ulike funksjonsnedsettelse innebærer gjør man gjerne opp egne tanker som ikke nødvendigvis har rot i realiteten. Media har også et ansvar her, der de bør tenke over hvilke uttrykk de bruker og hvordan de fremstiller ulike fenomen, som for eksempel ulike diagnoser og funksjonsnedsettelse.

Uttrykket *lenket til rullestolen* som ble presentert i innledningen, er et uttrykk som trolig forsterker stigmatiseringen av personer som bruker rullestol som fremkomstmiddel. Det viser til at det å bruke rullestol er noe negativt, at man er fastlåst og begrenset, når den faktisk gjør det motsatte. Rullestolen gjør at personer som har bevegelseshemming kan bevege seg fritt, og om de ikke kan bevege seg fritt er det omstendighetene rundt som ikke legger til rette for dette. Språkbruk kan forsterke og minske stigmatisering, for språkbruken gjenspeiler fordommer og holdninger. Blir man bevisst på egne holdninger og fordommer, vil språkbruken trolig reflektere dette. Ordbøkene kan minske stigmatisering; det handler om hvilket fokus de har i sine definisjoner og brukseksempler. SO har blant annet endret sine

definisjoner og brukseksempler av ordet *svårson* (*svigersønn*), for å inkludere både heteroseksuelle og homoseksuelle relasjoner.

Ordbøkernes innhold bør reflektere samfunnet rundt, og siden personer både kan definere seg som heterofile og homofile bør leksikografene gjenspeile dette i sine definisjoner og brukseksempler. Som tidligere nevnt er det for leksikografene trolig en utfordring å håndtere ord som ikke er klart sensitive, men heller ikke klart nøytrale i ordbøkene. Vedrørende ordene som ligger i dette mellomstadiet, trengs det ikke nødvendigvis bruksmarkering. Det er heller ikke slik at selv om ordbøkene markerer bruk av visse ord som støtende og upassende så vil folk følge dette, eller at holdninger forandres og fordommer forsvinner. Likevel vil det trolig ikke skade at ordbøkene legger bruksmarkeringer til visse ord, spesielt de som oppleves klart sensitive. En annen måte ordbøkene kan påvirke stigmaet til minoriteter i samfunnet er å revidere innholdet slik som SO har gjort. Å endre definisjoner slik at de blir mer inkluderende mot alle grupper i samfunnet, slik som det er blitt gjort i SO, vil trolig være positivt. Leksikografene bør sette inn bruksmarkeringer for ord som oppleves klart sensitive, men også endre definisjoner og brukseksempler, slik at de inkluderer flere perspektiv.

Spørreundersøkelsens resultater viser at det er visse ord som oppleves som sensitive, både i sin bokstavelige/medisinske betydning og i overført betydning. Som sagt bør disse ordene ha bruksmarkering i ordbøkene, slik at disse gjenspeiler normen i samfunnet. Ord som oppleves sensitive i overført betydning, bør også ha en markering i ordbøkene. Slik man har sett i spørreundersøkelsen opplever mange at overført bruk av spesielt psykiske diagnoser er sensitivt. Leksikografene, i spesielt BOB, bør derfor sette inn de overførte betydningene i ordboken, slik som NAOB gjør. Som allerede nevnt har ikke ordbøkene ansvar for folks holdninger, opplevelser og holdning knyttet til minoriteter i samfunnet. Likevel kan ordbøkernes definisjoner, bruksmarkeringer og brukseksempler påvirke stigmatiseringen av disse gruppene. Likevel er det ikke ordene selv som skaper stigmatisering og fordommer, eller former holdninger, men inkluderende og varierte definisjoner og brukseksempler, samt nøyaktige bruksmarkeringer, kan påvirke dette.

Om man skulle gjort videre forskning innenfor dette temaet ville det vært å gjennomføre en lignende undersøkelse blant mennesker med fysiske eller psykiske funksjonsnedsettelser. Det ville vært interessant å se hvordan personer innenfor denne gruppen rangerte de ulike termene. Da kunne man sammenligne resultatene fra disse to undersøkelsene, og man ville

også fått innblikk i hvordan personer med disse fysiske og psykiske funksjonsnedsettelsene opplever termene og hva de mener om bruken av termene i bokstavelig/medisinsk og overført betydning. Man kunne også gjort lignende undersøkelser av andre grupper med sensitive ord, for eksempel ord som beskriver personers seksuelle identitet slik som «homofil», «homse», «homo», «lesbisk», «lesbe», «bi», «bifil» og «hetero». Det finnes mange grupper av sensitive ord, så det er helt klart mulig å gjøre lignende forskningsarbeid på disse slik det er blitt gjort i denne mastergradsoppgaven. Det kunne også vært interessant med forskning på om utskifting av termer har hatt påvirkning på stigmatiseringen av gruppene som disse termene betegner. Man kunne for eksempel tatt for seg termer som «neger», «mongoloid» og «indianer» samt de nye termene som «melaninrik», «person med/som har Downs syndrom» og «amerikansk urfolk», for å se om de nye termene har hatt positiv eller negativ påvirkning på stigmaet som finnes i disse gruppene.

Det kunne vært interessant å undersøke om bruk av humor i sammenheng med funksjonsnedsettelse, i for eksempel reklamer, har påvirkning på folks holdninger og fordommer. Reklame er en effektiv måte å dele kunnskap på, så det hadde vært interessant å se om slike reklamer kan være med på å påvirke stigmaet til ulike grupper i samfunnet. Jeg har allerede nevnt at NRK har et program som heter *Ikke spør om det*, så det hadde vært interessant å gjennomføre en undersøkelse i en skoleklasse, der man undersøker om slike program er informative og gir god kunnskap til elevene om de ulike fenomenene som presenteres der.

Kilder

Aarli-Grøndalen, R. (2020, 6. august). *Lenket til en klisjé*. Journalisten.

<https://journalisten.no/funksjonshemmet-helsejournalistikk-nrk/lenket-til-en-klisji/422107>

American Psychological Association. (2020, august). *Guidelines for Nonhandicapping*

Language in APA Journals. APA-style. [https://apastyle.apa.org/6th-edition-](https://apastyle.apa.org/6th-edition-resources/nonhandicapping-language#:~:text=The%20guiding%20principle%20for%20nonhandicapping%20language%20is%20to,epileptic%29%20has%20superfluous%2C%20negative%20overtones%20%28e.g.%2C%20stroke%20victim%29med)

[resources/nonhandicapping-](https://apastyle.apa.org/6th-edition-resources/nonhandicapping-language#:~:text=The%20guiding%20principle%20for%20nonhandicapping%20language%20is%20to,epileptic%29%20has%20superfluous%2C%20negative%20overtones%20%28e.g.%2C%20stroke%20victim%29med)

[language#:~:text=The%20guiding%20principle%20for%20nonhandicapping%20language%20is%20to,epileptic%29%20has%20superfluous%2C%20negative%20overtones%20%28e.g.](https://apastyle.apa.org/6th-edition-resources/nonhandicapping-language#:~:text=The%20guiding%20principle%20for%20nonhandicapping%20language%20is%20to,epileptic%29%20has%20superfluous%2C%20negative%20overtones%20%28e.g.%2C%20stroke%20victim%29med)

[%2C%20stroke%20victim%29med](https://apastyle.apa.org/6th-edition-resources/nonhandicapping-language#:~:text=The%20guiding%20principle%20for%20nonhandicapping%20language%20is%20to,epileptic%29%20has%20superfluous%2C%20negative%20overtones%20%28e.g.%2C%20stroke%20victim%29med)

[%2C%20stroke%20victim%29med](https://apastyle.apa.org/6th-edition-resources/nonhandicapping-language#:~:text=The%20guiding%20principle%20for%20nonhandicapping%20language%20is%20to,epileptic%29%20has%20superfluous%2C%20negative%20overtones%20%28e.g.%2C%20stroke%20victim%29med)

Baker, C. N. (2021, 11. mars). *Hvordan påvirker medier samfunnet?* NDLA.

[https://ndla.no/nb/subject:1:1f1865fc-e4cc-48a0-918f-3530485ec424/topic:1:ae0e6304-d30e-](https://ndla.no/nb/subject:1:1f1865fc-e4cc-48a0-918f-3530485ec424/topic:1:ae0e6304-d30e-4d3f-8e94-306d1a884e10/topic:1:4cd558a3-4287-4639-bb3b-329fff0eea9d/resource:c3a8047b-bde6-40ad-9b3a-ca967d2e5da5)

[4d3f-8e94-306d1a884e10/topic:1:4cd558a3-4287-4639-bb3b-](https://ndla.no/nb/subject:1:1f1865fc-e4cc-48a0-918f-3530485ec424/topic:1:ae0e6304-d30e-4d3f-8e94-306d1a884e10/topic:1:4cd558a3-4287-4639-bb3b-329fff0eea9d/resource:c3a8047b-bde6-40ad-9b3a-ca967d2e5da5)

[329fff0eea9d/resource:c3a8047b-bde6-40ad-9b3a-ca967d2e5da5](https://ndla.no/nb/subject:1:1f1865fc-e4cc-48a0-918f-3530485ec424/topic:1:ae0e6304-d30e-4d3f-8e94-306d1a884e10/topic:1:4cd558a3-4287-4639-bb3b-329fff0eea9d/resource:c3a8047b-bde6-40ad-9b3a-ca967d2e5da5)

Bech, A. M. (u.å.). *Språk kan forsterke stigma*. Korus Øst. [https://www.rus-](https://www.rus-ost.no/blogg/sprak-kan-forsterke-stigma)

[ost.no/blogg/sprak-kan-forsterke-stigma](https://www.rus-ost.no/blogg/sprak-kan-forsterke-stigma)

Berg-Nordlie, M. (2021, 31. mai). *Finner (samer)*. Store Norske Leksikon.

[https://snl.no/finner - samer#-](https://snl.no/finner - samer#-%C2%ABFinn%C2%BB%20erstattes%20av%20%C2%ABsame%C2%BB)

[%C2%ABFinn%C2%BB%20erstattes%20av%20%C2%ABsame%C2%BB](https://snl.no/finner - samer#-%C2%ABFinn%C2%BB%20erstattes%20av%20%C2%ABsame%C2%BB)

Berg-Olsen, S. & Hannesdóttir, A. H. (2020). *Kontroversielle ord i nordiska ordböcker*. I

Berg-Olsen, S. & Hannesdóttir, A. H., *LexicoNordica 27* (s. 9-13). Nordiske foreningen for

lexikografi.

Buudir. (2022, 22. februar). *Hvordan omtaler du en person med rullestol?* Buudir.

<https://www.buudir.no/uu/Nytt/hvordan-omtaler-du-en-person-med-rullestol/>

Buudir. (2022, 23. mars). *Hva er funksjonsnedsettelse?* Buudir.

<https://www.buudir.no/Nedsatt-funksjonsevne/hva-er-funksjonsnedsettelse/>

Christiansen, T. (2020). Inklusion og eksklusjon i ordbøger – set fra et slangperspektiv. I Berg-Olsen, S. & Hannedsóttir, A. H, *LexicoNordica* 27 (s. 17-34). Nordiske foreningen for lexicografi.

Det Norske Akademis Ordbok. (u.å.). *Om NAOB*. <https://naob.no/om>

Folkhälsomyndigheten (2022, 3. mars). *Minska stigmatisering kopplad till psykisk ohälsa*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/att-minska-stigma/>

Grønvik, O. (2002). Er det stygt å seie neger? Om konnotasjonar, bruksmarkering og nemne for folkegrupper. *LexicoNordica* 9 (s. 149-172). <https://tidsskrift.dk/lexn/article/view/18721/16374>

HL-senteret. (u.å.). *Om HL-senteret*. <https://www.hlsenteret.no/om/>

HL-senteret. (u.å.). *Om Dembra*. <https://www.hlsenteret.no/undervisning/dembra/>

Ikdahl, I. (2019, 2. juli). *Diskrimineringsgrunnlag*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/diskrimineringsgrunnlag>

IT-hjelp UIB. (2022, 9. mars). *Spørreundersøkelser – verktøy for utvikling, utsending og analyse*. Universitetet i Bergen. https://it.uib.no/Sp%C3%B8rreunders%C3%B8kelser_-_verkt%C3%B8y_for_utvikling,_utsending_og_analyse

Kierulf, A. & Gisle, J. (2021, 21. desember). *Ytringsfrihet*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/ytringsfrihet>

Kvam, M. (2011, 4. november). *Det er ikke «de andre», det er oss*. Norsk Helseinformatikk. <https://nhi.no/psykisk-helse/psykiske-lidelser/stigmatisering-av-mennesker-med-psykisk-sykdom-det-er-ikke-de-andre-det-er-oss/?page=2>

Kvam, M. (2021, 22 september). *Riktige begrep kan redusere stigmatisering*. Norsk Helseinformatikk. <https://nhi.no/psykisk-helse/rus-og-avhengighet/ordene-vi-bru-ker-kan-redu- sere-stigmatisering/>

Lid, I. M. (2021, 25. november). *Funksjonshemming*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/funksjonshemming>

Lyse, G. I. & Svardal, T. (2020). «Den raude rase» og «negerfolk»: kontroversielle ord i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. I Berg-Olsen, S. & Hannedsóttir, A. H., *LexicoNordica* 27 (s. 77-96). Nordiske foreningen for lexicografi.

Malt, U. (2020, 27. mai). *Stigmatisering*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/stigmatisering>

Mannsåker, H. (2018). Når psykiatritermar vert metaforar: Ein kassstudie av uttrykket “politisk autisme”. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 36 (s. 95-137). <http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/1491/1475>

Mannsåker, H. (2020, 3. februar). *Den splitta personlegdomen*. Psykologtidsskriftet. <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2020/02/den-splitta-personlegdomen>

Mathisen, G. (2018, 27. juli). *Er denne mannens handikap virkelig noe å le av?* Handikapnytt. <https://www.handikapnytt.no/er-den-ne-mannens-handikap-virkelig-noe-a-le-av/>

Norsk medborgerpanel. (u. å.). *Norsk medborgerpanel*. Universitetet i Bergen. <https://www.uib.no/medborger>

NRK. (2017). *NRKs ordliste på funksjonshemmetfeltet*. NRK. <http://sprak.nrk.no/wp-content/uploads/2017/04/080317-Forslag-til-ordliste.pdf?fbclid=IwAR3ffGSMcaNmgFRr5sDjCOyOZ0Xxr-Cvcs9Nyx fCI sf4wO9yKolg6XYH-2I>

Nustad, P. (2022, 23. januar). *Rasisme – hva kan vi si, hva kan vi ikke si og skolens rolle*. Verdens Gang. <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/jaMbwA/rasisme-hva-kan-vi-si-hva-kan-vi-ikke-si-og-skolens-rolle>

Ordbøkene. (u.å). *Om ordbøkene*. <https://ordbokene.no/om>

Persvold, A. Z. (2019, 11. oktober). *Overført betydning*. Store Norske Leksikon. https://snl.no/overf%C3%B8rt_betydning

Petersson, S. & Sköldberg, E. (2020). Beskriva utan att diskriminera. Representation av könsidentitet och sexuell läggning i Svensk ordbok. I Berg-Olsen, S. & Hannedsóttir, A. H., *LexicoNordica* 27 (s. 97-115). Nordiske foreningen for lexicografi. <https://tidsskrift.dk/lexn/article/view/123218/175472>

Rasisme i Norge (2022, 11. mai). *Bruken av n-ordet*. Instagram. https://www.instagram.com/tv/CdbOG_PqYm7/?utm_source=ig_web_button_share_sheet

Roness, D. (2016). Aksjonsforskning og kvantitativ metode. I M. Ulvik, H. Riese & D. Roness (Red.), *Å forske på egen praksis* (s. 59 - 78). Fagbokforlaget.

Sinclair, J. (2013, 28. oktober). *Why I dislike People First language*. Larry Arnold Net. http://www.larry-arnold.net/Autonomy/index.php/autonomy/article/view/OP1/html_1

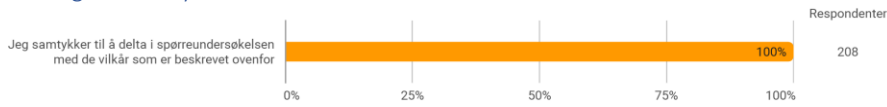
Språkrådet (2019, 6. november). *Sensitive ord*. Språkrådet. https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Sensitive_ord/

Store Norske Leksikon. (2020, 28. desember). *Denotasjon (språkvitenskap)*. Store Norske Leksikon. https://snl.no/denotasjon_-_spr%C3%A5kvitenskap

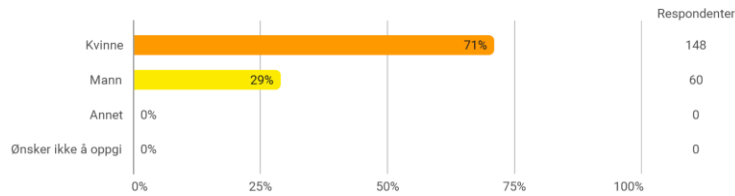
Verdens Gang (2003, 25. februar). *Stopper ikke løsemiddelhumor*. VG. <https://www.vg.no/rampelys/tv/i/zLL6aO/stopper-ikke-loesemiddel-humor>

Vedlegg

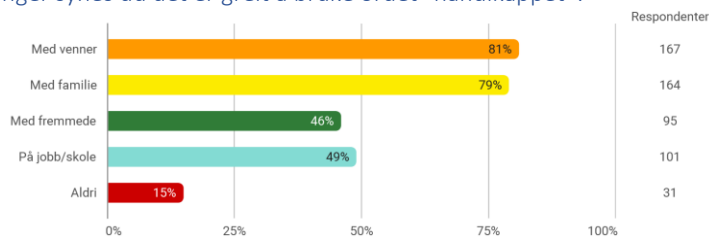
Erklæring om samtykke

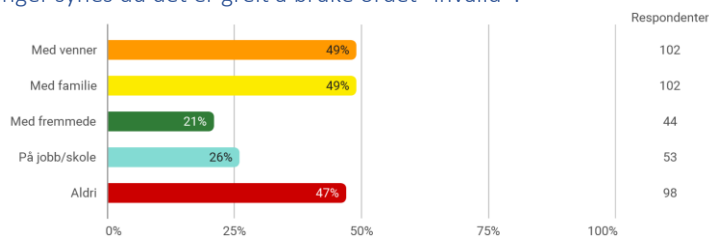
Kjønn

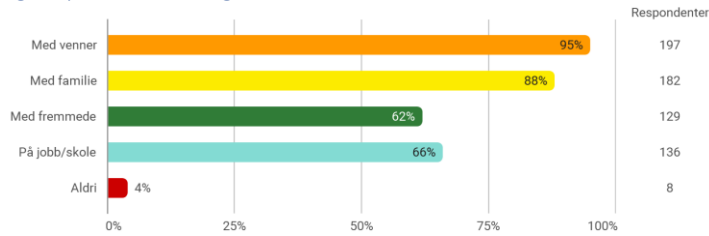
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "handikappet"?

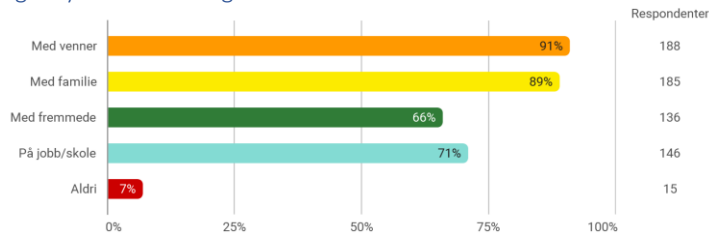
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "invalid"?

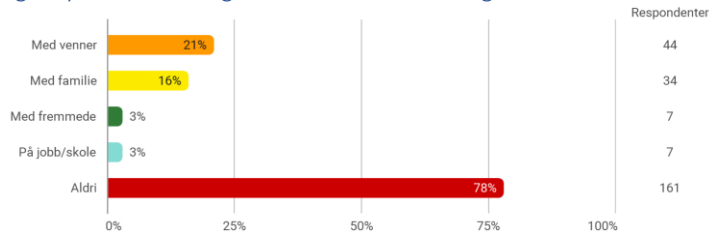
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "muskelbunt"?

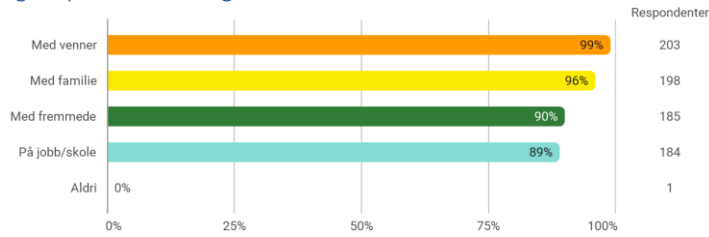
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "kortvokst"?

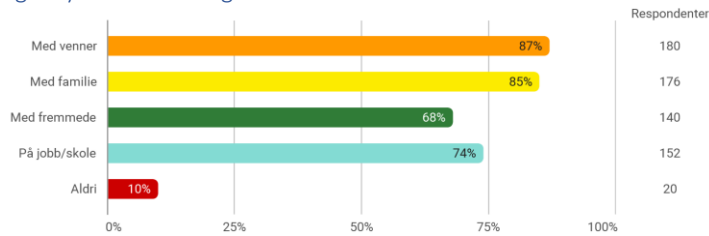
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "mongoloid"?

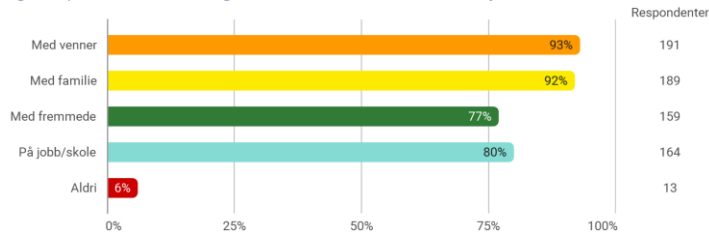
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "attraktiv"?

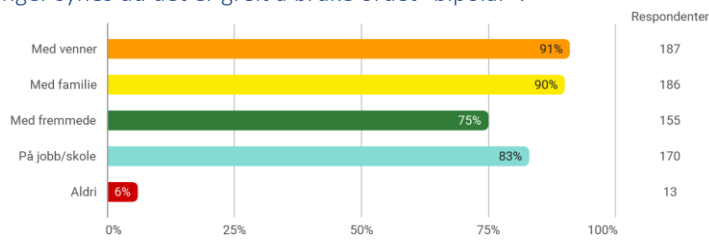
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "schizofren"?

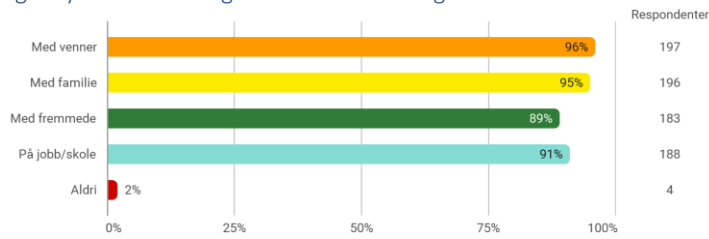
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "funksjonshemmet"?

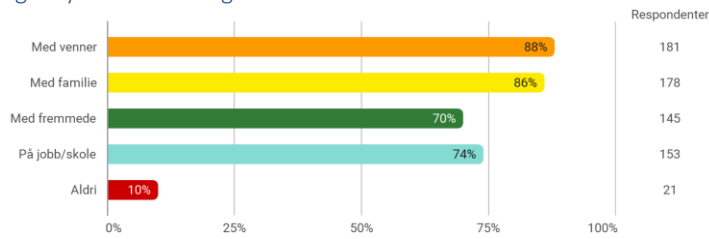
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "bipolar"?

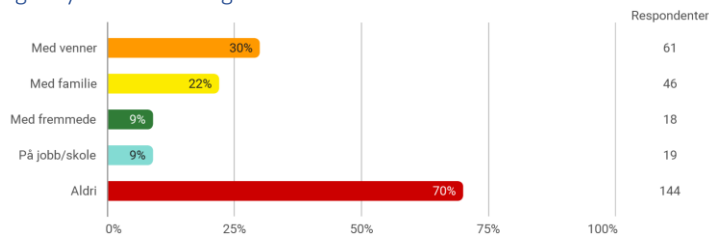
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "geni"?

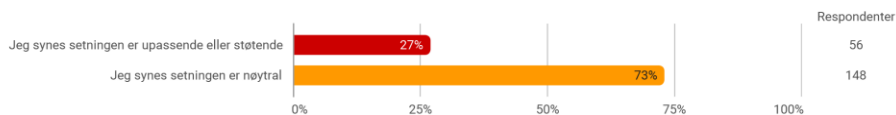
I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "autist"?

I hvilke sammenhenger synes du det er greit å bruke ordet "retardert"?

«Da vi skulle krysse oss sørover var vi skikkelig handikappet uten forseil»

«Da vi skulle krysse oss sørover var vi skikkelig handikappet uten forseil» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Upassende. Kan virke nedsettende
- Er fullt mogleg å bruke eit Anna ord for å utrykke det same.
- Nei
- Jeg forstår ikke hva dette skal bety...
- Mulig å bruke et annet ord da handikappet ikke har noe i denne setningen å gjøre.
- Jeg skjønner at handikap simpelthen betyr ulempe, men føler ingen over 50 sier det i slik sammenheng lenger. Er ikke støtt per se, bare føler ikke det sømmer seg
- Litt rart å bruke handikappet her, men skjønner hva de mener.
- kan bruke et annet ord
- Mest av alt gir den ikke mening fordi man kan ikke være "skikkelig handikappet". Muntlig språk og feil begrep om feil situasjon.
- Setningen bidrar til normalisering av et ord som er svært belastet for en gruppe mennesker, og burde være unngått.
- Upresis ordbruk
- "handikappet" føles noe utdatert og blir negativ ladet her
- Ville nok heller sagt at vi "hadde" et handicap
- Kunne nok ha valgt bedre ord her, men er tydelig ikke ment slemt
- Unødvendig bruk av uttrykket "handikappet".
- mer tullete enn støtende
- Det finnes bedre måter å beskrive på enn dette.
- Unødvendig bruk av ordet. Dei er utfordra av mangelen på forsegl.
- Upassende
- Syns kanskje ikke man skal bruke ordet handikappet i en sånn sammenheng
- Litt feil
- Ja
- Tror denne setningen vil oppfattes støtende dersom en har et handicap. Men syns setningen var upassende bruk for ordet handicap.

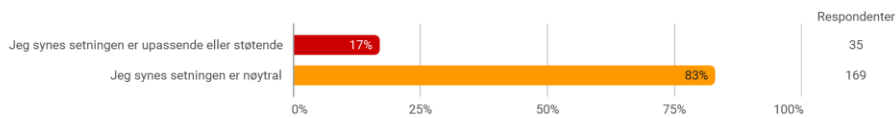
- .
- Bug i systemet
- Nei
- Man kan bruke et annet ord, f eks svekket.
- Jeg synes ikke den er direkte støtende, men det høres rart ut. Andre ord som hadde forklart situasjonen bedre.
- Brukt feil
- Føler det ikke passer til setningen.

«Da vi skulle krysse oss sørover var vi skikkelig handikappet uten forseil» - Jeg synes setningen er nøytral

- fordi ein ikkje snakkar om eit menneske?
- Men merkelig formulering... Skjønner ikke helt greien.
- Ordet brukes som et bilde, det må være greit. En person uten fot er bevegelseshemmet på en måte som kan minne om å være uten forseil.
- Den beskriver en ting som har en konkret ulempe ved seg
- Tenker på handicap i golf, og kobler det ikke til sykdom
- handicap er et begrep som brukes i flere sportsgrener og er grei til å brukes i slike kontekster
- Ja
- Det er ingen skam i å være handikappet. Om det er fysisk, eller på annen måte, for eksempel i et spill.
- Nei
- Fordi den ikke handler om personer med funksjonsnedsettelse, men et synonym ville vært bedre
- Null kunnskap om seiling, men hørest ut som et handikap
- Forbinder det ikke med noe støtende, samme tanke som å begynne med en handikap i et spill
- Litt avhengig av hvem man snakker med, men fordi det er såpass klart hva som menes, uten at det virker som at ordet er brukt med særlig hensikt, stiller jeg meg nøytral.
- Det er sant, mangler man fokken (forseilet) så blir skuten litt funksjonshemmet
- Fordi det faktisk er en fysisk mangel ved skipet.
- Jeg forstår ikke konteksten og kan ingenting om seiling?
- Jeg hadde nok ikke brukt det da.
- Passende adjektiv, gitt situasjonen.
- Opplever setningen som nøytral
- Den viser jo bare til at de hadde et handikap, et annet ord for at det var en funksjon som de mangler

- Føler ordet blir brukt mykje i andre samanhengar, uten at det er meint som nokon negativitet mot eller samanlikning med personar med funksjonsdeseintheit. Eit handicap kan vere mykje forskjellig.
- Jeg synes det er mer greit å bruke ordet "handikapp" om man også inkluderer seg selv. Ellers avhenger det jo litt av hvem som sier det og til hvem, og kanskje også på hvilken måte.
- Føler det er ein reell bruk av ordet
- Føler det er greit siden det ikke referes til en person med funksjonsnedsettelse
- Nei
- Å mangle forseil er som å mangle en arm, tolker det ikke videre negativt.
- Jeg relaterer ordet handikapp til mer enn bare det kroppslige. F.eks at man ikke kan gjennomføre noe pga en fysisk ytre barriere, f.eks som her at de mangler seil.
- Å ha et handicap er en ting, det er ikke alltid et støtende ord.
- De hadde nedsatt funksjon på båten. Ordet passer fint.
- Siden "handikapp" kan referere til mye utover personer med funksjonsvansker.
- Opplevs ikke som personangrep
- Er nøytral, burde være støtet, men klarer ikke helt å bli det
- Vi-person.
- Ja
- Syns det er ok fordi det brukes i form av at funksjonen ikke var 100%. Ville aldri sagt det slikt selv tho, men hadde ikke reagert på at andre sa det. Ville ha sagt «vi hadde en skikkelig ulempe uten forseil» el.
- Setningen bruker ordet i ein betydning som ikkje er slik det tradisjonelt blir brukt. Her kunne den som ytrar sagt det på ein meir presis måte, men dette kan godt vere det fyrste som fell vedkommande inn.
- Mangelen på seil gir visst en fysisk hindring som gjør det vanskelig å bevege seg. Da er man handikappet.
- Men ikke naturlig å bruke
- Fordi "handikapp" i denne sammenheng beskriver en egenskap som handler om at man blir hindret i å utføre noe, i stedet for å beskrive trekk ved en person.
- Handikap brukes også som beskrivelse ved sport mm
- De hadde et handikapp uten forseil
- De hadde et handikapp uten forseil

«I ti år var Arnhild innlagt som schizofren på psykiatriske avdelinger»

«I ti år var Arnhild innlagt som schizofren på psykiatriske avdelinger» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Eg synes kanskje ein bør seie "med diagnosen schizofren", men eg synes ikkje det er veldig støtande.
- Ville heller sagt «med schizofreni-diagnose»
- Ho er ikkje schizofren, ho har ein diagnose.
- Nei
- Bedre å si en person med schizofreni
- Arnhild ER ikke schizofren. Hun har en schizofren lidelse.
- person med schizofreni*
- Hvis fakta ok
- «Som» gjør det vanskelig, burde evt. vært «med schizofreni»
- Usikker på om jeg synes det er nøytralt eller ei, beskrivelsen føles litt reduserende om personen . Men er jo også en diagnose / beskrivelse
- Heller ikke noe det går an å si. Schizofren er en diagnose, og årsaken til at man er innlagt er ikke diagnosen i seg selv, men utfordringer som ofte kan forklares ved hjelp av en diagnose.
- Synes at man skal skille mellom diagnose og personen, dvs at det er mer passende å si noe som ligner på «På grunn av schizofren lidelse var Arnhild innlagt på psykiatriske avdelinger i ti år».
- "innlagt på psykiatriske avdelinger" er tilstrekkelig i de fleste sammenhenger.
- Ville også her sagt "med schizofreni" eller "på grunn av", ikke at personen er schizofren. Personen er mye mer enn sykdommen sin.
- Burde heller vært "innlagt med schizofreni", ettersom det er en person, et individ, med en lidelse, og ikke en enhet definert av sin lidelse.
- uansett så er jo setningen idiotisk
- Man er ikke schizofren. Man lider av schizofreni
- Hun hadde schizofreni, men jeg sybes ikke det er greit å redusere henne til diagnosen.
- Nei
- .
- Bug i systemet

- Undergraver et potensielt mer komplekst sykdomsbilde.
- Nei
- Ville heller skrevet at hun var innlagt med schizofreni
- "med [passende medisinsk term] på psykiatriske..."
- Ikke akkurat støtende eller upassende, men er nok bedre å ikke si at en person ER schizofren, men har schizofreni. Ville feks ikke sagt «han er autist», men «han har autisme»
- Upassende fordi en ikke ER en lidelse, men HAR en lidelse.
- Arnhild ER ikkje schizofren, ho har schizofren lidelse
- innlagt med schizofreni er bedre - hun er ikke sykdommen
- Fordi ordet "schizofren" brukes på en slik måte at personen blir diagnosen/gir personen egenskaper knyttet til diagnosen i stedet for å fremtre som at personen har en diagnose. "Man blir diagnosen".
- Arnhild er ikke schizofren. Hun lider av schizofreni.

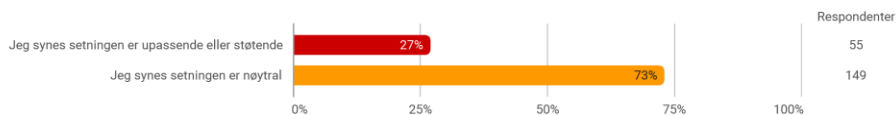
«I ti år var Arnhild innlagt som schizofren på psykiatriske avdelinger» - Jeg synes setningen er nøytral

- Var hun det, må det være greit å si det.
- Jeg synes setningen er nøytral, så lenge Arnhild selv har snakket om at hen har eller har hatt schizofreni
- Man bruker vel heller «person med schizofreni», men det kommer an på hva personen selv ønsker
- Ja
- Selv om schizofreni kan ha fått et annet medisinsk navn, er det et ord som de fleste forstår og tillegger et bestemt meningsinnhold - så hvis det passer med diagnosen syns jeg det gir god mening å bruke det
- Faktaopplysning derfor ok
- Høres ut som en fakta setning
- Er vel snakk om en diagnose, og da er det jo bare en nøyaktig beskrivelse
- om det er sant, er det jo greit
- Er bare dumt hvis hun ikke var syk
- Denne setningen relaterer til mannens psykiske lidelser. Ville sagt at denne setningen er lik som: I 2014 lå Janne med kreft på Radiumshospitalet
- Setningen forklarer hvilken diagnose Arnhild har vært behandlet for på ulike psykiatriske avdelinger.
- Objektivt utsagn hvis dette faktisk var tilfellet.

- Beskriver diagnosen
- Ja
- Tenker på "I morgen var jeg alltid en løve"
- Tenker ikkje den nødvendigvis er upassande, sjølv om «med schizofreni» ville vore betre. Ein kan stort sett styre unna å ordlegge seg på ein måte som gjer at folk «er» diagnosen sin.
- Hvis diagnosen er satt av psykiater.
- Det er brukt om sjukdommen, men det er vel upresist fordi det er ein utdatert term.
- Kunne skrevet innlagt med schizofreni
- Jeg ville ikke reagert på setningen, men jeg tenker at det kanskje hadde vært bedre å skrive at hun hadde en schizofrendiagnose eller lignende heller enn at hun var schizofren.
- Men setningen er dårlig. Feks «Innlagt for schizofreni er bedre.»
- Det beskriv faktisk lidelse
- Gitt at personen faktisk hadde denne diagnosen
- Ja
- Schizofren er en diagnose, så det er ikke støtende
- Den er nøytral dersom dette er fakta, om ordet kun ble brukt som "gal" det upassende.
- Dette oppfatter jeg som en beskrivende setning som sier at Arnhild var innlagt fordi hun var schizofren
- Om det er en fakta så hvorfor skal det være støtende?
- Schizofreni er en medisinsk diagnose detaljert i DSM, og dette er et objektivt medisinsk utsagn. Funker fint.
- Ville selv brukt "med" schizofreni for å poengtere at det er en sykdom og ikke et personlighetstrekk
- Opplevs som informasjon
- Dette er vel mest sannsynlig en faktaopplysning om Arnhild
- Ja
- Arnhild var innlagt på grunn av schizofreni elns ville kanskje vært bedre.
- Det er snakk om den faktiske sykdommen, da må ordet kunne brukes.
- Schizofreni er såvidt eg veit fortsatt ein diagnose. Det kan godt vere at det har komme eit nytt omgrep, men dette vil i så fall ha gått meg hus forbi, og då blir dette ordet det einaste som faktisk skildrar lidinga.
- Men riktigere å si "innlagt med schizofreni" eller "grunnet schizofreni"
- Kjenner ikke til andre begreper til å beskrive situasjonen til «Arnhild»
- Man har den sykdommen man har. Hvis det stemmer at hun var innlagt som schizofreni, var hun det. Sykdommen kan ta så kontroll over en person at det er naturlig å si at man "er" schizofren når den er på det verste.

- Dette er en diagnose man kan bruke på de som har fått diagnosen utredet og stilt
- Omhan har diagnosen, anser jeg det som nøytralt
- Hvis det er relevant og korrekt ser jeg ikke problemet med å nevne en diagnose
- Faktasetning
- Det er en beskrivelse knyttet til diagnose
- Det er en beskrivelse knyttet til diagnose
- Seier noko om faktiske forhold.
- Helt ok.

«Hans motoriske egenskaper i kroppens øvre venstre halvdel var handikappet»

«Hans motoriske egenskaper i kroppens øvre venstre halvdel var handikappet» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Unødvendig bruk av ordet, gir ikke noe mer enn «nedsatt» eller «med utfordringer»
- Synes ikke at ordet handikappet bør brukes som et beskrivende ord for en funksjonsnedsettelse
- her ville jeg brukt et annet ord enn handikappet.
- Kan bruke funksjonshemmet, evt. har en funksjonshemming.
- Nei
- Ville brukt «nedsatt funksjonsevne» el lignende
- Ikke akkurat støtende, men jeg ville brukt begrepet "funksjonsnedsettelse"
- Gråsoner
- virker ikke like saklig som resten av setningen
- Også feil. Handikappet blir for lite presist.
- Bruk av et belastet uttrykk, burde brukt ikke-funksjonell eller tilsvarende
- Upresis
- Unødvendig bruk av "handikappet", "han hadde nedsatt funksjonsevne i kroppens øvre venstre halvdel motoriske egenskaper" passer like bra uten å bruke potensielt støtende uttrykk.
- Passer bedre med hemmet/reduert. Høres rart ut sånn det står
- Tenkjer i dette høvet at nedsett funksjonsevne ville både vore meir passande og meir beskrivande.
- tullede utsagn, betyr ingenting

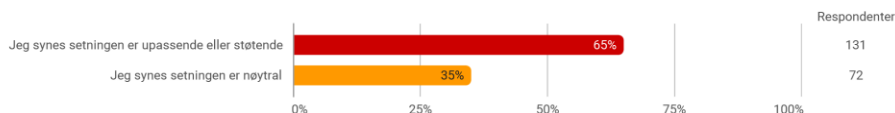
- Unøyaktig medisinsk. Parese/paralyse/koordineringsvansker etc er mer nøyaktig, medisinsk korrekt og ikke minst passende.
- Jeg vet ikke om jeg egentlig synes setningen er upassende eller støtende, men jeg synes det virker litt useriøst å si det på den måten.
- Føler at redusert ville vert bedre
- De var nedsatt i funksjon. Å kalle en person handicappet er litt stygt.
- Nei
- Synes setningen er merkelig formulert, ville brukt et mer beskrivende ord
- .
- Litt merkelig, da setningens første del er veldig spesifikk, og ordet "handikappet" virker veldig generelt og upresist i den konteksten fordi det refererer til en bredere nedsatt ytelsesevne. "Han var handicappet grunnet nedsatte motoriske egenskaper i kroppens øvre venstre halvdel" fungerer bedre. Med andre ord, dette er en "upassende" setning fordi den er dårlig konstruert, ikke fordi den er støtende per se.
- Ville brukt "hadde nedsatt funksjonsevne "
- Usikker. Det kommer an på relasjonen.
- Det gir meg en forståelse av hva sol mener, men synes det er en litt hensynsløs og nedlatende måte å ordlegge seg på.
- Ikke upassende eller støtende, men ville ikke brukt det på den måten. Ville ha sagt at han har funksjonsnedsettelse i kroppens øvre venstre halvdel elno
- Kan heller si nedsatt funksjon
- Ser på handicappet som noe en person kan være, ikke noe egenskaper kan være,
- Synes det er et rart og feil ord å bruke.
- Eg synes det hadde passa meir med "nedsatt funksjonsevne"

«Hans motoriske egenskaper i kroppens øvre venstre halvdel var handicappet» - Jeg synes setningen er nøytral

- rar setning
- Dekkende, beskrivende setning. Den som blir støtt må vel reagere på at det er vondt å tenke på at noen er handicappet.
- Men gir ikke så mye mening
- Ja
- Medisinsk beskrivende
- Rart bruk av ordet så litt gråsome, hadde ikke følt det som støtende
- Høres ut som en fakta setning

- Reagerer ikke på noe her
- Synes setningen er beskrivende uten noen negative konotasjoner
- Ser ikke noe problem
- Fordi det gjelder et faktisk fysisk problem som hemmer personen.
- Konsist og informativt.
- Rar bruk av ordet i setningen, men den er likevel nøytral.
- Nøytral
- Ja
- Er vel korrekt brukt, men føler lammet eller noe annet hadde passet bedre?
- For meg høres dette ut som en medisinsk beskrivelse, nettopp for å unngå at beskrivelsen er upassende eller støtende
- X
- Ville ikke brukt ordet selv i denne sammenhengen, men syns ikke det er direkte upassende.
- Opplevs som informasjon
- Bug I systemet
- Nei
- Kan en del av kroppen være handicappet?(Antar ordet fortsatt er akseptert av mennesker med funksjonshemming, siden de fortsatt har en stor interesseorganisasjon som heter Norges handicapforbund.
- Litt usikker her, men det er snakk om det medisinske så da tenker jeg det er greit.
- Litt usikker på denne, dårlig setning, men ikke direkte støtende
- Ein del handikappa personar, inkludert ein del i Noregs handikappforbund insisterer på å bruke ordet handikapp, slik at dette ser eg ikkje som problematisk.
- Merkelig sammensatt setning, men ikke upassende eller støtende på noe vis.
- Igjen, jeg syns kanskje høres rart ut å bruke orde «handikappet» på denne måten, flere ord som er bedre. Men jeg ville aldri brukt «handikappet» som et skjellsord eller lignende.
- dette er jo en dårlig formulering, rett og slett
- Fordi setningen knyttes til en beskrivelse av kroppens egenskaper, og ikke knyttes til vedkommendes personlighet.
- Faktasetning
- Litt uvant formulering, men synes ikke det er støtende
- Litt uvant formulering, men synes ikke det er støtende
- Seier noko om faktiske forhold.

«Klokka mi har stoppet, føler meg helt funksjonshemmet uten den jeg. Klarer meg ikke uten den»

«Klokka mi har stoppet, føler meg helt funksjonshemmet uten den jeg. Klarer meg ikke uten den» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Oppfattes nedlatende å sammenligne det å ikke ha tilgang på en klokke og det å ha en funksjonshemming. De har ingenting tilfelles
- Berre nei.
- Nei
- Bare akkurat over strekken hos meg
- Spesielt å «føle seg» funksjonshemmet. Enten er man det, eller så er man funksjonsfrisk.
- Upassende bruk et annet ord
- Feil bruk å bruke funksjonshemmet på denne måten, upassende.
- Synes det er upassende
- Man kan ikke føle seg funksjonshemmet. Dessuten heter det vel personer med funksjonsnedsettelse? Sikkert ok å si blant venner, men veldig spesielt.
- Denne er på grensen for meg, men ikke veldig problematisk.
- Er mange andre måter å ordlegge seg enn funksjonshemmet. Uten klokken føler jeg meg helt tidsvill. ... «føler jeg meg helt hemmet. Klarer meg ikke uten den».
- Uppresis
- Feil bruk av funksjonshemmet, veldig urealistisk i en tid der de fleste har smarttelefoner og et problem som kan løses med et armbåndsur.
- Opplever dette som upassende ordbruk.
- Ikke helt innafor kanskje, ettersom at dette er et relativt lite problem i forhold til dem som faktisk har det vi vil kalle et handikap
- Unødvendig bruk av "funksjonshemmet", delegitimerer livsopplevelsen til personer med slike lidelser.
- Unødvendig. Man kan si "hjelpeløs"
- Synest dette ordet er tettare knytt til fysisk/psykisk sjukdom enn f.eks «handikap», og difor blir uheldig her. Ville uansett unngått «hemmet».
- Unødvendig formulering.

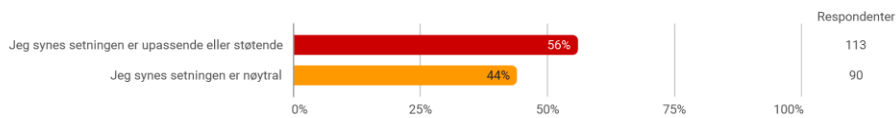
- Det er to ting som er litt problematiske her: For det første, kan det virke som om den som har ytret dette ser på alle som har en eller annen form for funksjonsnedsettelse som en negativ gruppe (h*n har ikke lyst til å være som dem). For det andre er det rart å beskrive det som en følelse. På en annen side er det jo sant det hun sier. Funksjonen hennes/hans har blitt litt hemmet/reduert av at klokka har stoppet.
- Ikke akkurat støtende, men kanskje mot grensa for unødvendig.
- Meget mildt upassende, aller medt fordi det finnes mer presise uttrykk.
- Mange funksjonshemmede klarer seg helt fint selv
- Upassende
- Bagataliserer funksjonshemmer
- Ja
- Det er å over reagere
- Upassende.
- Her bruker man, etter min mening, ordet funksjonshemmet på feil måte.
- Ikke helt rett bruk av ordet, selv om man kan føle at man trenger noe
- Upassende
- Upassende heller enn støtende. Vitner i mine øyne om liten empati/forståelse.
- Det er ikke en funksjonshemming, det er irriterende og et minimalt hinder i hverdagen
- Nei
- Ordet brukes helt ut av kontekst og om noe banalt. Annet ord kan brukes, som f eks desorientert.
- Ikke greit å bruke slike ord. På samme måte at noen sier «eg er skikkelig deprimert idag» istedenfor å si at de er trist. «Nedspiller» betegnelsen kanskje..?
- Her er det igjen slik at ordet ikkje er mest mogleg skildrande, og ytraren kunne ha ytra dette på eit betre vis.
- Unødvendig bruk av ordet
- Sammenligningen er så ute av proporsjoner overdrevet at jeg opplever den som mildt upassende.
- Unødvendig
- Upassende begrep
- Rart begrep å bruke.
- Det høres bare helt dumt ut. Er ikke vedkommende smart nok til å bruke et mer passende ord?

«Klokka mi har stoppet, føler meg helt funksjonshemmet uten den jeg. Klarer meg ikke uten den» - Jeg synes setningen er nøytral

- Helt greit. Her brukes ordet som et språklig bilde, med en overdrivelse. Jeg skjønner ikke hvordan det er mulig å bli støtt av dette.

- Ja
- Funksjonshemmet er et beskrivende ord. Fungering blir hemmet uten annen måte å holde tiden.
- Nei
- rart utvalg av ord. men en påstand som illustrer hva personen føler
- humor
- Igjen, avhengig av hvem man snakker til. Hvis man snakker til folk som skjønner dine intensjoner og hensikter stiller jeg meg nøytral. Har likevel forståelse for at setningen kan oppfattes støtende/upassende da den kan fremstå tankeløs.
- Fordi man ikke kan fungere på samme måte hvis man mangler klokke og er avhengig av den.
- Hadde ikke reagert på denne setningen med venner og familie
- Ikke direkte heldig, men ikke nødvendigvis upassende
- Overdriven beskrivelse, men klokka har ei funksjon og no er den borte
- Jeg føler dette er greit, fordi denne persons funksjon er hemmet uten klokka. Men hvis hun/han mener de nå fungerer som en utviklingshemmet person så er det jo ikke greit.
- Nei
- .
- Litt merkelig ordvalg i den sammenhengen, men ikke støtende.
- Opplevs som beskrivelse av hvordan personen føler seg
- Bug I systemet
- Jeg-person.
- X
- Vedkommende har en lav terskel for å føle seg hindret, og jeg synes ordvalget til en viss grad trivialisierende, men "nøytral" beskriver min reaksjon bedre enn alternativet.
- Jeg ser ikke problemet med å bruke funksjonshemmet i denne situasjonen. Så fremt at du ikke bruker det som et synonym med en som f.eks sitter i rullestol, men heller i ordets rette forstand.
- Fordi dette virker som en dagligdags setning/beskrivelse av en følelse å være avhengig av klokken.
- Kanskje litt lite hensynsfullt å si dette i samme rom som noen som faktisk er funksjonshemmet, men ellers synes jeg setningen er nøytral
- Kanskje litt lite hensynsfullt å si dette i samme rom som noen som faktisk er funksjonshemmet, men ellers synes jeg setningen er nøytral

«Rosenborg fremstod som en schizofren utgave av Dr. Jekyll & Mr. Hyde»

«Rosenborg fremstod som en schizofren utgave av Dr. Jekyll & Mr. Hyde» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

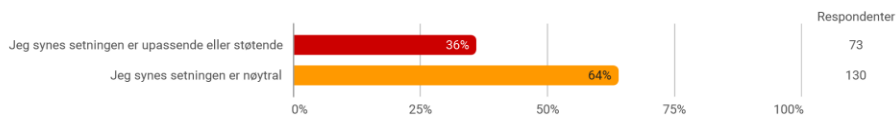
- Syns egentlig denne er ganske morsom, men noe upassende som en offentlig uttalelse.
- Støtende
- Nei
- Misbruk av fagterminologi fra psykologi.
- Usikker på om støtende eller upassende er riktig beskrivelse, men setningen er uhyrlig teit.
- Ikke ok
- Upassende å bruke en diagnose for å forklare noe annet.
- ulogisk
- Verken korrekt eller passende. Jeg kjenner ikke til Jekyll & Hyde, men mistenker at de blander uttrykket schizofren med bipolar (to poler). Uansett veldig feil.
- Unødig bruk av belastet uttrykk.
- Uklar hva sinnshelsen til et fotballag har med en roman å gjøre. Setningen er uforståelig.
- Upassende i den forstand at det blir for flåsete.
- Problematisk tilknytning av personer med psykiske lidelser og kjent popkultur "monster".
Insinuerer at personer med schizofreni ikke er likeverdige deler av samfunnet, at de er farlige.
Forenkler også kompleksiteten av lidelsen, samt blander den generelle forståelsen av historien til Dr. J/Hide og hva den kan tolkes til å bety for mennesker med diverse psykiske lidelser.
- Schizofreni er en lidelse, ikke en personlig egenskap.
- Gjør sykdommen til en negativ karakteristik.
- Upassende
- Virker dårlig bruk av lidelsen
- Dette er teknisk sett feil bruk av ordet schizofren, og slik bruk styrker misoppfattelse rundt sykdommen
- Nei
- Upassende.
- Selv om det er ment som en gøyale beskrivelse, vil nok denne setningen oppfattes av flere som upassende

- Dette kan være en god beskrivelse, men det er mest sansynlig en insult og ganske feil å si, med mindre andre også vet hvordan den er og det er veldig accurate
- Når man spesifiserer en "schizofren utgave" impliserer man at det finnes en ikke-schizofren utgave av Dr. Jekyll og Mr. Hyde. Poenget med Dr. Jekyll-karakteren er hans splittede personlighet og det å slenge "schizofren" foran gir ikke mening og virker bare som smør på flesk. Men nok en gang - upassende bruk av ordet fordi det er en dårlig setningskonstruksjon, ikke fordi det er noe galt med ordet i seg selv.
- Det var smør på flesk og hær? Hva menes det med dette?
- Nei
- Ordets betydning brukes om noe som ikke har med dets betydning å gjøre.
- Vet ikke
- Setningen er støtende, ettersom avsender av setningen ikke har forstått at personen Dr. Jekyll nettopp er schizofren, så han er allerede en schizofren utgave av seg selv. Jekyll lider riktignok teknisk sett av DID, som ikke er det samme som schizofreni, men i dagligtale brukes "Schizofren" i overført betydning for å uttrykke en delt personlighet/ambivalens/tvedydighet/ustabilitet m.v. setningen blir dermed "smør på flesk". At ordet schizofren blir brukt, er i seg selv (ei heller i konteksten) støtende, men at setningen ikke gir logisk mening er støtende.
- Setningen er støtende, ettersom avsender av setningen ikke har forstått at personen Dr. Jekyll nettopp er schizofren, så han er allerede en schizofren utgave av seg selv. Jekyll lider riktignok teknisk sett av DID, som ikke er det samme som schizofreni, men i dagligtale brukes "Schizofren" i overført betydning for å uttrykke en delt personlighet/ambivalens/tvedydighet/ustabilitet m.v. setningen blir dermed "smør på flesk". At ordet schizofren blir brukt, er i seg selv (ei heller i konteksten) støtende, men at setningen ikke gir logisk mening er støtende.
- Syns ordets funksjon i denne setningen er rar.
- Hvordan fremstår noen schizofren utgave?
- Opplever dette som nedsettende mot schizofrene fordi jeg synes det er en usakelig sammenligning.
- Fordi denne setningen virker uprofesjonell, dersom det brukes for å beskrive en pasient.
- Upassende begrep
- Litt upassende å bruke ein lidelse for å forklare kvifor Rosensborg spelte som dei gjorde.
- Dårlig oppbygging og understreker poenget to ganger
- Det er ok å referere til Dr Jekyll og Mr Hyde, men trenger ikke ta med "schizofren". Å bruke fysiske og psykisk lidelser som negative beskrivelser av andre bidrar til et nedlatende syn på personer med diagnosen.

«Rosenborg fremstod som en schizofren utgave av Dr. Jekyll & Mr. Hyde» - Jeg synes setningen er nøytral

- Setningen er ikke støtende, men den gir lite mening da schizofrenien allerede ligger innbakt i "Dr. Jekyll & Mr. Hyde"
- Forsøk på humor
- Ja
- Nei
-
- Jeg vet ikke nok om konteksten til å uttale meg om dette.
- Tja
- Det kommer litt an på settingen
- Skjønner ikke setningen
- Jeg ser likevel flere grunner til at de som har eller kjenner noen med denne diagnosen kanskje kan reagere på det, f.eks. hvis dette underbygger fordommer mot hvordan man fremstår som schizofren.
- Ja
- .
- Mest morsom, som om Dr.Jekyll og Mr.Hyde ikke var schizofren nok fra før.
- Oppleveres som en sammenligning med en popkulturell figur
- Bug I systemet
- Mindre støtende fordi Rosenborg er et begrep og en større gruppe.
- X
- "Schizofren" er i mange tilfelle eit omgrep som er ei felles referanseramme for mange. Omgrepet var faktisk i si tid heller progressivt, og erstatta omgrepet "dementiae precox". Ingen ville ha skjønt om ein byta fyrstnemnde med sistnemnde av desse, og difor vil eg hevde at dette er eit gangbart språkleg bilete. Spesielt med tanke på referansen til Dr. Jekyll & Mr. Hyde som ofte blir lest som ein person med splitta personlegheit. På så vis blir det sånn sett ein slags dobbel negativ.
- Tenker det sammenliknes med symptomer på en sykdom, ikke en gruppe mennesker på negativt vis.
- Setningen trivialisere schizofreni en smule, og jeg synes setningen er formulert som smør på flesk, men jeg reagerer mer på svakt språk enn på støtende språk her.
- upresis bruk av ordet, men ikke direkte støtende
- Sikkert en litt upresis formulering, men ikke støtende
- Sikkert en litt upresis formulering, men ikke støtende

«Bekkenløsning gjorde Karine invalid»

«Bekkenløsning gjorde Karine invalid» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Stygt ord
- Støtende
- Nei
- Hvis ikke fakta ikke ok
- Noe skurrer med invalid her, men usikker på hvorfor
- Nå heter det ikke bekkenløsning heller lenger, så det kan man ikke si. Og invalid? Det hørtes litt ekstremt ut. Noe kan vel oppleves som invalidiserende, men kanskje bedre å si at det førte til nedsatt daglig funksjon eller at hun ble sengeliggende?
- Bekkenløsning gjorde Karine sengeliggende. Invalid er et svært belastet ord som bør unngås.
- Upresis
- Invalid er ett utdatert begrep nå ansett som støtende.
- Sjølv om det blir argumentert med at ordet kjem frå latin, og betyr «svak», og ikkje frå engelske «ugyldig» er det eit fullstendig unødvendig ord, som sjeldan er godt beskrivande.
- Ikke støtende, men heller unyansert.
- Upassende
- Nei
- Å bli immobil er vel ikke det samme som invalid (om jeg brukte ordet immobil korrekt).
Upassende og støtende.
- her ville jeg valgt et annet ord enn invalid
- Jeg er ikke helt sikker på hva det er
- Veldig usikker her, men formuleringen fremstår som datert.
- Bug I systemet
- Ordet er støtende i seg selv, men spesielt pga hun-person.
- Nei
- Var litt usikker her, men invalid har veldig negative assosiasjoner for meg.

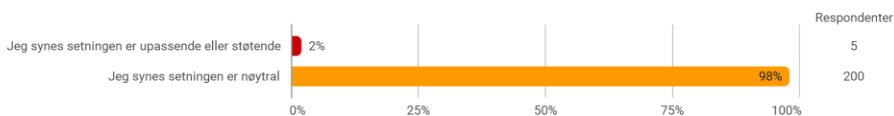
- Ikke greit å bruke det slik, men selve ordet invalid brukes vel når man har en funksjonsnedsettelse. Feks invaliditetsgrad er jo et ord som blir brukt i medisin. Men ikke greit å bruke som er skjellsord feks
- Invalid betyr "ikke valid", altså ikke gyldig
- Invalid er eit utdatert omgrep for meg, og handikappa blir meir skildrande, og ikkje støytande.
- Fordi jeg ikke liker bruk av ordet invalid
- I dagligdags tone, kan man tolke det som en beskrivelse eller opplevelse av å være invalid på grunn av bekkenløsning, men dersom det er andre som ilegger vedkommende karakteristikk og kaller Karine invalid uten at vedkommende kjenner seg igjen i beskrivelsen, synes jeg det kan virke upassende.
- Delt mening; avhenger av kilde. Hvis lege, nøytral.
- Det er feil begrep.

«Bekkenløsning gjorde Karine invalid» - Jeg synes setningen er nøytral

- Ble hun invalid, må det være lov å si det. I motsatt fall kan det oppleves støtende av en noe skjør sjel.
- Ja
- Hvis hun ble invalid, så er vel ordet bare beskrivende.
- Bekkenløsning er invalidiserende.
- Hvis hun faktisk ble invalid er det greit
- Høres ut som en fakta setning
- Kanskje litt rar ordbruk, upassende fordi setningen leser dårlig, ikke noe støtende eller upassende av andre grunner
- Ikke helt sikker på hva en bekkenløsning er, men gitt at det er tilstrekkelig funksjonshemmende burde setningen være klar og tydelig.
- Har ingen forhold til det
- Rar setning, ikke støtende, men invalid passer ikke
- Jeg har selv hatt invalidiserende bekkenløsning og ser ikke noe galt i det.
- Nøytral
- Det er ein utdatert måte å beskrive det på, men med eldre fam ville eg brukt det
- Jeg føler egentlig det er greit i visse settinger. Betydningen er tydelig. Å kalle en permanent funksjonsnedsatt person invalid er ikke greit.
- Ja
- .
- Helt innafor.

- Opplevs som informasjon.
- Ble bare trist fordi jeg ikke kommer på noe bedre å si
- X
- Jeg antar at utsagnet er tenkt nøytralt , konstatering av fakta.
- Hvis Karine faktisk fikk en alvorlig funksjonshemming
- Hvis det er snakk om medisinsk invaliditet, er det en OK setning for meg.
- jeg blir ikke støtt, men jeg skjønner ikke at det kan være naturlig å si noe sånt
- Medisinsk invalid(itet) er vel en betegnelse som brukes f.eks. av NAV
- Medisinsk invalid(itet) er vel en betegnelse som brukes f.eks. av NAV
- Seier noko om faktiske forhold.
- Dette høres mer ut som en faglig uttalelse. Men ordet invalid høre så ekstremt ut - sikkert fordi det har blitt brukt som skjelsord

«Hun er sterkt funksjonshemmet og trenger hjelp til alle dagens gjøremål etter at hun ble hardt skadet i en trafikkulykke»

«Hun er sterkt funksjonshemmet og trenger hjelp til alle dagens gjøremål etter at hun ble hardt skadet i en trafikkulykke» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Nei
- Ville brukt nedsett funksjonsevne.
- Nei
- .
- Bug I systemet
- Nei

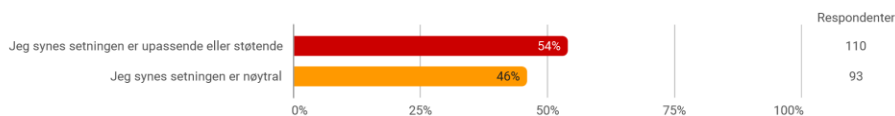
«Hun er sterkt funksjonshemmet og trenger hjelp til alle dagens gjøremål etter at hun ble hardt skadet i en trafikkulykke» - Jeg synes setningen er nøytral

- Helt ok hvis det er sant.
- Beskriver fysiske funksjonsnedsettelse på en enkel måte

- Ja
- Riktig bruk av termen funksjonshemmet
- Ja, faktaopplysning og riktig bruk av ord
- Høres ut som en fakta setning
- Denne føler jeg er grei
- Litt usikker her. Sier man funksjonshemmet lenger egentlig? Tror funksjonsnedsatt er mer riktig, men velger nøytral likevel.
- Synes det er greit, men kanskje unødvendig å legge press på i hvilken grad hun er funksjonshemmet, da det senere kommer frem at hun ble hardt skadet i en bilulykke. Da kunne man ha droppet «sterkt funksjonshemmet» da en hard skade i forbindelse med bilulykker gir mer enn en vond tå.
- Ingenting støtende i denne setningen. Den er presis og forklarer hvordan individ i setningen nå har behov for hjelp i hverdagen.
- Hvis man trenger hjelp til alle dagens gjøremål pga. fysiske utfordringer er man per definisjon funksjonshemmet.
- Yes
- Veldig tydelig hva som må gjøres og hvorfor.
- I en slik situasjon der individet ikke har mulighet til å fungere på egen hånd vil det være et passende uttrykk.
- .
- Men "sterkt funksjonshemmet" høres rart ut.
- Funksjonshemming er jo ordet som brukes både av lovgiver og i medisinskfaglige miljøer.
- Nøytral
- Det beskriv kva som skjer
- Ja.
- Nøytral, faktabasert.
- Dette er bare en fakta
- Opplevelse som informasjon.
- Ja?
- Virker som en profesjonell vurdering.
- X
- Selv om jeg kanskje heller ville brukt "Hun har en sterk funksjonsnedsettelse etter en bilulykke"
- Vet ikke men må skrive noe for å sende inn
- Tror dette er riktig bruk av begrepet
- Trygt innenfor. Nøytral og beskrivende setning.
- Dette høres ut som en standard beskrivelse av en pasient som har et stort hjelpebehov.

- Beskrivende faktasetning
- Seier noko om faktiske forhold.
- Dette er riktig bruk av begrepet i mitt hode.
- Det høres faglig korrekt ut og nøytralt

«Først ut er Jonathan, en kortvokst 19-åring som skal være i Bergen i et par dager til»

«Først ut er Jonathan, en kortvokst 19-åring som skal være i Bergen i et par dager til»

- Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Synes at ordet kortvokst blir lagt mye trykk på i denne setningen, og da blir hele beskrivelsen av Jonathan at han er kortvokst, selv om han sikkert er så mye mer
- Nei
- Litt rart å kommentere høyden hans hvis det er irrelevant for resten.
- Jeg synes ikke begrepsbruken i seg selv er upassende, men synes det er upassende å poengtere at Jonathan er kortvokst når det ikke har noe å si
- Unødvendig fokus på fysikk.
- Kommer an på om kortvokstheter er relevant for sammenhengen
- Gråsoner
- Kortvokst er greit, men i denne sammenhengen virker det som unødvendig informasjon, og derfor støtende/stigmatiserende
- Det er veldig kontekststøttet. Om høyden hadde noe med resten av teksten å gjøre, ville jeg tenkt at det var nøytralt. Om beskrivelsen er helt tilfeldig, er det upassende
- I konteksten var det upassende. "Først ut er meg, jeg er litt brun i huden og skal være i Trondheim litt lenger". Brun og kortvokst er unødvendig lagt til
- Upassende, ingen grunn for å kommentere høyden til en person. med mindre det er en godt kjent gjeng eller gruppe mennesker
- Unødvendig å ha med kortvokst om det ikke er viktig for setningen, det setter jo "diagnosen" før personen.
- Avhenger om det er relevant eller ikke at Jonathan er kortvokst eller ei. Føles bedre å skrive at Jonathan er en kortvokst person
- Rart å informere om i denne sammenhengen

- Virker unødvendig
- Jævlig rar ting å si, helt unødvendig, det hadde man jo sett hvis man så Jonathan, det er jo ingen som lurar på det med en gang man ser han (også dårlig stil, og nedverdiggende).
- Høyde er et vanlig kompleks blant gutter, unødvendig å plassere dette stigmaet på Jonathan
- Dette avhenger litt av konteksten. Hvis han skal holde foredrag relatert til tema vil det kanskje være relevant, men utenom dette synes jeg ikke det er passende.
- Uviktig info
- Forstår ikke hvorfor man skal ha med ordet kortvokst i denne sammenheng.
- Høres upassende ut, men kan også være tatt ut av kontekst
- Avhengig av kontekst. Hvorfor er det nødvendig å nevne kortvokst?
- Litt usikker her. Det spørst veldig på situasjonen. Som kva type kortvokstheit ein snakkar om, og korvidt det er relevant for situasjonen. Er kortvokstheiten ikkje knytt til ein spesifikk diagnose, og relevant for situasjonen, kan det vere greit. Så lenge det er irrelevant for situasjonen er det upassande. Når det kjem til diagnoser, kan ein moglegvis bruke meir skjønn.
- de bruker et «negativt» ord i en setning hvor den beskrivelsen er helt irrelevant. Tolker det som at de prøver å disse personen.
- På generell basis er det unødvendig å beskrive mennesker med egenskaper de ikke kan gjøre noe med.
- Her kjem det vel an på samanhengen. Dersom det ikkje skal handla om at Jonathan er kortvokst, er det upassande å påpeika. Om det er relevant, heller eg mot nøytral.
- Upassande, hvorfor nevne kortvokst, spiller ingen rolle
- Igjen, litt unødvendig. Trenger ikke påpeke utseende i en presensasjon, dette gjelder uansett.
- Kortvokst er en utdatert betegnelse.
- Syns ikke man trenger å kommentere at han er kortvokst hvis det ikke er hensiktsmessig
- Dette er frekt
- Unødvendig bruk av ordet kortvokst
- Nei
- Mest fordi det er unødvendig å poengtere
- Halt urelevant å ha den informasjonen med i denne setningen
- Upassande
- Opplevs unødvendig å beskrive personen som kortvokst
- Er det nødvendig å påpeke høyde?
- Støtende hvis info om høyde ikke er relevant.
- Tenker det er unødvendig og nevne kroppslige ting når det ikke har noe relevans.
- Det er ikke relevant om Jonathan er kortvokst her, tror jeg

- Det kan være fakta, men også unødvendig å nevne hvis man skal beskrive en person. Hadde det vært åpenbart at kortvokst er viktig for å forstå sammenhengen, hadde det vært greit.
- Er det relevant at noen er kortvokst for å få bo i Bergen et par dager?
- Dersom det at han er kortvokst ikke er spesielt relevant for saken tenker jeg at kan oppleves støtende/ ubehagelig for personen det gjelder at dette er nødt til å være fokus
- Kontekstavhengig. Kan være nøytral hvis det er relevant at Jonathan er kortvokst, hvis ikke virker det unødvendig å påpeke det (spesielt siden de fleste formodentlig kan konstatere kortvokstheten på egenhånd).
- Vanskelig å si uten mer sammenheng, men virker som en rar ting å si, med mindre det er i en sammenheng det faktisk har en kontekst.
- Bare fordi det virker som irrelevant informasjon
- Unødvendig å nevne kortvokst dersom det ikke er et relevant poeng ut fra sammenhengen.
- Jeg ser ikke hvor relevant det kan være å oppgi at 19-åringen er kortvokst, selv om jeg ikke reagerer på ordet "kortvokst" som sådan.
- Situasjonsavhengig; merkelig setning
- Litt rart å presentere ein person ut ifrå høyde.

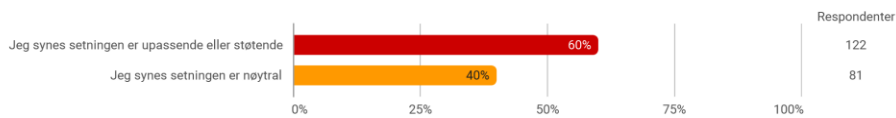
«Først ut er Jonathan, en kortvokst 19-åring som skal være i Bergen i et par dager til»

- Jeg synes setningen er nøytral

- Kommer an på kontekst, denne kan være støtende, men ikke i alle kontekster.
- Men mulig unødvendig å nevne kortvokst
- Ja
- Jeg føler dette er en veldig spesifikk case. Jeg er usikker på om "kortvokst" er pk.
- Jeg vet ikke hv som menes med «kortvokst» i denne sammenhengen.
- Ikke støtende men er det relevant for personen de sier det til at han er kortvokst? Hvis ikke så upassende
- Hvis han er faktisk kortvokst og det er naturlig å nevne er vel dette ok.
- Forutsatt at beskrivelsen er nødvendig. Dersom den ikke har noen hensikt å presentere at en person er kortvokst, kan jeg forstå at det kan være upassende/støtende.
- Litt i grenseland
- Er man kortvokst så er man kortvokst. Regner med det blir enklere å reagere som normalt hvis det ikke kommer som en overraskelse.
- Kanskje unødvendig å påpeke, med mindre det er tema for diskusjon/artikkel
- Unødvendig å bruke kortvokst hvis det ikke var relevant for oppgaven, men det kan det jo ha vært

- Kortvoksthet er en akseptert måte å omtale mennesker med kroppshøyde langt under normalen.
- Kommer an på kontekst
- Her kommer det an på sammenhengen. Om det ikke er relevant at Jonathan er kortvokst ser jeg ikke grunn til å nevne det, men setningen er ikke støtende i seg selv.
- Med forbehold om at det faktisk er relevant for sammenhengen at han er kortvokst. Ellers kan det virke litt upassende å nevne det i det hele tatt selv om jeg i hvert fall ikke oppfatter ordet som støtende i seg selv.
- Muligens unødvendig info, litt usikker
- Nøytral.
- .
- For meg betyr "kortvokst" simpelthen en person som er lav, ikke noen som har en medisinsk diagnose. Hadde jeg sett setningen i isolasjon hadde jeg ikke antatt at han var dverg, som jeg antar er intensjonen her.
- Så lenger det at han er kortvokst er relevant informasjon ut fra konteksten opplever jeg denne som nøytral.
- Bug I systemet
- Nei
- Antar et Jonathan presenteres på linje med andre i en sammenheng her, der hans kortvoksthet er på sin plass å nevne
- Syns den er nøytral. Men det kommer selvfølgelig an på om det er relevant???
- Kortvokst er og eit omgrep eg meiner er så bra som det blir, samstundes som det faktisk skildrar kva "tilstand" ein person har. I tillegg er ordet langt betre enn ord som "dverg".
- Kommer an på kontekst. Om det var noen grunn til å beskrive høyden
- Hvis ikke det er relevant for resten av teksten virker det rart å trekke frem som eneste beskrivelse av personen.
- jeg reagerer ikke på kortvokst, men skjønner ikke hvordan det er relevant informasjon i denne sammenhengen.
- Såfremt det et poeng at Jonathan er kortvokst. Som regel er det jo ikke det.
- Usikker. Er kortvokst en nødvendig/definerende beskrivelse av vedkommende? Er neste mann ut en overvektig 40-åring?
- Denne syns eg er i grenseland. Kvifor må ein bruke den typen fysiske karakteristikkar for å omtale nokon?

«Livet som fotballsupporter er kanskje som å ha bipolar lidelse (manisk depressiv)»

«Livet som fotballsupporter er kanskje som å ha bipolar lidelse (manisk depressiv)» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Litt unødvendig sammenligning.
- Synes man kan bruke "bipolar" på samme måte som "schizofren", som et slags begrep om at noe er veldig splittet. Når man slenger "lidelse" på, knytter man det nærmere opp til diagnosen, og da opplever jeg det mer som uthenging av folk som har den lidelsen
- Trivialisering av noe som er en faktisk plage for enkelte.
- Bagatelisering av psykisk sykdom.
- Irrelevant for sammenhengen
- Upassende
- Det er neppe sammenlignbart, men ordet bipolart alene er greit da det bare betyr at noe har to poler
- Upassende.
- Kunnskapsløst.
- Fotball er ikke så viktig
- Setningen viser den generelle misforståelsen og mangel på kunnskap rundt bipolar lidelse
- I grenseland til upassende, fordi det er en tankeløs og useriøs sammenligning.
- Bli en støtende sammenligning. Kunne skrevet noe å la følelsesmessig berg og dal-bane, eller at det kan oppleves turbulent
- De fleste vet ikke hvordan det er å ha bipolar lidelse, så metaforen baserer seg dermed på hva man tenker er et stereotypisk uttrykk for bipolar lidelse.
- Oa finne bedre analogier
- Opplever det som støtende å sammenligne fotballinteressen med alvorlig sykdom.
- Litt vel drøy påstand. Man skjønner jo lett hva man mener med det, at ting går opp og ned, men det er ikke helt bra å bruke det sånn.
- Ikke direkte støtende, men tar ikke akkurat lidelsen på alvor
- Delegitimerer og underbygger livsopplevelsen til personer med bipolar lidelse. Viser at personen som sier setningen ikke tar lidelsen, og på den måten dem som har den, på alvor.

- Upassande og unødvendig samanlikning.
- Ikke personlig støtende, men kan se for meg at denne kan stikke for bipolare.
- Bipolar lidelse er en alvorlig psykiatrisk lidelse, det finnes ikke hverdagslige følelser hos friske mennesker som kan sammenliknes med lidelsestrykket de med bipolar lidelse opplever.
- Ikke støtende, men heller misvisende. Å være bipolar handler jo ikke om å bli glad/trist på grunn av ytre faktorer i livet
- Upassende
- Det er det ikkje
- Unødvendig sammenlikning av en alvorlig lidelse
- Ja
- Upassende.
- Æsj folk burde ikke si de har en lidelse for gøy fordi de har motstanderne tanker av og til
- Upassande
- Hvorfor er parantesen der? Hvis forfatteren følte at "bipolar lidelse" ble et fremmedord for hans tiltenkte publikum og trengte forklaring, hvorfor bruke det i det hele tatt?
- Opplevs som en teit sammenlikning og nedvurdering av hva bipolar lidelse innebærer
- Medgang og motgang? Ja. bipolare? Nei
- Nei
- Igjen brukes en diagnose om noe som handler om helt andre ting. Det å ha opp og nedture med et fotballag er ikke det samme som å ha en alvorlig psykisk sykdom.
- Ikke greit å bruke en lidelse på denne måten syns eg. Kan ikke sidestille det å ha en psykisk lidelse som «ødelegger» liv med å være en fotballsupporter
- Å støtte idrett er noe folk kan gjøre uavhengig av om de er bipolar, her prøver man bare å få begrepet bipolar til å virke utrolig kjipt
- Dramatisk
- Selv om det kan være en forklarende måte å beskrive det på, kan det være med på å gjøre diagnosen mindre «viktig» på?
- Det virker ikke for meg at vedkommende har innsikt i den mentale lidelsen, og det virker for meg feil å sammenligne det å være fotballsupporter med å ha en bipolar lidelse, da dette bagatelliserer en alvorlig lidelse. Det spør litt på kontekst; mellom venner, sagt med en humoristisk tone, kan man komme unna med det og le det litt bort.
- Får lidelsen bipolar til å framstå som noko kvardagleg og enkelt.
- Dette får det til å høres ut som bipolar lidelse er noe å le av
- Sjølv om eg forstår ytringa meiner at det er mykje opp og ned å vere fotballsupporter, er det stor skilnad mellom noko så banalt som fotball og ein psykisk sjukdom

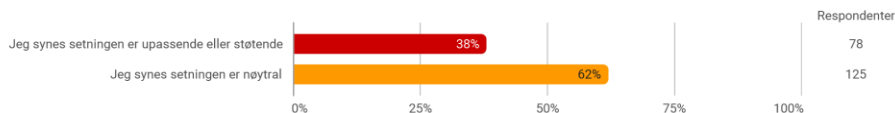
«Livet som fotballsupporter er kanskje som å ha bipolar lidelse (manisk depressiv)» -

Jeg synes setningen er nøytral

- Påstanden kan muligens virke støtende, men ordbruken er ok.
- Kommer an på kontekst, men setningen er først og fremst uforståelig.
- Ja
- Nei
- Det er et effektivt og forklarende bilde. Kan forstå at det kan være støtende for noen, men kanskje personer med bipolare lidelser ser sammenhengen og kan være enige.
- En påstand som prøver å beskrive andres tilværelse med en psykisk lidelse. Feil brukt selvfølgelig men er intensjonen
- Dette er en VELDIG nøyaktig beskrivelse av livet som fotballsupporter
- Er ikke fotballsupporter, så kan være det stemmer for alt jeg vet.
- Overdrivelse, men ikke støtende
- Se kommentar om schizofreni.
- Det menes ikke noe vondt med dette utsagnet slik jeg tolker det.
- «Kanskje» hjelper
- Nei
- .
- Nøytral men tøysete. Muligens fordi jeg ikke kan sette med inn i at fotball skal ha så stor innvirkning på humøret.
- Bug I systemet
- Virker humoristisk ment.
- X
- Her meiner eg at det er uheldig at ein samanliknar det å vere fotballspelar med å ha ei alvorleg psykisk lidning. I tillegg er det spesielt snodig at omgrepet "manisk depressiv", som var omgrepet på bipolar lidning før, er inkludert. Dette oppleves nesten som rarare.
- Ok i en komisk setting, men ikke seriøst
- Er naturligvis overdrevent å sammenligne dem så sterkt, men det er en relevant sammenligning og opplever det ikke støtende eller upassende så lenge det kommer fram av situasjonen at det er overdrevent.
- Til en viss grad trivialisierende, og viser dårlig forståelse for hva bipolar lidelse er, men jer reagerer mer på et svakt språklig bilde enn på at betegnelsen er støtende.
- jeg blir ikke støtt, men det er jo en veldig merkelig og upresis sammenligning.
- Sikkert en litt dårlig vurdering, men ikke støtende
- Sikkert en litt dårlig vurdering, men ikke støtende

- Helt greit, men feil bruk her også.

«Jeg har nemlig ekstreme mensensmerter og må velge mellom å være invalid i to dager i måneden eller å ikke ha mensen»

«Jeg har nemlig ekstreme mensensmerter og må velge mellom å være invalid i to dager i måneden eller å ikke ha mensen» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Overdreven bruk av ordet.
- Invalidisert passer bedre.
- Gråsone
- litt overdreven?
- Invalid er vel ikke helt presist, selv om jeg forstår hva personen mener.
- Kan være sosialt OK blant venner om smertene gjør personen helt ikke-fungerene, men "invalid" vil uansett være uheldig ordbruk.
- Kanskje ikkje veldig ille så lenge ein sjølv opplever seg sterkt svekka av smertene, og ein omtaler seg sjølv slik. Synest likevel ordet invalid kan vere uheldig.
- idiotisk måte å snakke på
- Ytringen er kanskje litt upassende, men ikke veldig (jf. det jeg tidligere nevnte med at man godt kan bruke litt flere ord om det er seg selv man snakker om).
- Opplever ordet invalid som et negativt ladet ord i en slik sammenheng
- Nei
- Invalid betyr å ikke kunne bli frisk, invalid er lam for livet, det blir en upassende overdrivelse
- Usikker, føler det er upassende. Men en kan vel bruke et annet ord enn invalid?
- .
- Igjen ikke super sterk mening her men ville reagert på bruk av "invalid" i denne, og alle, sammenhenger.
- Ville brukt "å leve i et smertehelvete låst i sengen"
- Nei
- Det å ha sterke menssmerter betyr ikke at man er invalid.

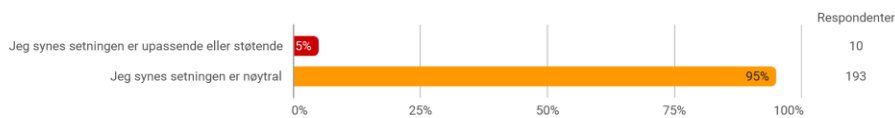
- Vet ikke men må skrive nle for å sende inn
- Invalid er vel permanent..
- Eg tvilar ikkje på at den som ytrar dette verkeleg føler på dette, men "invalid" blir sånn sett litt spesielt å bruke. Kanskje ein nyttar dei gamle omgrepa for ting når ein ikkje verkeleg meiner det - ettersom desse har vorte erstatta av nye?
- Nei, feil begrepsbruk.

«Jeg har nemlig ekstreme mensensmerter og må velge mellom å være invalid i to dager i måneden eller å ikke ha mensene» - Jeg synes setningen er nøytral

- Språklig bilde + overdrivelse, men ikke støtende.
- Brukes om seg selv
- Ja
- Man snakker om seg selv. Helt ok for meg
- Veldig gråsome, kommer an på i hvilken sammenheng og hvem man snakker til og om det stemmer.
- Kan kanskje virke støtende på noen, men samtidig så er det en sannhet og faktisk sammenheng mellom det å være invalid og det å hemmes så mye av smerte at en ikke kan fungere i hverdagen
- Overdramatisering med å bruke ordet invalid, men det er for å illustrere et poeng
- Tror denne er grei
- Synes det er greit, da det blir lagt press på hvor sterke smertene er, og at det blir informert om at hun ikke dyktig til å løse hverdagsproblemer egenhendig som en følge av smertene
- Ja, overfor venner. Kanskje heller sengeliggende
- Er ikke kvinne, så kan være det stemmer for alt jeg vet.
- Hadde ikke reagert dersom en venninne sa dette til meg
- Overdrivelse men ikke støtende
- OT kommentar: det skal ikke være sånn. Oppsøk lege.
- Selvironi.
- Altså, ja
- Muligens overdrivelse
- Føler ordet ubrukelig hadde vært bedre men det beskriver situasjonen, til og med funksjonshemmet kunne være bedre om mensensmertene er så gale at personen ikke kan gjøre visse ting
- Opplevs som beskrivelser av hvordan en selv har det
- Bug I systemet
- Jeg-person.

- X
- Opplever det som et ordvalg for å beskrive en følelse, ikke ment som diskriminering eller undervurdering av tilstanden
- Omtale av seg selv på denne måten er greit for meg, særlig hvis meningsinnholdet er at vedkommende er helt arbeidsdyktig mens smertene varer.
- Greit å bruke om seg selv.
- Dette høres ut som noe venninner kan si til hverandre i dagligdagstale, og beskriver hvordan man føler seg funksjonshemmet på grunn av smertene. Men sagt i en profesjonell setting, kan dette virke noe upassende.
- Kanskje en litt dårlig vurdering, men ikke støtende
- Kanskje en litt dårlig vurdering, men ikke støtende
- Smerte er smerte.
- Dette kan jo stemme. Mange får jo nedsatt funksjon når de får mensesmen, men føler kanskje at invalid er et litt sterkt ord (men kanskje det ikke er det)
- Denne er litt i grenseland

«Det er ikke snakk om lindring når en snakker om bipolar diagnose, det er snakk om stabilisering over en periode»

«Det er ikke snakk om lindring når en snakker om bipolar diagnose, det er snakk om stabilisering over en periode» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

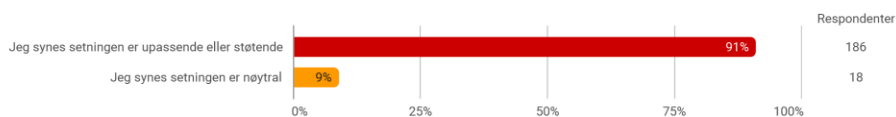
- Nei
- Hvis ikke fakta, ikke ok.
- vanskelig å si om innholdet er tull eller ikke
- Medisinsk ukorrekt. En god del har typisk sykdom i 20-årene, men kan senere være symptomfri uten medisiner resten av livet. Bipolar lidelse kan forsåvidt både lindres (dempe symptomtrykk) og stabiliseres (forebyggende behandling).
- Nei
- .
- Med mindre dette er daglig begrunnet, kan det oppleves som feilinformasjon om hva lidelsen innebærer og påvirker håpet for hjelp.

- Bug I systemet
- Nei

«Det er ikke snakk om lindring når en snakker om bipolar diagnose, det er snakk om stabilisering over en periode» - Jeg synes setningen er nøytral

- Helt ok
- Ja
- Ja
- Hvis fakta, ok
- Høres ut som en fakta setning
- Høres bra ut
- Jeg skjønner ikke setningen og hva de legger i begrepene.
- Høres ut som psykolog-prat
- Dette høres ut som en utsagn fra en fagperson.
- Yes
- Høres ut som veldig relevant informasjon.
- Ser ut som normal diskusjon om behandling av bipolar lidelse.
- Det blir snakka om ein diagnose på faktisk vis
- Nøytral
- Er slik lithium-medisin fungerer
- Ja
- Nøytral
- Her er tema om bipolaritet
- Det høres ut som den en jeg kjenner med diagnosen ville sagt
- X
- Dette er kun fakta om diagnosen
- Vet ikke men må skrive nle
- Her snakkar ein om ein diagnose, så dette er heilt gangbart.
- Ikke en støtende setning etter mitt syn, men selv om stabilisering er et nøkkelord i behandlingen er jeg uenig at lindring ikke er relevant.
- Dette høres ut som en typisk beskrivelse.
- Helsemessig faktasetning
- Høres faglig ut, derav ok

«Hos en kvinne som er over 38 år øker faren for å få et mongoloid barn»

«Hos en kvinne som er over 38 år øker faren for å få et mongoloid barn» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Støtende. Ordet «mongolid» er ikke ok.
- Nei
- "Mongoloid" er vel et ord man har gått bort ifra.
- Jeg synes det er veldig upassende og utdatert å bruke ordet "mongoloid"
- Mongoloid er ikke lenger et ord som er i bruk for denne diagnosen.
- Ikke ok å bruke det ordet, utdatert! Heter ikke det..
- Tenker at "downs syndrom" har tatt over som et mer presist begrep, og at mongoloid er avleggs.
- Bruker man ikke noe annet enn mongoloid?
- Er ikke mongoloid et skjellsord? Finnes nok et bedre ord å bruke her
- Ville heller ha brukt ordet tilbakestående.
- Mongoloid er utdatert
- Medisinsk ukorrekt
- Synes generelt det ordet er upassende, særlig fordi det er tilknyttet så mange fordommer/stereotypier, og i lang tid er blitt brukt som skjellsord.
- Veldig rart ordvalg
- Mener at «mongoloid» er veldig utdatert, og at det er mer gunstig i alle tilfeller å bruke det medisinske navnet.
- Begrep gått ut på dato
- Støtende.
- Trodde vi var ferdig med ordet mongolid for mange tiår siden
- "Mongoloid" har sterke negative historiske assosiasjoner og bør unngås i alle tilfeller.
- Eit unødvendig ord å bruke. Beskriv det heller med faktiske diagnoser.
- Har bare brukt dette ordet synonymt med gal/dust. Føler det er et utdatert ord for downs
- Mongolid er et utdatert begrep som ikke lenger skal brukes.
- Utdatert og ufin term.
- ordet mongoloid er for mye brukt som skjellsord historisk til å ikke oppleves støtende. Ordets opphav er heller ikke særlig hyggelig mot folk fra Mongolia.

- Mongoloid er vel også en utdatert betegnelse.
- Upassende
- Ordet mongolid er brukt som skjellsord, burde heller si downs syndrom
- Dette passa nok inn på 50-tallet
- Ekstremt upassende.
- Ja, utdatert og upassende begrep
- Gammelt og nedsettende uttrykk. Diagnosen er med downs syndrom.
- Kunne brukt et annet ord for økt fare for X og Y istedenfor.
- Ekkelt ord
- Upassende
- "Mongoloid" er ikke et medisinsk begrep og skal ikke brukes som sådan.
- Upassende ord.
- Utdatert, og det heter Downs syndrom, bruk det heller.
- Min oppfatning er at ordet mongoloid ikke er et medisinsk begrep, men mer et skjellsord. Jeg ville selv valgt et annet ord.
- Ordet er helt utdatert og jeg forbinder det med mobbing. Man kan bruke et annet uttrykk, f eks barn med funksjonsnedsettelse eller med Downs syndrom.
- Ville brukt et annet ord kanskje. Mongolias blir mye brukt som et skjellsord, så det kan fort oppfattes veldig negativt
- Jeg knytter ordet mongoloid til "mongo", som noen ganger blir brukt til å snakke nedsettende om de med Downs syndrom
- avhengig av kontekst; setningen fremstår som formell/klinisk og da er det upassende å bruke 'mongoloid' i dag
- Akkurat dette eksempelet kan jeg være enig i er upassende/støtende, ettersom det å ha Downs syndrom objektivt sett er en ulempe, og betegnelsen Mongoloid henspiller på den gamle raselæren med sitt rasistiske rasehierarki, der bl.a. personer med mongolsk utseende (den såkalte mongoloide rase) ble nedvurdert. Å basere et medisinsk uttrykk på en rasistisk rasebetegnelse er en ulogisk og dårlig løsning. I sammenhengen over, omtaler bruker man ordet i en beskrivende form, medisinsk, og det bør ikke skje. Å omtale ordet i seg selv er selvsagt helt okei, men da i kontekst av å snakke om ordet, slik som for eksempel jeg gjør i denne kommentaren. Å implisere at personer med østasiatisk utseende som regel har noe lignende øyne til de fleste med Downs syndrom, er for øvrig et faktum, og i seg selv ikke støtende, men ordet her og måten det blir brukt, skiller seg fra en rent objektiv implikasjon av forenevnte faktum.
- Mongoloid har et belastet opphav som gjør det totalt uegnet som medisinsk begrep. Å omtale ordet i en saklig sammenheng, f.eks. "ordet mongoloid ble ofte brukt til å beskrive personer med

Downs syndrom" er åpenbart helt greit, men det er en dårlig løsning som et beskrivende ord i dagligtale eller medisinsk sammenheng etc.

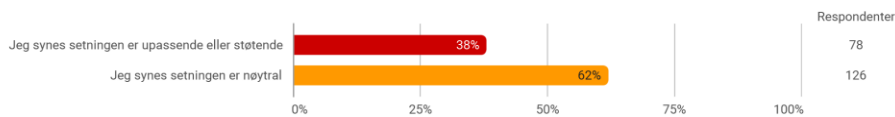
- "Mongoloid" er eit utdatert omgrep med negative konnotasjonar, så eg ville ha nytta "downs syndrom", sjølv om dette og til dels blir brukt negativt.
- Synes ikke man skal bruke ordet mongolid
- Bruker folk fortsatt Mongolid som begrep? Tenk å bry seg mer om utseendet eller funksjonen til barnet fremfor faktisk barnet. Da bør man la være å reprodusere.
- Synes aldri mongoloid er greit som et begrep for en person med utviklingshemming eller funksjonsnedsettelse.
- Vi er forbi tiden da det var greit å omtale personer med Downs syndrom på denne måten.
- Utdatert begrep.
- Dette virker meget uprofesjonelt, selv om fakta er at risikoen for en trisomi øker ved kvinnens alder er korrekt, vil jeg si at ordet "mongoloid" er utdatert, og de mer korrekte ordene kan være "Downs syndrom", "trisomi 21" eller utviklingsavvik/syndrom.
- Utdatert begrepsbruk; støtende
- Når jeg var barn mener jeg det var helt vanlig å bruke begrepet mongoloid om de med Downs syndrom (vi sa det ihvertfall om noen i min familie med Downs syndrom), men i de senere år virker det som om begrepet har blitt veldig belastet
- Når jeg var barn mener jeg det var helt vanlig å bruke begrepet mongoloid om de med Downs syndrom (vi sa det ihvertfall om noen i min familie med Downs syndrom), men i de senere år virker det som om begrepet har blitt veldig belastet
- Mongoloid er eit ord som er blitt for sterkt til å beskrive Downs syndrom
- Støtende.
- Føler mongoloid er et ord man ikke sier lenger fordi det er støtende (som neger, retard etc)

«Hos en kvinne som er over 38 år øker faren for å få et mongoloid barn» - Jeg synes setningen er nøytral

- Ja, det finnes vel mer skånsomme ord, men jeg hadde ikke reagert spesielt kraftfullt på dette. Kontekstsensitivt.
- Ja
- Nei
- Høres ut som en fakta setning, bare feil ord. hadde det vært en lege som hadde sagt dette hadde det vært upassende
- Stemmer.
- Gitt at begrepet mongloid er medisinsk riktig

- Nei
- .
- Bug
- Nei
- Den er i grenseland, kommer an på tonefall og sammenheng

«Mor-r-r-roklumpen Mini Cooper GP har ingenting med fornuft å gjøre. Dette er en kortvokst, intens, spesialbygget bråkebøtte uten komfort»

«Mor-r-r-roklumpen Mini Cooper GP har ingenting med fornuft å gjøre. Dette er en kortvokst, intens, spesialbygget bråkebøtte uten komfort» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Gråsoner
- Jeg synes setningen er upassende fordi den gir ingen mening. Angående bruk av kortvokst så er jeg usikker.
- Vet ikke hva Mini Cooper er, men virker som om kortvokst blir brukt litt sleivhendt her.
- Synes "liten" eller lignende ville vært bedre
- ???
- Har ikke mykje imot ordet kortvokst, men for ein dårleg måte å skrive setninga på.
- Ikke så fan av folk som går etter folks utseende når de skal kritisere noen. Igjen har kortvokst lite relevans her.
- Det er forskjell på å vera låg og å vera kortvokst. Kortvokst bør brukast meir presist enn dette.
- Upassende
- Syns ikke kortvokst er riktig ord å bruke her
- Opplever det som negativt ladet
- Syns setningen er konstruert for å være støtende
- Usikker.
- X
- Upassende
- Forsto an ikke, hvorfor si det sånn?

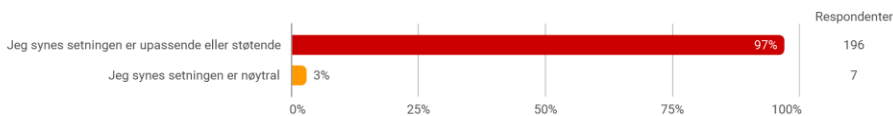
- Nei
- Er det snakk om en bil? Vet ikke, ville kanskje ikke brukt kortvokst
- Ikke bruk kortvokst som negativt ladet ord for å beskrive noe man ikke liker
- Denne kommentaren er ikke engang morsom, og jeg synes termen "kortvokst" blir brukt i feil setting.
- Unødvendig å si.

«Mor-r-r-roklumpen Mini Cooper GP har ingenting med fornuft å gjøre. Dette er en kortvokst, intens, spesialbygget bråkebøtte uten komfort» - Jeg synes setningen er nøytral

- Helt ok
- Ja
- Bruken av ordet "kortvokst" er malplassert, men jeg finner det ikke upassende eller støtende.
- Jeg forstår ikke hva dette betyr.
- Veeeeeeldig gråsome, kan si det til venner/familie
- Kommer helt an på senario. Men uavhengig er det en beskrivelse av en person
- Nøytral
- Med tanke på at det kun er en beskrivelse av en bil (?), og kortvoksthet ikke er noen diagnose stiller jeg meg nøytral.
- Veldig god beskrivelse av en liten sportsbil.
- Helt klart satire, dette skal være en «morsom»vurdering av bilmodellen til mini cooper, ikke at den nødvendigvis er morsom.
- Stemmer?
- Hadde ikke tenkt over denne setningen
- Denne kan tolkes negativt om man ønsker det, men fremstår som nøytral ved de fleste øyekast.
- Skjønte ikke setningen
- Spørs på setting. Kan være ok i rette settinger, men vil ofte være upassende.
- Med forbehold om at det faktisk er relevant for sammenhengen at han er kortvokst. Ellers kan det virke litt upassende å nevne det i det hele tatt selv om jeg i hvert fall ikke oppfatter ordet som støtende i seg selv.
- Er ein liten bil uten føleser
- Nei
- .
- Nok en gang - "kortvokst" for meg betyr noen som er lave, ikke en medisinsk tilstand. Bilen er simpelthen liten.

- Syns den er nøytral men syns valget av "kortvokst" er upresist i denne sammenhengen.
- Litt rart å kalle bilen sin kortvokst, men oppleves ikke som støtende mot andre mennesker
- Bug
- X
- Det er snakk om en bil så jeg tror ikke noen blir fornærmet. Men man kan også si en liten bil.
- Dette blir berre snodig når ein snakkar om ein bil, og ikkje eit menneske. Då ville det gitt meir meining å snakke om ein "kompakt" bil eller noko i den duren
- Jeg hadde ikke tenkt på at denne setningen kunne oppfattes som en parallell til menneskekroppen utenfor denne spørreundersøkelsen.
- Positiv bruk av ord som ikke er støtende.
- Beskriver bil
- Bilen er liten
- Bilen er liten
- Usikker. Betyr vel bare at det er en lav bil? Ville ikke stusset veldig over dette utsagnet

«Dette har ingenting med språk å gjøre. Hun måtte vært mongoloid for å høre noe slik feil»

«Dette har ingenting med språk å gjøre. Hun måtte vært mongoloid for å høre noe slik feil» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

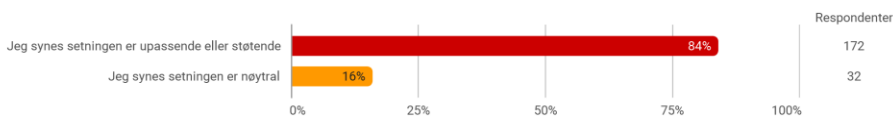
- Ja
- Mongoloid er ikke lenger i bruk.
- Brukt nedsettende er ikke ok
- Ikke greit
- Sant, der har vi det at å ha nedsatt funksjonsevne er feil. Det var støtende
- Upassende
- ikke ok ordbruk
- Alt m. Mongolid er ikke ok i mine ører
- Mongoloid er feil, og det er nok heller mer korrekt å si "hun må nok høre dårlig".
- Mongolid betyr ikke nedsatt hørsel
- Helt mongo å si

- Utdatert
- Dårlig hørsel er en tilstrekkelig forklaring.
- Dette er mer et angrep enn mange av de andre jeg leser.
- "Mongoloid" vil uansett være et upassende uttrykk.
- Her er det ikkje ein gong knytt til diagnose.
- Se over.
- Samme begrunnelse som sist
- Upassende
- Igjen 50-taller, og sjølv då ville eg tenkt at det er frekt
- Ja
- Er vel politisk ukorrekt bruk.
- Ekkelt ord, bare insulting
- Støtende
- Kommer an på konteksten, men upassende i en offentlig debatt. Hadde ikke reagert på det i en uformell samtale med bekjente.
- Upassende ord
- Nei, bare nei.
- X
- Igjen utdatert og uhyggelig ord som brukes for å snakke nedsettende om folk med funksjonsnedsettelse e.l.
- Vet ikke men må skrive noe
- Se begrunnelsen over.
- Samme begrunnelse som over.
- "Dette har ingenting med begrepet å gjøre. Hun må ha misforstått begrepet grundig"
- Synes aldri mongoloid er greit som et nedsettende begrep for en person
- Selv om det ligger behagelig i munnen og klinger godt, er ikke "mongoloid" et begrep det er greit å bruke nedsettende.
- Det er ikke nødvendig å beskrive noen som "mongoloid" i denne kontekst, det høres mer ut som en utskjelling av vedkommende. Man kunne byttet ut ordet med noe mer nøytralt, som for eksempel hørselshemmet.
- Upassende begrep. Støtende.
- Støtende.

«Dette har ingenting med språk å gjøre. Hun måtte vært mongoloid for å høre noe slik feil» - Jeg synes setningen er nøytral

- Kommer an på forståelses-feilen den påstått mongloide har begått.
- Nei
- Nei
- Nei
- .
- Bug
- Nei
- neppe passende overfor fremmede

«Dagens skole trener deg opp til å bli autist, ute av stand til å se abstrakte sammenhenger»

«Dagens skole trener deg opp til å bli autist, ute av stand til å se abstrakte sammenhenger» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Kan ikke bruke det ordet i den sammenhengen, og alle med autisme er heller ikke ute av stand til å se abstrakte sammenhenger, så dette blir veldig feil
- Jeg er ikke i mot å bruke autisme i overført betydning. Men dette er ondsinnet.
- Trivialisering av ASD
- Autister kan se sammenhenger
- Ikke greit
- En fullstendige feil påstand
- Upassende
- det er ikke mulig
- Man er ikke autist, men er på autismspekteret og man kan heller ikke "trenes opp til" dette.
- Gir ingen mening
- Litt upassende, men er veldig nær på å bli en «homerun» setning. Burde byttet ut «å bli autist» til «lettere autistiske trekk» :)

- Autisme er ikke noe som kan læres, og kan oppleves som svært utfordrende for de som har diagnosen. Blir bare teit å bruke i denne sammenhengen.
- Setningen bruker autisme som et negativt virkemiddel for å kritisere utdanningssystemet. Fremstiller også autisme som noe som kan læres bort, noe man "velger" selv.
- Sterk anklage
- Det gjøres en feilaktig antagelse om evnene til autister.
- Feilinformering og støtende samanlikning i i eitt.
- setningen er upassende, innholdet er nok korrekt men burde ha vært formulert annerledesok er korrekt på wn måte
- Man lærer ikke å bli autist på skolen.
- Igjen, denne er mer misvisende enn støtende. Du kan ikke trenes til å bli autist, det enten er man eller så er man det ikke.
- Mer unødvendig enn støtende
- Upassende
- Dette er frekt og usant
- Litt overdreven bekymring, de fleste er ikke autister
- Tror ikke du kan bli aktuelt, støtende.
- Æsj
- Støtende
- Men så er formuleringen ment å skape reaksjon så eh
- Nedvurdering av mennesker med autisme
- Det er jo bare tull
- Nei
- Autisme er en medisinsk diagnose og bør ikke brukes nedsettende på denne måten.
- Ikke greit å bruke autist slik. Handler ikke om autisme. Tydelig at den som skrev setningen ser på autisme som noe negativt
- Selv om setningen er delvis riktig, er den en sterk overdrivelse, for øvrig kan man ikke pådra seg autisme i voksen alder. Å sammenligne en situasjon eller person med det å være autistisk, er ikke støtende i seg selv, men det må være en saklig sammenheng, ellers blir det jo bare å kaste rundt seg med betegnelser. Mer riktig ville kanskje være å si at man lærer opp til å bli en puggehest eller lignende, evt. Ute av stand til å tenke selv/tenke kritisk. En autist vil som regel ofte være i stand til å tenke selv, deres tankegang skiller seg jo nettopp fra majoriteten. Oppsummert altså: ordet passer dårlig i setningen og er et hån mot rasjonell og saklig meningsutveksling, en grov overdrivelse. Ordet I seg selv som sammenligningsgrunnlag er ikke støtende. Man kunne for eksempel sammenligne mine overdrevent pedantiske og lange svar her i undersøkelsen med

mild autisme, og endt opp med en mer passende sammenligning. For ordens skyld: jeg er ikke autist.

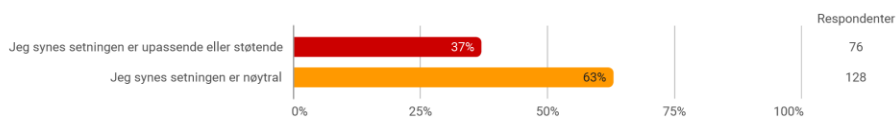
- Liker ikke bruk av diagnose i negativ setting
- Skaper bare negative holdninger rundt å være student og autistisk. Minner om anti-vaksine argumenter som skaper et bilde av å være autistisk som en byrde/noe forferdelig.
- Denne formen for språkbruk er nok på vei ut, men den er emm. ikke det verste eksempelet i denne samlingen.
- Jeg syns det er upassende å bruke en reell diagnose til å beskrive noe du syns er negativt
- Her tillegger man individet karakteristikker som å være en autist, i stedet for å ha slike personlighetstrekk.
- Autisme er ikke negativt
- Ja... nei.
- Det er noe medfødt. Støtende.
- Veldig feil bruk av ordet autist. Man kan ikke bli det. Pluss at det er mange autister som kan se abstrakte sammenhenger. Igjen så føler jeg det er dumskap å bruke andre menneskers diagnoser som skjelsord
- Upassande. Eg skjønner budskapet, men ordvalet "autist" er veldig uheldig.

«Dagens skole trener deg opp til å bli autist, ute av stand til å se abstrakte sammenhenger» - Jeg synes setningen er nøytral

- Neppe sant, men ikke støtende heller.
- Ja
- Men her ville jeg foretrukket "autistisk", jf. ovenfor om at jeg synes man kan bruke diagnostiske begreper når det ikke knytter seg til personer som har diagnosen
- Nei
- Det er en ytring som er satt på spissen for å være hardtslående. Et rent virkemiddel.
- Ser på det som en satirisk setning
- Tja. Overfor venner.
- Setningen i sin helhet trenger både autisme brukt som fornærmelse og forklaringen derpå for å gi mening.
- Nei
- .
- I grenseland. Man kan ikke lære noen å bli autist.
- Bug
- Her er jeg enig i utsagnet, haha.

- Riktignok en dum setning, da den er en grov overdrivelse av problemet i skolen.
- Denne er kinkig, ettersom autist til dels oppleves å ha negativ konnotasjon her, samstundes som det faktisk blir skildra eit av kriteria for autisme - å slite med abstrakt tenking.
- I grenseland. Opplever det som greit fordi det er en relevant sammenligning - selv om det ikke er sant at man kan trenes til å bli autist. Opplever det kun som greit dersom personen som sier/ skriver det gjør dette for å overdrive og vise fram et poeng og også tydeliggjør at det er en overdrivelse/ at det ikke går an å trenes til å bli autist.
- En dårlig vurdering, men ikke støtende
- En dårlig vurdering, men ikke støtende

«Pasienter med retardert vekst som følge av kronisk nyresvikt bør undersøkes regelmessig»

«Pasienter med retardert vekst som følge av kronisk nyresvikt bør undersøkes regelmessig» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Upassende
- Jeg vet at det betyr forsinket/treig vekst. Det bare høres rart ut
- Upassende. Retard er vel ikke noe man bør bruke lenger.
- andre ord passer bedre
- Igjen rart ordvalg
- Yes
- Unødvendig ordbruk og lite beskrivande.
- .
- Ganske sikker på at det finnes bedre ordbruk.
- Ordet retardert er ikke greit, burde brukt et annet ord
- Retardert har ikke(lenger) nøytral assosiasjon, selv i medisinsk sammenheng
- Usikker om retarder kan brukes nøytralt? Vet ikke hva de bruker i medisiner verdenen.
- .
- Upassende ord
- Bruker man fortsatt retardert i medisinsk språk?

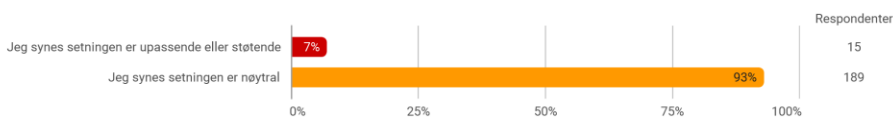
- Det er noe med ordet 'retardert' som får meg til å assosiere det med mobbing.
- Bruk et annet ord, som svekket vekst eller nedsatt vekst. Retardert er negativt ladet.
- Unormal vekst? Ville eg skrevet
- Her kunne ein nytta mange betre omgrep for å skildre dette. Likevel vil eg tenkje meg at dette er ein faktisk reell bruk av omgrepet utan negative konnotasjonar
- Utrolig kjipt ord å bruke «retardert»
- Unødvendig legespråk, dårlig norsk
- Det er utdatert å bruke ordet "retardert", man kan heller si at veksten er hemmet eller redusert.
- Høres feil ut, selv i faglig setting.

«Pasienter med retardert vekst som følge av kronisk nyresvikt bør undersøkes regelmessig» - Jeg synes setningen er nøytral

- Medisinske beskrivelser er innafor.
- Omsorgsfull råd.
- setningen virker nøytral, men har aldri sett ordet retard blitt bøyd på den måten og er dermed usikker på konteksten. Hvis det er medisinsk og retardert vekst er en faktisk greie og ikke bare et kallenavn som noen bruker så går det fint
- Ja
- Med antakelse om at utsagnet kommer fra helsepersonell. y
- Oppfatter "retardert" i denne sammenheng som noe annet enn når man bruker det til å beskrive en person.
- Ja
- Medisinsk uttrykk
- Nei
- Hørest ut som en fakta setning
- Reagerer først på ordet men åpenbart medisinsk sammenheng og da går det greit
- Tror retardert er riktig begrep, men litt usikker
- Det er en effektiv måte å kommunisere på, men burde «>kanskje» bare tas i bruk av medisinere til andre medisinere.
- Gitt at informasjonen stemmer, helt korrekt.
- Skjønner ikke helt hva som menes med retardert vekst, så noe usikker på denne.
- Opplever ikke "retardert" som problematisk i medisinsk forstand.
- Nå er ikke jeg medisinsk ekspert, men hvis det er den medisinske måten (og opprinnelige måten) ordet blir brukt på, noe det høres ut som her, tenker jeg det er riktig.

- Virker til å komme fra medisinsk tekstbok eller lignende. Ordet retardert er et medisinsk uttrykk med faglig historie ikke tilknyttet til "retardert" slik det er brukt på folkemunne. Tatt ut av kontekst kan det være støtende. Bør muligens vurderes å bruke annet begrep.
- Eg mistenkjer at dette kan vera ein medisinsk måte å uttrykka dette på. Om ikkje er det upassande.
- Jeg synes ordet "retardert" er nøytralt når det brukes om fysiske forhold, altså at det er bedre/helt greit å bruke det om at veksten er forsinket (opplever det som fakta) heller enn at det psykiske er forsinket (som på et vis kan oppfattes som en mening selv om det selvfølgelig ikke nødvendigvis er det).
- Her brukes vel retardert i betydningen forsinket, hvilket samsvarer med betegnelsens etymologiske opprinnelse.
- Retardert betyr jo sakte/treigt i medisin
- Nei
- Jeg liker ikke bruken av ordet men om det er korrekt å bruke burde det være greit, kunne kanskje heller brukt redusert eller stunted
- Må si at jeg reagerer litt på ordet selv om jeg vet at det har andre betydninger. Så klarer ikke å se det heeeelt nøytralt selv i denne sammenhengen selv om jeg logisk sett mener den er nøytral.
- Bug
- Nei
- Antar det, at dette er uttalt av en fagperson.
- I denne sammenheng refererer retardert til fysisk vekst (jeg tolker det sånn), og ikke til noen som har en psykisk funksjonsnedsettelse
- er vel korrekt bruk av ordet, kanskje ikke så mye brukt på Norsk?
- Hvis det heter det på fagspråket er det greit
- Høres ut som fagspråk i mine ører. For terminologiske begrep har jeg høy smerteterskel.
- Kliniske diagnoser kan fint settes, men det skal ikke brukes i dagligtale
- Delt mening. Retardert generelt negativt begrep, men høres her ut å brukes medisinsk.
- Retardert vekst er vel en vanlig medisinsk term, ihvertfall virker det slik i USA
- Retardert vekst er vel en vanlig medisinsk term, ihvertfall virker det slik i USA
- Retardert betyr vel bare forsinket.

«Sønnen min var autist, og slet med anfall hver femte til tiende dag»

«Sønnen min var autist, og slet med anfall hver femte til tiende dag» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

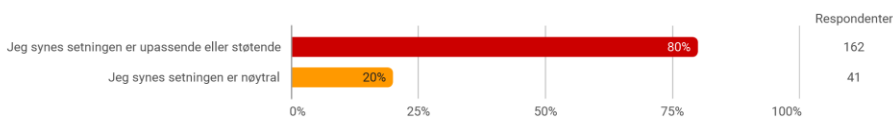
- Nei
- Man er ikke autist, man har autisme. Samme som at man er ikke kreft, man har kreft
- Bedre å si han har autisme
- Nei
- Ikke lenger korrekt å si "autist", det heter "på autismspekteret"
- Med mindre sønnen har dødd, vil det være en støtende setning. Den fremstiller autisme som noe man kan vokse av seg eller helbredes fra, hvilket ikke stemmer.
- Nei
- .
- Bug
- Nei
- Skjønner ikke hva autismspekterforstyrrelse har med anfall å gjøre

«Sønnen min var autist, og slet med anfall hver femte til tiende dag» - Jeg synes setningen er nøytral

- Hvordan kan man tillate seg å bli støtt av dette?
- Men uklar sammenheng mellom autisme og anfall
- Mogens fordi det er foreldre som skriv som gjer det mindre ille. Men heite jo igrunn ikkje autisme lenger, men autisme spekter forstyrrelse.
- Ja
- Ja
- Fakta, ok
- fakta setning
- Grei bruk av ordet
- I utgangspunktet greit, men kanskje ubhegalig å bli beskrevet som autist og ikke som å ha autisme.
- Yup
- Autist brukes for å gi rett assosiasjoner, og oppleves ikke støtende i denne setningen.
- Var?
- Nok til å forklare, ikke så mye at det blir intimt.
- Stusser litt på "var".. kan man vokse av seg autisme?

- Samme som ved schizofren. Best å skilje person og diagnose, men ikkje nødvendigvis upassande.
- Om sønnen faktisk var autistisk, så tenker jeg det er en helt grei setning. Dersom sønnen ikke var det: ikke greit
- Hvis det er diagnose kan det være ok.
- Sjølv om ein helst skal skriva "person med autisme" og ikkje "ein august" tenkjer eg at når nokon som er så tett på vel denne formuleringa, så er det greitt.
- Nøytral
- Dette kan skje med ein på autismespektrumet
- Uppreis, men oppfatter det ikke som spesielt negativt
- "Var autist" gjør meg usikker. Mener moren ungen klikket innimellom bare?
- Det er kontekst
- Opplevs som informasjon
- Dette er jo noen som vet hva diagnosen er som uttaler seg
- X
- Vet ikke men må sllrve
- Man burde kanskje sagt at sønnen hadde autisme, men familien står nærmere å vurdere dette enn meg.
- Diagnose, så greit!
- Det høres ut som en dagligdags beskrivelse, selv om jeg heller ville ordlagt meg som; "Sønnen min hadde autistiske trekk..."
- Beskrivende faktasetning. Autister foretrekker ofte å kalles autister.
- Ok, beskriver noe nøytralt.

«Jeg vet ikke om han er retardert eller om han driver gjøn med meg»

«Jeg vet ikke om han er retardert eller om han driver gjøn med meg» - Jeg synes setningen er upassende eller støtende

- Nei
- Brukt nedsettende er det ikke ok
- Upassende!

- Upassende
- Ikke helt krise, men noe uniformert
- Setningen er utrolig morsom, det å sidestille retardert med gjøn er en helt vill måte å snakke på. Hvis vedkommende faktisk har nedsatt funksjonsevne blir setningen enda morsommere, men bare på grunn av sjokk-elementet. Burde droppes, men har fryktelig lyst til å høre dette i virkeligheten.
- Tia, overfor venner
- Han driver mest sannsynlig gjøn med deg, men du burde spørre for å være sikker før du anklager om slikt.
- I denne settingen (som i de fleste andre) er "retardert" upassende uttrykk mtp dens utdaterte og fornærmende natur.
- Upassende
- Frekt
- Bruker begrepet retardert, som er negativt ladet, som skjellsord
- Vet ikke om retardert er et nøytralt ord.
- No
- Støtende
- Upassende ord
- Slemt sagt
- Samme som over.
- Retardert er et negativt ladet ord som man ikke bør bruke lenger.
- Vet ikke
- er vel innafor med mennesker man har en uformell omgangsform med; men upassende overfor fremmede eller kollegaer
- Selv ordet "tilbakestående" kan for noen oppleves som støtende, og ordet "retardert", som tidligere var nøytralt, er en utdatert term.
- Mobbende ordbruk.
- Å kalle en person for retardert er uheldig
- Å kalle en person for retardert er uheldig
- Unødvendig begrepsbruk.

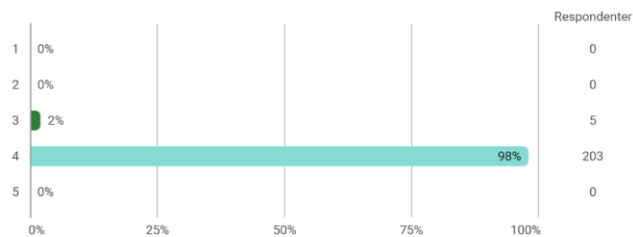
«Jeg vet ikke om han er retardert eller om han driver gjøn med meg» - Jeg synes setningen er nøytral

- Helt greit, men selvfølgelig kontekstsensitivt.
- Ja

- Kommer litt an på sammenhengen og hvem man sier det til, men så lenge man ikke bruker ordet "retardert" om noen som faktisk har en funksjonshemming så gjøres det ikke narr av noen spesifikke grupper.
- Det spørs hvilken sammenheng man sier det. Retardert kan være situasjonsbeskrivende.
- Nei
- Igjen, avhengig av scenario
- I en uformell setting.
- Nei
- .
- Bug
- Nei
- Om det er i humoristisk setting, ikke om det er kristisk/negativt
- "Retardert" har i mine ører fjernet seg så langt fra noen spesifikk skavank eller lidelse at jeg kan la dette passere.
- Litt morsomt.

email

statoverall

Sammendrag

I mastergradsoppgaven har jeg, ved hjelp av en digital spørreundersøkelse, undersøkt 208 respondenters holdninger til og bruk av ni ord som betegner psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse. Respondentene har oppgitt i hvilke sammenhenger de bruker de ulike ordene, samt karakterisert bokstavelig og overført bruk av ordene som enten nøytrale eller upassende/støtende. Resultatene fra spørreundersøkelsen har blitt sammenlignet med to ordbøkers definisjoner og bruksmarkeringer av de samme termene, *Det Norske Akademis Ordbok* (NAOB) og *Bokmålsordboka* (BOB). Ordene som har blitt presentert for respondentene har blitt delt inn i fysiske og psykiske funksjonsnedsettelse, der man i førstnevnte finner ordene *handikappet*, *kortvokst*, *funksjonshemmet* og *invalid*, og i sistnevnte finner man ordene *mongoloid*, *schizofren*, *bipolar*, *autist* og *retardert*.

Problemstillingen min er som følger: *I hvilken grad er det samsvar mellom språkbrukeres holdninger til og bruk av potensielt sensitive termer innenfor fysisk og psykisk funksjonsnedsettelse, og ordbøkers håndtering av disse termene?*

Forskningsspørsmålene som jeg svarer på i oppgaven er: *I hvilke sammenhenger blir de aktuelle termene brukt? Hva slags holdninger har språkbrukerne til konkrete eksempler på bruk av termene? Er det noen forskjell på opplevd sensitivitet knyttet til grunnleggende og overførte betydninger? Hvilke definisjoner og bruksmarkeringer finner man oppført i BOB av ordene som undersøkes i oppgaven? Hvilke definisjoner og bruksmarkeringer finner man oppført i NAOB av ordene som undersøkes i oppgaven?*

Funnene fra spørreundersøkelsen viser blant annet at respondentene opplever visse ord som sensitive eller upassende, uavhengig av kontekst. Resultatene viser også stor forskjell på opplevelse av bokstavelig og overført bruk, spesielt i henhold til de psykiske diagnosene *schizofreni*, *autisme* og *bipolar lidelse*. Flere karakteriserer de psykiske diagnosene i overført bruk som upassende/støtende, enn den bokstavelige bruken. I henhold til ordbøkene er det i denne oppgaven funnet mest samsvar mellom undersøkelsens resultater og NAOB sine definisjoner og bruksmarkeringer. NAOB har satt opp langt flere betydninger av de ulike termene som undersøkes, enn det BOB har. Det er tydelig at ordbøkene gjør noe i arbeidet med potensielt sensitive ord, men i visse tilfeller gjør de ikke nok.

Abstract

In have in this masters degree researched 208 people's associations of and usage of nine words which describes mental and psychical disabilities, with the help of a survey. In the survey the participants have answered questions about which settings they use these words. They have also given answers on how they'd characterize these words in a literal and in a figuratively matter, where they'd choose between two options: neutral or sensitive/improper. The results from the survey have been compared to two separate dictionary's definitions and usage indications of the same words/terms, *Det Norske Akademis Ordbok* (NAOB) and *Bokmålsordboka* (BOB). The words that have been introduced to the participants in the survey was divided into physical and mental disabilities. Within psychical disabilities one will find the words *handicapped*, *short-grown*, *function disability*, *invalid*, and within mental disabilities one will find the words *mongoloid*, *schizophrenia*, *bipolar disorder*, *autistic* and *retarded*.

The main question that I seek an answer to is the following: *In which sense can one find consistency between language users associations and usage of potentially sensitive words within psychical and mental disabilities, and the dictionaries handling of the terms in question?* The research questions that I answer in this assignment is: *In which contexts are the actual terms used? What kind of attitudes does language users have towards concrete examples of the usage of the terms? Is there any difference between sensitivity in correlation to literal and figurative meanings? What kind of definitions and usage indications of the terms in question can one find in BOB? What kind of definitions and usage indications of the terms in question can one find in NAOB?*

The findings from the survey show that the participants experience certain words as sensitive, no matter what the circumstances are. The results also show a big difference in the experiences of the words used in a literal and figurative matter, especially with the mental disabilities *schizophrenia*, *autistic* and *bipolar disorder*. A big amount of the participants characterizes the mental disabilities as sensitive in a figuratively matter. In accordance with the dictionaries, there has been discovered most consistency between the survey's participants and NAOB's definitions and usage indications. NAOB has included far more meanings of the words that has been researched in this assignment than BOB has done. Clearly, the dictionaries are doing something in their work with potentially sensitive words, but not nearly enough.

Profesjonsrelevans

Jeg har i denne oppgaven gjennomført forskning på ord innenfor psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse. Ved å gjennomføre denne forskningen har jeg økt min kunnskap om gjennomføring av spørreundersøkelser. Jeg har fått et grovt innblikk i hvordan språkbrukere bruker og opplever potensielt sensitive ord innenfor domenet psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse. Fagstoffet og artiklene har gitt meg et bedre innblikk i hva stigmatisering er, og at visse ord og uttrykk kan øke stigmatiseringen. Jeg har fått bedre kjennskap til ulike problemstillinger som leksikografer må ta stilling til i håndteringen av sensitive ord i ordbøkene. I læreryrket må man blant annet være selvstendig, nytenkende og disiplinert, og i arbeidet med denne oppgaven er det nettopp dette jeg har vært. Jeg har vært selvstendig

Det som også er viktig, som jeg vil hevde er viktigst, er hvilke holdninger og hvilken kunnskap du tar med deg inn i læreryrket. Jeg har som sagt økt min kunnskap om stigmatisering, og har blitt mer bevisst på hva som kan forsterke og minke stigmatisering. Språket er en viktig faktor, ikke kun ordene man velger å bruke, men hvordan man bruker språket og hvilken intensjon man har. Som tidligere nevnt finnes det ingen ord som er sensitive, men hvordan ordet har blitt og brukes på kan det komme til å oppleves som sensitivt. Det er altså konnotasjonene som kan gjøre at ord oppleves sensitive. Å bli bevisst på egen språkbruk er viktig, men også egne holdninger og fordommer. Det er viktig at man som lærer er åpen mot alle elever, og at elevene skal føle seg trygge på å si det de ønsker i klasserommet. Skolen skal være en læringsarena, en plass der man kan ytre egne meninger og være tolerante mot andres meninger og syn. Det skal ikke være et mål om at alle skal være enige om ulike saker, men at man skal respektere andres meninger og møte hverandre med respekt er viktig å ha fokus på.

Skolen i dag handler ikke kun om elevenes faglige resultater, eller å adlyde ordre fra lærere og ledelsen. Om en elev banner på skolen, bør ikke det gi sanksjoner, utenom de tilfellene banneordene er blitt brukt med en intensjon om å skade andre. Om man hører en elev si noe som kan oppfattes som støtende, for eksempel *neger*, kan man ta dette opp med eleven på egenhånd, eller undervise om ordets historie og konnotasjoner, for å gi kunnskap til elevene om *hvorfor* ordet kan oppleves som støtende.